

TAMPEREEN YLIOPISTO

Outi Sihvonen

Vallankäyttäjiä ja keisarien välikappaleita –

VESTAN NEITSYIDEN ASEMA JA ARVOSTUS 200-LUVUN ROOMASSA

Yleisen historian pro gradu-tutkielma

Tampere 2008

Tampereen yliopisto

Historiatieteen ja filosofian laitos

SIHVONEN OUTI (70624): Vallankäyttäjät ja keisarien välikappaleita – Vestan neitsyiden asema ja arvostus 200-luvun Roomassa

Pro gradu-tutkielma, 93 s., 17 liites.

Yleinen historia

Huhtikuu 2008

Vestan kultti oli eräs vanhimmista ja tärkeimmistä Rooman kulteista. Sitä hoiti kuusi Vestan neitsyttä, jotka muodostivat vanhimman jäsenen (*virgo Vestalis maxima*) johdolla ainoan naispuolisen viralliseen uskontoon kuuluvan pappiskollegion. Tutkin vestaalien asemaa ja arvostusta 200-luvun Roomassa Severus-suvun keisarien aikaan. Tarkastelen tätä kahdesta näkökulmasta. Ensiksi kysyn, miten vestaalit itse ja heidän lähipiirinsä hyödynsivät edullisen sosiaalisen aseman, joka vestaalin virassa oleva nainen saattoi saada. Kysymys on vestaalien toiminnan tarkastelusta. Toisaalta tarkastelen, miten hallitsija otti vestaalit ja Vestan kultin huomioon ja käytti näitä omien uskonto- ja valtapoliittisten tavoitteidensa välineinä. Kyseessä on hallitsijan vestaalipoliittikan muutosten tarkastelu.

Tärkeimpänä lähdeaineistona vestaalien toimintaa pohtiessani käytän 200-luvulla kollegion vanhimmille vestaaleille valmistettuja piirtokirjoituksia. Piirtokirjoitukset ja niiden yhteydessä olevat vestaalien patsaat sijoitettiin vestaalien *Atrium Vestae* -taloon. Lähdemateriaalina numismaattinen aineisto antaa käsityksen keisarien tavoitteista luoda Vestan kultin avulla hallitsijakuvaa. Kirjallisista lähteistä 200-luvulla eläneet Cassius Dio ja Herodianos antavat taustatietoa aikakauden tapahtumista ja luonnehtivat keisarien poliittista toimintaa. Lisäksi 200-lukua edeltävä kirjallinen aineisto selvittää Vestan kultin asemaa ja siinä tapahtuneita aiempia muutoksia. Suetoniuksen, Tacituksen, Aulus Gelliuksen ja Plutarkhoksen teokset ovat tällöin hyödyllisiä.

Lähtökohtanani on tarkastella vestaalien toimintaa ja toisaalta heidän käyttöönsä vallan välineinä heidän sosiaalisesta asemastaan käsin. Seksuaalinen status neitsyinä ja erilaiset privilegiot rakensivat heidän asemaansa. Tämä asema vaihteli eri aikoina saaden erilaisia piirteitä. Patriarkaalinen yhteiskunta rajoitti naisten mahdollisuuksia osallistua julkiseen elämään. Vestaalien toiminnan tarkastelu tuo tähän lähtökohtaan monimuotoisuuden ulottuvuuden.

Useat vestaalit saavuttivat yhteisössään merkittävän aseman; he toimivat *patrona*-suojelijoina, jotka hyödyttivät ympärillään olevia klienttejä. Toisinaan vestaalit, omien sukulaistensa kanssa, tavoittelivat suvulleen näkyvyyttä, jonka tarkoituksena oli varmistaa suvulle valtaa ja arvostusta. Vestaalit toimivat lähellä hallitsijaa, jonka kontrolli ja vaikutusvalta koskettivat vallan keskuksen lähelle pyrkiviä. Tässä tilanteessa vestaalit toimivat välittäjän roolissa. He välittivät keisarille kansalaisten pyyntöjä. Vestaalien suuren arvostuksen vuoksi hallitsijat puolestaan saattoivat korostaa näiden avulla omaa valtaansa. Esimerkiksi keisarinnaa asemaa muovattiin vestaalien yhteiskunnallisen aseman mallia käyttämällä. Myös Severus-suvun keisareille tärkeä auringonkultti pyrittiin saattamaan näkyvämpään asemaan kulttielämässä vestaalien avulla. Vestaalit olivat 200-luvun Roomassa korkealla sosiaalisessa hierarkiassa. Asema lähellä hallitsijaa toi heille arvostusta ja muodosti lähtökohdan heidän toiminnalleen. Hallitsijoiden valtapoliittikan turvin vestaalit kykenivät jakamaan hallitsijan suosiota eteenpäin, mutta saattoivat myös itse olla keisarin politiikan ja toiminnan kohteita.

Sisällys

1. Vestan kultti ja vestaalit strategisen hyödyntämisen kohteena 200-luvulla	1
1.1. Tutkimuskysymys	1
1.2. Lähdeaineisto	3
1.3. Tutkimuskirjallisuus ja aiempi tutkimus	5
2. Vestaalien toiminnan aineelliset puitteet.....	8
2.1. Turvattu taloudellinen asema	8
2.2. <i>Atrium Vestae</i> – Vestaalien talon moninainen käyttö	14
2.3. Vestaalien palveluskunta	19
3. Vestaalien talon piirtokirjoitukset 200-luvulla	22
3.1. Piirtokirjoitusten jaotteluperusteet	22
3.2. Sukulaisten lahjoittamat patsaat	24
3.3. Pappishenkilöt lahjoittajina.....	27
3.4. <i>Fictor</i> -ammattikunnan lahjoittamat piirtokirjoitukset.....	28
3.5. Klientit lahjoittajina.....	31
3.6. Piirtokirjoitusten merkitys	34
4. Sukulaisten hyötymisstrategiat	36
4.1 Vestaalin perhe?	36
4.2. Vestaalien sukujen strategiat 200-luvulla.....	41
5. Keisarinna Julia Domnan vestaalit.....	46
5.1. Keisarinna - Vestan kultin <i>patrona</i>	46
5.2. Julia Domnan esikuvat.....	51
6. Severus-suvun auringonkultti	57
6.1. Auringon pappien suhde Vestan kulttiin	57
6.2. Elagabaluksen visio – Vestan ja auringon kultin yhdistäminen	63
7. Caracallan vestaalit	69
7.1. <i>Incestum</i> -rikos vuonna 213	69
7.2. Tuomioiden selittäminen	74
8. Vestaalit 200-luvulla vallan keskuksissa.....	79
Lyhenteet	83
Lähdeluettelo	84
Kirjallisuus.....	85
LIITE 1. KUVALIITE	94
LIITE 2. 200-LUVUN PIIRTOKIRJOITUKSET <i>ATRIUM VESTAE</i> - TALOSSA	101
LIITE 3. TUNNETUT VESTAALIT	106

1. Vestan kultti ja vestaalit strategisen hyödyntämisen kohteena 200-luvulla

1.1. Tutkimuskysymys

Kotilieden jumalattaren kultista huolehtivat Vestan neitsyet olivat monella tavalla etuoikeutettuja ja samalla sidottuja moniin velvollisuuksiin. Vestan kultti oli alkuperältään hyvin vanha ja vestaalien mukanaolo monissa uskonnollisissa juhlissa ja rituaaleissa katsottiin välttämättömäksi. Vestaalit otettiin virkaan hyvin nuorina; he olivat aloittaessaan kuudesta kymmeneen vuotta vanhoja. Jättäessään biologisen perheensä virkaan astuessaan he lupasivat pysyä neitsyinä. Monikymmenvuotisen virkauran alkaessa vestaalit saivat valtiolta mittavan rahallisen korvauksen. Heillä oli oikeus toimia itsenäisesti ilman holhoojaa; vestaalit saivat esimerkiksi tehdä testamentin tai huolehtia omaisuudestaan ilman holhoojan valvontaa. Kaupungilla vestaalit liikkuvat kantotuolilla ja heidän edellään airuina ja henkivartioina kulkivat liktorit. Arvostuksen osoituksena vestaalit saivat istua keisarillisten naisten kanssa julkisissa esityksissä. He elivät elämänsä Rooman keskustassa mahtavassa *Atrium Vestae*-rakennuskompleksissa, jota monet keisarit restauroivat, laajensivat ja somistivat. Talon yhteydessä olevassa tempelissä paloi Roomaa symboloiva ikuinen tuli ja sen valvominen kuului vestaalien velvollisuuksiin. Kuolemanrangaistuksen uhalla heidän tuli pysyä neitsyinä koko virkakautensa ja omistautua velvollisuuksien hoitamiseksi. Vestaalien neitsyys ja heidän suorittamat velvollisuudet takasivat Rooman jatkuvuuden ja kansan turvallisuuden.

Tärkeä työ ja erikoisoikeudet toivat vestaaleille yhteisössään kunnioitetun ja arvostetun aseman. Eritoten kulttia johtava vanhin vestaali, *virgo Vestalis maxima*, kohosi usein vaikutusvaltaiseen ja arvostettuun asemaan. Etenkin 200-luvulta on säilynyt piirtokirjoituksia, joissa vanhimpien vestaalien asema tulee havainnollisella tavalla esille. 200-luvulla Severus-suvun keisarit näyttävät kiinnostaneen vestaaleihin erityistä huomiota. Vuosisadan alkupuolella Severus-suvun keisarit restauroivat Vestan temppeleitä ja ympäristöä. Suku näyttää huomioineen vestaaleja myös muilla tavoin.

Näistä syistä rajoitettuna tarkastelemaan Vestan neitsyiden toimintaa ja asemaa 200-luvun Roomassa. Tarkastelussani on kaksi näkökulmaa. Selvitän, millä tavalla vestaalit itse ja heille eri

tavoin läheiset ryhmät, kuten perheenjäsenet, hyödynsivät vestaalien erityisasemaa. Toisaalta käsittelen sitä, miten Severus-suvun keisarit käyttivät politiikassaan hyväkseen vestaalien ja Vestan kultin arvoa ja merkityksiä.

Keskityn vestaalien sosiaalihistoriaan ja pyrin paljastamaan vestaalien toiminnan ulottuvuudet. Tarkastelen vestaalien erityisaseman käyttöä ja hyödyntämistä. Työni perustuu lähtökohtaan, jonka mukaan Rooman patriarkaalisessa yhteiskunnassa myös naisilla, vestaaleilla, oli mahdollisuus toimia näkyvässä yhteiskunnallisessa asemassa, missä heitä sitoivat heidän virkaansa liittyvät rajoitteet. Vaikka vestaaleita määrittää heidän erikoislaatuinen asema ja heidän sukupuolinen status, en pyri selittämään erikoisaseman syitä tai sukupuolisen statuksen olemusta ja rakennetta. Keskityn pohtimaan, mitä mahdollisuuksia vestaaleilla oli hyödyntää vaikutusvaltaansa ja toisaalta miten keskusvalta, keisari-perhe, hyödynsi sitä.

Rooman uskontohistoriaa yleisemmällä tasolla työni selvittää vestaalien asemaa kulttuuri- ja yhteiskuntahistoriallisesti. Käsittelen laadullisin menetelmin lähdemateriaalia, johon kuuluvat kirjalliset, epigrafiset ja numismaattiset lähteet. Tunnettujen vestaalien sukulaisuussuhteiden selvittämiseksi tutkimukselliset apuvälineet, kuten prosopografia, ovat apuna työssäni.

Etenen työssäni temaattisesti. Ensimmäiseksi käsittelen vestaalien taloudelliseen asemaan liittyviä kysymyksiä. Pohdin, millaisia taloudellisia omistuksia vestaaleilla oli ja miten heidän asemansa turvattiin aineellisesti. Selvitän miten vestaalien asuinympäristön, *Atrium Vestae* -talon, eri funktioiden tarkastelu voi lisätä ymmärrystä heidän toimintansa luonteesta. Lisäksi tarkastelen papittarien palvelusväkeä, joka osaltaan mahdollisti heidän toimintansa. Näiden kysymysten kautta sidon vestaalien toiminnan konkreettisiin puitteisiin, joista käsin viran hoitaminen osaltaan mahdollistui.

Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan, millä tavalla vestaalit saattoivat toimia vaikutusvaltaisessa ja taloudellisesti etuoikeutetussa asemastaan käsin. Tällöin esillä ovat vestaalien ja heidän läheistensä oma toiminta ja aloitteet. Lähdeaineistonani ovat *Atrium Vestae* -rakennuksesta löydetty vanhimille vestaaleille osoitetut piirtokirjoitukset. Kysyn, millaiset ihmisryhmät lahjoittivat vestaaleille näitä piirtokirjoituksia ja millaisia motiiveita heillä näyttäisi olleen. Pohdin vestaalien toimintaa vaikutusvaltaisina *patrona*-suojelijoina ja heidän lähipiirinsä pyrkimyksiä hyödyntää tätä seikkaa.

Vastapainona vestaalien ja heidän läheistensä näkökulmalle tarkastelen keskusvallan näkökulmaa. Tällöin kysyn, miten hallitsijat hyödynsivät uskontopolitiikassaan vestaaleita. Ensiksi tarkastelen, miten vestaalit ja Vestan kultti olivat esillä keisarinna Julia Domnan hallitsijaidentiteetin rakentamisessa. Toiseksi käsittelen Severus-suvun keisareitten aikana ilmennyttä yhteyttä auringonkultin ja Vestan kultin välillä. Kysyn, mitä keisarien, ja huomiota herättävimminkin keisari Elagabaluksen (218–222), politiikassa merkitsi näiden kulttien yhteisesiintyminen. Kolmanneksi pohdin keisari Caracallan aikana vestaalien siveyskysymyksen nostamista esiin. Vuonna 213 Caracalla tuomitsi neljä vestaalia siveysvalan rikkomisesta kuolemaan. Selvitän, mitä merkityksiä näillä tuomioilla oli ja mitä ne kertovat keisarin vestaalipolitiikasta.

Tarkastelen työssäni vestaalien toimintaa ja toimintatapoja. Tarkoitan vestaalien toimijuudella heidän kykyään asettaa oman asemansa tuomat mahdollisuudet omaansa ja myös muiden henkilöiden käyttöön. Käsittelen myös kysymystä, miten vestaalien lähipiirin henkilöt, kuten perheenjäsenet, pyrkivät hyötymään vestaalin viran tuomasta erikoisasemasta ja eduista. Tällöin käytän vestaalien perheiden tavoitteellisesta toiminnasta termiä perhestrategia. Nämä strategiat pyrkivät tuottamaan aineellista etua mutta myös aineettomia hyötyjä, kuten sosiaalista arvostusta perheelle tai yksittäisille sukulaisille.¹

Severusten hallitsijasuku käytti vestaalien arvostusta ja asemaa politiikassaan edistääkseen omia intressejään. Käytän tästä toiminnasta nimitystä vestaalipolitiikka. Hallitsijan suhde vestaaleihin vaihteli ja sai erilaisia muotoja. Hallitsijoiden vestaalipolitiikassa aloitteen ja toiminnan voi ajatella olleen keisareista lähtöisin ja vestaalit olivat tällöin politiikan teon kohteina.

1.2. Lähdeaineisto

Vestaaleita käsittelevää lähdeaineistoa on runsaasti; historioitsijat, runoilijat, oikeusoppineet ja kirjailijat kuvailivat ja kertoivat näkemyksiään naisista, jotka omistivat elämänsä Vestalle. Työni kannalta keskeisimmät kirjalliset lähteet auttavat selvittämään monia vestaaleija koskevia tapoja ja arvostusta. Lähteet luovat käsityksen keisarien harjoittamasta uskontopolitiikasta ja kertovat aikakauden tapahtumista. Ne auttavat antamaan taustan vestaalien ja kultin toiminnalle.

¹ Vuolanto 2005, 121.

Cassius Dion (n.155–235) Rooman historiasta kertova teos ja Herodianoksen (n.180–255) Rooman historiaa Marcus Aureliuksen kuolemasta Gordianus III:een saakka käsittelevä teos ovat 200-luvun tärkeimmät lähteet. Samalla ne ovat lähes ainoat 200-luvun aikalaislähteet. Cassius Dion teosta kommentoinut ja tyyliä tutkinut Fergus Millar kertoo, että kuten muutkaan antiikin historioitsijat, hän ei mainitse käyttämiään lähteitä. Painoarvoa kirjoittamallensa Cassius Dio hakee oman kokemuksensa tai toisen käden tiedoista.² Cassius Dion ja Herodianoksen teoksia myöhäisempi ja luotettavuudeltaan epävarma lähde on keisarielämäkertakokoelmateos *Historia Augusta*.

Vestaalien elämän ymmärtämiseksi ja Vestan kultin aiempien vaiheiden taustoittamiseksi myös 200-lukua edeltävänä aikana tuotetut lähteet ovat merkittäviä. Kreikkalainen Plutarkhos (n.45- n. 125) hän tarkastelee kulttia ja vestaaleja kulttuurihistoriallisesta näkökulmasta roomalaisten tapoja käsittelevässä teoksessaan *Quaestiones Romanae*. Elämäkertoja sisältävässä teoksessaan hän kertoo monista Vestan kultin piirteistä kuningas Numalle omistetussa jaksossa. Arvellaan että, Plutarkhos sai vestaaleita koskevista tavoista omakohtaista, ensikäden tietoa hänen oleskellessaan Roomassa.³

Aulus Gelliuksen teos *Noctes Atticae* sisältää tietoja vestaaleihin liittyvien lakien ja tapojen luonteesta kirjailijan omana ajanana 100-luvulla. Gellius esittelee, millaisia vaatimuksia vestaaliksi pyrkivältä tytöltä ja tämän perheeltä odotettiin. Hän tarkastelee vestaalin valintamenettelyä ja vihkiseremoniaa. Gellius mainitsee myös vestaalille kuuluvia etuoikeuksia.

Keisarielämäkertojen kirjoittaja Suetonius (n.70- n. 140) käsittelee keisarien yhteydessä heidän vestaaleihin kiinnittämäänsä huomiota. Niin ikään ensimmäisen vuosisadan tapahtumiin ja keisareihin keskittyy Tacitus (n.55–120) historiakirjoissaan *Annales*. Käsitys vestaalien kollegiossa tapahtuneista aiemmista muutoksista täydentyy näiden kirjailijoiden avulla.

Kirjallisten lähteiden ohella epigrafinen aineisto on merkittävä materiaali työni kannalta. Vestaaleita koskevat piirtokirjoitukset ovat *Corpus Inscriptionum Latinarum* -kokoelmateoksessa

² Cassius Dion ja Herodianoksen teokset historiallisina lähteinä ja keskustelua luotettavuudesta, ks. Birley 2000, 203–205.; Cassius Dion luotettavuus, ks. Millar 1964, 35.

³ Jones 1971, 22. Arvellaan, että Plutarkhoksen kuvaus siveyslupauksensa rikkoneen vestaalin kuolemantuomiosta perustuu hänen omaan mahdollisesti silminnäkijän kokemukseen. Mahdollisesti hän oli vierailulla Roomassa kun keisari Domitianus teloitutti vestaali Cornelian vuoden 89–90 tai 90–91 paikkeilla. Plutarkhos kuvaa legendaarisen kuningas Numan olleen kulttielämää järjestellyt hallitsija, jonka aikana monet Vestan kulttia koskevat käytännöt muotoutuivat, ks. Plut. *Vit. Numa* 10.1–7.

(CIL). Käytän epigrafisesta materiaalista erityisesti 200-luvulle sijoittuvia piirtokirjoituksia, jotka olivat esillä vestaalien *Atrium Vestae* -talossa. Nina Mekacher (2006) esittää tutkimuksessaan *Die Vestalischen Jungfrauen in die Römischen Kaiserzeit* valokuvia keskeisistä piirtokirjoituksista ja myös muutamista vestaaleita esittävistä patsaista. Olen hyödyntänyt myös tätä materiaalia kootessani liitettä. Piirtokirjoituksia käsittelevässä liitteessä esittelen 200-luvulla *Atrium Vestae*-alueella sijainneet piirtokirjoitukset.⁴

Numismaattinen materiaali on koottu *Roman Imperial Coinage (RIC)* teokseen. Rahojen kuvakielen selvittämisessä apuna on ollut esimerkiksi Harold Mattinglyn teos *Coins of the Roman Empire in the British Museum V Pertinax to Elagabalus* (1950). Kuvaliitteessä esittelen keisarinna Julia Domnan ja muiden keisarinnojen rahoissaan käyttämän Vesta-aiheen.

1.3. Tutkimuskirjallisuus ja aiempi tutkimus

Vestaaleja käsittelevää tutkimusta on runsaasti. Eri tutkimusalojen, kuten esimerkiksi arkeologian, epigrafiikan, sukupuolihistorian tai sosiaalishistorian näkökulmat ovat rikastuttaneet käsityksiä vestaalien elämästä. Erikoisuuden ja marginaalissa olemisen määrittely ovat herättäneet kysymyksiä tutkimustraditiossa. Naisten asema patriarkaalisessa kulttuurissa ja mahdollisuudet toimia ovat olleet toistuvasti esillä tutkimuksessa.

Kysymys seksuaalisuudesta ja vestaalien sijoittumisesta sukupuolisiin kategorioihin on herättänyt keskustelua etenkin 1980- ja 1990-luvun tutkimuksessa. Artikkelissaan "*The Sexual Status of Vestal Virgins*" Mary Beard (1980) päätteli vestaalien kykenevän sijoittumaan moneen sukupuoliseen kategoriaan, niin naimisissa olevien naisten, isän vallasta vapaiden miesten kuin naimattomien neitsyiden. Tämä näkyy hänen mukaansa monissa etuoikeuksissa ja ulkoisissa merkeissä, joita vestaalit kantoivat.⁵ Ariadne Staples (1998) sanoo teoksessaan *From Good Goddess to Vestal Virgins – Sex and Category in Roman Religion* vestaalien moniin kategorioihin sijoittumisen

⁴ Olen tukeutunut piirtokirjoitusten käsittelyssä saatavilla oleviin käännöksiin ja tulkintoihin. Apuna ovat olleet esimerkiksi seuraavat teokset ja artikkelit: Beard Mary, North John & Price Simon, *Religions of Rome. Vol. II. Sourcebook*. Cambridge 1999. Mekacher Nina, *Die Vestalischen Jungfrauen in die Römischen Kaiserzeit*. Deutsches Archäologisches Institut Rom. 2006 Palilia Band 15. Nock, Darby Darby A. "A *Diis electa*: A Chapter in the Religious History of the Third Century". *HThR* vol.23/ no:4, 1930, 225-274.

⁵ Beard 1980, 18. Artikkelissaan "*Re-Reading (Vestal) Virginit*" Beard (1995) halusi ottaa etäisyyttä aiempaan tutkimukseensa ja pohtia uudelleen vestaalien olemusta. Hän pyrki tutkimaan vestaalien erityistä olemusta uudelleen kysymällä, mitä aikalaiset tarkoittivat puhuessaan vestaaleista tai neitsyydestä tai mitä vestaalien arvoituksellisuus kertoo roomalaisesta identiteetistä, ks. Beard 1995, 172, 174.

merkinneen sitä, että he saattoivat siten edustaa kokonaisuutta, Roomaa. He olivat yhteisön jäseniä, mutta kuitenkin erillään siitä. Heissä kuvastui koko valtion pysyvyys ja jatkuvuus.⁶ Sekä Beardin artikkelit että Staplesin teos ovat auttaneet tarkastelemaan vestaalien seksuaalisuuden merkitystä. Näkemykset vestaalien sukupuolisesta statuksesta ovat esillä työssäni sitä taustoittavassa roolissa.

Keskustelua on pitänyt yllä sukupuolisen kategorioinnin lisäksi kysymys marginalisoitiinko vestaalit. Toisin kuin eräs tutkimussuunta väittää, vestaalit eivät olleet ulkopuolisia tai sivussa kulttielämässä sukupuolensa vuoksi, selviää Katariina Mustakallion (2007) tutkimuksesta "*The Changing role of the Vestal Virgins*", *Public roles - personal status*". Mustakallion mukaan Vestaalit olivat toimijoita valtionkultin ja vuosittaisten kalenterijuhlien rituaaleissa ja heidän julkinen roolinsa kuin myös suhtautumistapa heihin vaihtelivat historiallisesti.⁷ Tämä käsitys vestaalien aktiivisesta ja vaihtelevasta roolista roomalaisessa kulttielämässä on tutkimukseni lähtökohtana.

Vestaaleita koskevan lainsäädännön luonne ja muutokset muodostavat kiinnostavan tutkimusalueen, sillä se auttaa ymmärtämään myös heidän sosiaalista asemaa. Jane F. Gardner (1986) teos *Women in Roman law & society* on alan perusteoksia ja selvittää vestaalien oikeudellista asemaa. Hän poimii esiin tilanteet, joissa vestaalien asema erosi tavallisten naisten ja miesten oikeudellisesta asemasta.⁸ Vestaalien asemaa on tutkittu myös rikosoikeudellisesti heidän joutuessaan syytetyiksi *incestum*-rikoksesta, siveysvalan rikkomisesta. Kollegion toimintaa säätelevässä juridisessä käytännössä ja kulttuurisissa tavoissa tapahtuneita muutoksia on jäljitetty ajallisesti. Tällöin on voitu muodostaa käsitys siitä, millaisina ajankohtina vestaalit keräsivät huomiota ja heidän asemaansa haluttiin muuttaa.⁹ Keskityn tarkastelemaan vestaalien yhteiskunnallisen aseman tuottamia etuja ja näiden käyttöä. Edeltävään tutkimukseen nähden en pyri niinkään määrittelemään vestaalien asemaa uudelleen, vaan tarkastelen, millaisia vaikutusmahdollisuuksia papittarilla saattoi olla omalla paikallaan yhteisössään.

⁶ Staples 1998, 130.

⁷ Mustakallio 2007, 196–198. Artikkelissa valaistaan 1980–1990-lukujen taitteessa herännyttä keskustelua, joka on kyseenalaistanut naisten osallistumisen ja näkyvyyden Rooman kulttielämässä, väittäen heidän olleen siinä ulkopuolisia ja sukupuolensa takia kykenemättömiä palvelemaan jumalia, ks. Mustakallio 2007, 197.

⁸ Gardner Jane F. *Women in Roman law & society*. London, Croom Helm 1986, ks. 22–26.

⁹ Tutkimukseni kannalta tärkeimpiä vestaalien oikeudellista asemaa käsitteleviä teoksia ja artikkeleita ovat esimerkiksi seuraavat: Vestaalien *incestum*-rikosten käsittelyssä tapahtuneet muutokset, ks. esim. Tim Cornell "*Some Observations on the Crimen Incesti*." CEFR 48 1981, s. 27-37; Richard. A. Bauman *Crime and Punishment in Ancient Rome*. Routledge, London 1996, ks. 92–97. Lainsäädännössä tapahtuneet muutokset, ks. Mekacher, Nina & van Haepren, Françoise. "*Le Choix des Vestales, Miroir d'une Société en Évolution (IIIe s. a. C.- Ier s. p. C.)*". RHR, 1/2003, S. 63–80.

Vestaalien perhesuhteiden käsittelyssä ja yleensä roomalaisen perheinstituution tarkastelussa olen käyttänyt Suzanne Dixonin teoksia *Roman Family* (1992) ja *Roman Mother* (1988). Sosiaalisten suhteiden rakentuminen roomalaisessa yhteiskunnassa on esillä Richard P. Sallerin teoksessa *Personal patronage under the early Empire* (1982). Teos sivuaa ensimmäisen vuosisadan lisäksi myös myöhempiä aikoja ja on ollut siinä suhteessa käyttökelpoinen. Vestaalien perheen merkitys tulee keskeiseksi työssäni, kun tarkastelen, miten vestaalien lähipiiri hyödynsi näiden edullista sosiaalista statusta. Vestaalit jättivät biologisen perheensä jo hyvin nuorina. Aiempi tutkimus on selvittänyt, miten vestaalit olivat erillisiä perheistään ja irrallaan tavallisista perheenjäsenten välisistä suhteista. Tästä poiketen tarkastelen, miten vestaalien yhteys omiin perheenjäseniinsä mahdollisesti tuli esille.

Vestaalien piirtokirjoitukset ja patsaat ovat herättäneet jo kauan tukijoiden intressejä. Arkeologi Esther B. van Demanin artikkelit "*Notes on a Few Vestal Inscriptions*" ja "*The Value of the Vestal Statues as Originals*" ovat auttaneet ymmärtämään Vestan temppelin alueen kaivausten historiaa sekä alueen historian kerroksellisuutta. Artikkelissaan "*A Diis electa: A Chapter in the Religious History of the Third Century*" Darby A. Nock tarkastelee (1930) 200-luvulle ajoitettujen piirtokirjoitusten merkitystä ja sisältöä syntyajankohtansa yhteiskunnallisen tilanteen antamaa kontekstia vasten. Tutkimus on ollut merkittävä kaikille, jotka ovat käyneet selvittämään piirtokirjoitusten merkitystä. Eräs tuoreimpia keskustelun jatkajia niin vestaalien piirtokirjoitusten kuin muunkin lähdemateriaalin suhteen on Nina Mekacherin (2006) teos *Die Vestalischen Jungfrauen in die Römischen Kaiserzeit*.¹⁰

Vestaalien temppelin ja asuintalon monivaiheinen historia ja arkeologinen tutkimus tulevat esille työssäni, kun käsittelen vestaalien toiminnan konkreettisia puitteita ja keisarien kulttiin kohdistamaa huomiota. Ulla Rajalan artikkeli "*Transibis Vestae virgineamque domum*" – vestaalien talon asema keisari Trajanuksen rakennuspolitiikassa" (2006) on antanut tärkeää tietoa Vestaalien talon rakennushistoriallisista vaiheista.

Prosopografia tutkimuksen apuvälineenä on auttanut laajentamaan 200-luvun vestaalien perhe- ja sukutaustaa. Prosopografian kannalta tärkeitä hakuteoksia ovat *Prosopographia Imperii Romani Saeculi I, II, III (PIR)*, *Prosopography of the Later Roman Empire (PLRE)* ja Marie-Thérèse

¹⁰ Myös eräs tutustumisen arvoinen teos vestaalien piirtokirjoitusten tutkimisen kannalta on Molly Morrow McGlannan Linderin väitöskirja *The Vestal Virgins and Their Imperial Patrons. Sculptures and Inscriptions from the Atrium Vestae in the Roman Forum* (1996). Tämän työn puitteissa minulla ei ole ollut mahdollisuutta tutustua tähän teokseen.

Raepsaet-Charlien (1987) teos *Prosopographie des Femmes de l'Ordre Sénatorial Ier- Iie Siècles (FOS)*.¹¹

Severus-suvun keisareitten politiikasta ja aikakauden tapahtumista kertoo Anthony Birleyn (1999) elämäkerrallinen teos keisari Septimius Severuksesta *Septimius Severus: The African Emperor*. Tärkeä teos 200-luvun keisarien uskontopolitiikkaa koskien on François Chaussonin artikkeli ”*Vel Iovi vel Soli : quatre études autour de la Vigna Barberini (191-354)*” (1995). Siinä selvitetään Severus-suvun keisarien suhdetta auringon kulttiin ja kultin pappien sosiaalista suhdetta vestaaleihin. Myös Martijn Icksin artikkeli ”*Priesthood and Imperial Power the Religious Reforms of Heliogabalus, 220–222 AD.*” (2006) on ollut apuna Severusten ja auringon kultin suhteiden selvittämisessä. Keisarinnan Julia Domnan asemaa selventäviä teoksia ovat Drora Baharalin artikkeli ”*The Portraits of Julia Domna from the Years 193–211 A.D. and the Dynastic Propaganda of L. Septimius Severus*” (1992) ja Susann Sowers Lusnian artikkeli ”*Julia Domna's Coinage and Severian Dynastic Propaganda*” (1995). Keisarinnan kuvaamista taiteessa ja Vestan kultin käyttämisestä tässä apuvälineenä tarkastelee puolestaan Natalie Bymel Kampenin teos *Between Public and Private: Women as Historical Subjects in Roman Art* (1991).

2. Vestaalien toiminnan aineelliset puitteet

2.1. Turvattu taloudellinen asema

Riippumaton taloudellinen asema mahdollisti vestaalien itsenäisyyden ja he olivat vapaita hoitamaan virkaansa. Kulttitehtäviensä lisäksi vestaaleilla näytti olleen tehtäviä, jotka liittyivät tulojen keräämiseen valtiolle. Vestaalien asunnon eri osat ja niiden funktio antavat mahdollisuuden selvittää, mitä askareita vestaalit toimittivat ja millaisiin ihmisryhmiin heillä oli kontakteja taloudellisen hyödyn keräämiseksi joko omalle kultilleen tai valtiolle. Tarkastelen seuraavaksi millaisia taloudellisia etuja he saivat eli kuinka vestaalien asema turvattiin aineellisesti. On myös syytä selvittää, vaihtelivatko vestaaleille annetut edut eri aikoina.

¹¹ Prosopografiaa korostavista tutkimuksista tärkeitä ovat esimerkiksi: Raepsaet-Charlier Marie-Thérèse, ”*L'Origine Sociale des Vestales sous Le Haut-Empire.*” P.D. Dimakis (ed.) mnémè G.A. Petropoulos II Athènes, ed. Sakkoulas 1984, 253–270; Orlandi Silvia, ”*Osservazioni Prosopografiche sulle Vestali*”. *Rendiconti della Pontificia Accademia Romana de Archeologia* vol. 68, 1995–1996. 359-371.

Vestaalit verovapaudesta kertovat *tabellae immunitatis*-pronssilaatat ovat peräsin 100- ja 200-luvulta. Kyseessä ovat *tabellae immunitatis*-kirjoitukset, joissa mainitaan joskus vain vestaalin nimi ja arvonimi. Yleensä tekstiin on myös kirjoitettu ilmoitus verovapaudesta (*immunis*). Verovapaudesta kertovia laattoja on usealta vuosisadalta. Calpurnia Praetextata toimi 100-luvun vestaalina alussa. Sossia Maximian virkakautta on vaikea ajoittaa. Arvellaan, että hän oli Sossiusuvusta, jonka parista tuli 100-luvulla monia konsuleita. Flavia Publicia toimi 240-luvulta 250-luvulle. Verovapaus näyttää kuuluneen vestaaleille automaattisesti. Piirtokirjoituksissa olevista arvonimistä selviää, että verovapaus ei ollut varattu vain kollegion korkea-arvoisimmalle vanhimmille vestaalille, vaan jokaiselle jäsenelle.¹²

Lakitekstit antavat käsityksen vestaalien taloudellisesta asemasta. Vestaali ei ollut enää virkaan astuttuaan juridisesti oman perheensä jäsen, joten hänellä ei ollut perimysoikeutta, esimerkiksi isänsä perintöön. Vestaali oli kokonaan vapaa isänsä *potestas*-vallasta, mutta hän ei myöskään päässyt nauttimaan perheyhteyden tuomista eduista, joita perheen suojele ja perimysoikeus toivat. Mikään ei kuitenkaan estänyt vestaalin perheenjäseniä lahjoittamasta hänelle omaisuutta jos he halusivat.¹³ Toinen vestaalien asemaa määrittävä piirre oli heidän vapautensa holhoojasta (*tutela*), joka yleensä oli naisilla. Vestaalit saattoivat itsenäisyytensä ansiosta hallita itse omaisuuttaan, tehdä testamentin ja ryhtyä hoitamaan itse asioitaan, joissa naiset muutoin tarvitsivat holhoojan suostumuksen.¹⁴

Ikään kuin korvauksena menettämästään isänperinnöstä, vestaalit saivat valtiolta raha-avustusta astuessaan virkaansa. Tämä näyttää olleen jokaiselle vestaalille henkilökohtaisesti varattu palkkio.¹⁵ Suetonius sanoo, että keisari Augustus korotti vestaalien palkkiota. Yläluokan perheille näytti kuitenkin olevan tärkeämpää hyödyntää tyttäriään järjestämällä heidät hyvään avioliittoon ja liittoutua näin vaikutusvaltaisten sukujen kanssa. Näin vestaali-ehdokkaista ei tarpeen tullen ollutkaan saatavilla valtion palvelukseen. Augustus toivoi vestaalin aseman taloudellisella

¹² Vestaalien verovapudesta kertovia lähteitä on säilynyt monelta vuosisadalta. Ks. Calpurnia Praetextata *CIL* VI 2146; Sossia Maxima *CIL* VI 2148; Flavia Publicia *CIL* VI 2147. Ks. Nock 1930, 274.

¹³ Vestaalit ovat vapaita *potestas*-vallasta, ks. Gardner 1986, 24–26.

¹⁴ Gel. 1.12.9.

¹⁵ Vestaalien rahapalkkiota kutsutaan eri tavoin. Livius puhuu palkasta käyttäen nimitystä *stipendium*, ks. Liv. 1.20.3. Myös sotilaiden vuosittain saamaa palkkaa kutsuttiin tällä nimellä. Suetonius sanoo keisari Augustuksen nostaneen vestaalien määrärahaa, hän käyttää tässä *commoda*-termiä, joka viittaa palkan lisäksi etuihin tai lahjoitukseen, ks. Suet. *Aug.* 31.3.

parantamisella voivansa houkutellessa perheitä antamaan tyttäriään avioliittojen sijasta kultille.¹⁶ Tiberiuksen aikana vestaalin palkkio oli kaksi miljoonaa sestertiusta, mikä oli varsin suuri summa. Tacitus kertoo, että vestaalien määrärahan oli tarkoitus lisätä heidän asemaansa kohtaan tunnettua kunnioitusta ja auttaa heitä palvelemaan kulttia entistä paremmin.¹⁷ Augustus ja Tiberius näyttävät onnistuneen hyvin panostaessaan vestaalien taloudellisen aseman parantamiseen. Lähdekirjallisuus ei mainitse enää ensimmäisen vuosisadan jälkeen vestaali-ehdokkaiden puuttumisesta.¹⁸

Henkilökohtaisen palkkion lisäksi vestaalit kasvattivat tulojaan, kun varakkaat henkilöt testamenttasivat tai lahjoittivat heille omaisuutta. Keisari Tiberiuksen tiedetään antaneen testamentissaan lahjoituksen (*legatum*) yksittäisten roomalaisten ja kaikkien sotilaiden ohella Vestan neitsyille.¹⁹ Mahdollisesti tällaisia lahjoituksia oli muitakin, joista kultti ja vestaalit pääsivät hyötymään.

Yksittäisten vestaalien henkilökohtaisesta omaisuudesta on joitakin havaintoja. Vestaalien tiedetään omistaneen esimerkiksi maaomaisuutta, joka oli heidän yksityisomistuksessaan. Lisäksi vestaaleilla on voinut olla osuuksia maatiloista tai yrityksistä. Tiburissa toiminut vestaali Saufeia Alexandria sai Tiburin oliiviöljynpuristamon *cap(u)latores*-ammattiryhmään kuuluvilta henkilöiltä piirtokirjoituksen kuolemansa jälkeen. Kirjoituksessa puhutaan Saufeia Alexandrian viattomuudesta tai epäitsekkyyydestä (*innocens*). Piirtokirjoituksen ajoittaminen on epävarmaa, mutta erään toisen Saufeiaa käsittelevän lähteen mukaan kyse voisi olla 100-luvun ensimmäisestä puoliskosta. Mahdollisesti vestaali Saufeia oli öljypuristamon omistaja tai työntekijöiden *patrona*-suojelija. Vestaali Aurelia Severan taas arvellaan olleen lyijyputkia tuottavan laitoksen omistaja 200-luvun alussa, sillä hänen nimensä on löytynyt eräästä *fistula*-putkesta.²⁰ Aulus Gelliuksen mukaan yksittäisiä vestaaleita ei perinyt kukaan automaattisesti ja heidän varansa menivät valtiolle jos he kuolivat testamentittomina. Tällaisesta tilanteesta ei kuitenkaan ole olemassa todisteita.²¹

¹⁶ Suet. *Aug.* 31.3. Mekacher & van Haepereen 2003, 77.

¹⁷ Virkaanastujaisissa annettu palkkio, ks. Tac. *Ann.* 4.16.21.

¹⁸ Mekacher & van Haepereen 2003, 79.

¹⁹ Suet. *Tib.* 76.1.6.

²⁰ Todiste vestaalien henkilökohtaisesta maaomaisuudesta on peräisin myöhäisen tasavallan ajalta. Vuonna 73 eKr. vestaali Licinia ja M. Licinius Crassusta epäiltiin siveettömästä suhteesta. Kävikin ilmi, että Crassus oli käynyt vestaalin luona taivutellakseen tämän myymään kaupungin ulkopuolella sijaitsevan villansa, ks. Plut. *Crass.* 1.2. Saufeia Alexandria *CIL* XIV 3677 ja *CIL* XIV 3679. Aurelia Severa *CIL* XV 7415.

²¹ Gel. 1.12.18. Aulus Gellius lainaa tässä Labeota, Augustuksen aikana toiminutta juristia. Gellius mainitsee, ettei ole varmaa, mitä tämä lainkohta merkitsee. Vestaalien testeinteista tai heidän isiltään saamista lahjoituksista tai testeinteista ei ole olemassa jäänteitä. On myös täysin epäselvää, miten roomalaiset toimivat, jos vestaali virkauransa päätyttyä palasi sukunsa pariin ja toivoi taas olevansa oikeutettu perimään, ks. Gardner 1984, 26.

Vestaalien kollektiivisesti päättämästä rahankäytöstä on olemassa eräs tieto, joka sijoittuu ajallisesti kollegion olemassaolon loppukauteen 300-luvun lopulle. Kun Vettius Agorius Praetextatus, ylipappi ja senaattori, kuoli vuonna 385, pyysi vanhin vestaali Coelia Concordia kollegion nimissä lupaa pystyttää hänelle patsas piirtokirjoituksineen. Tapaus synnytti keskustelua vestaalien oikeuksista ja se on jäänyt tästä syystä esimerkiksi vestaalien julkisesta toiminnasta. Valitettavasti vestaalien pystyttämä muistomerkki ei ole säilynyt.²² Mahdollisesti collegio on kustantanut monumentin itsenäisesti omilla varoillaan. Vanhin vestaali näyttää hoitaneen koko prosessia edustaen samalla muita vestaaleja. Kenties kollegion hankkimia monumentteja on ollut ajan saatossa muitakin. Coelia Concordian nimissä toimitettu hanke on osoitus paitsi vestaalien toiminnasta julkisessa elämässä, myös esimerkki vestaalien varojen käytöstä.

Valtiolta saadun rahapalkkion ja henkilökohtaisen omaisuuden lisäksi vestaalien on arveltu saaneen tuloja vuokraamalla maa-alueita. Roomalaiset maanmittarit Hyginus ja Siculus Flaccus antavat hajanaisia tietoja vestaalien omistamista ja vuokraamista maista. Hyginus kirjoitti keisari Trajanuksen aikana 100-luvun alussa. Sen sijaan Siculus Flaccuksen elinaikaa ei tunneta. Näiden lähteiden perusteella on tulkittu, että vestaalit keräsivät joka viides vuosi maksut vuokraamastaan maasta. Alueiden tarkkaa suuruutta tai sijaintia ei tunneta. Vuokratulojen suuruutta ei myöskään voida arvioida. Todennäköisesti summat kuitenkin riittivät kattamaan joitakin kollegion menoja.²³ Lähdetiedot vestaalien vuokraamista maista sijoittuvat ajallisesti keisarikauden alkuun. On epäselvää, kertovatko lähdekirjailijat vanhaa perimätietoa vai oliko vuokratyöntö olemassa heidän aikaankin. Mahdollisesti tapa jatkui läpi keisariajan.

Maan vuokraamisen lisäksi vestaaleiden arveltiin vuokraavan talonsa yhteydessä olevia kauppakojuja. Arkeologisen tutkimuksen mukaan vestaalien taloon olisi liittynyt tasavallan aikana ja vielä varhaisella keisariajalla useita *tabernae*-kauppakojuja muistuttavia rakenteita. Osa näistä kojuista hävisi vähitellen keisariajan rakennustöiden yhteydessä, mutta arvellaan, että muutamat niistä säilyivät pysyvästi osana vestaalien taloa. Voisi olla hyvin mahdollista, että vestaalit olisivat keränneet vuokratuloja näiden kauppojen pitäjiltä. On päätelty, että kojujen vähittäinen häviäminen merkitsi sitä, että vestaalit eivät enää tällöin tarvinneet vuokratuloja, vaan he kattoivat taloudelliset

²² Frei-Stolba 2001, 287, 294. Coelia Concordian ja vestaalien toiminnasta patsashankeen suhteen on olemassa todisteita vain välillisesti. Coelia Concordiaa kiitettiin patsaan pystyttämisestä ylipappi Praetextatuksen kunniaksi, ks. *CIL* VI 2145. Q. Aurelius Symmachus suhtautui vestaalien toimintaan epäillen ja kirjoitti tapahtumasta kirjeessään, ks. Symm. *Epist.* 2.36. Näistä lähteistä päätelleen vestaalit onnistuivat patsashankkeessaan, mutta se herätti myös mielipiteitä.

²³ Wildfang 2006, 72. Myös Mekacher mainitsee maaomaisuuden kasvattaneen vestaalien varoja. Mekacher toteaa lisäksi, että collegio kasvatti tulojaan myymällä vihki- ja uhrilahjoja. Ks. Mekacher 2006, 40–41, ks. myös n. 292 s. 41.

kulunsa muilla tavoin.²⁴ Vestaalien talon yhteyteen liittyvä kauppatoiminta on voinut olla vestaalien vastuulla tai he ovat voineet hyötyä siitä vuokratulojen muodossa. Jälleen jää epäselväksi, saattoivatko vestaalit kerätä tästä toiminnasta rahaa jatkuvasti vai vain tasavallan ja varhaisen keisarikauden aikana.

Maa-alueiden vuokraaminen ja kauppatoiminta viittaavat siihen, että raha-asiat ja niiden selvittely vaativat oman osuutensa vestaalien ajasta. Vestan temppelin funktioon kuului, että siellä säilytettiin tärkeitä asiakirjoja, kuten testamentteja. Voidaan kuitenkin pohtia, olisiko tässä yhteydessä ollut kyse myös jonkinlaisesta pankkitoiminnasta. Maininnat asiakirjojen säilyttämisestä viittaavat tasavallan aikaan tai varhaiseen keisarikauteen. Luultavasti tällainen tapa säilyi edelleen käytäntönä myös jatkossa. Temppelepankit ja rahanvaihtajien toiminta temppeleiden alueella olivat yleinen ilmiö antiikin aikana. Näin voidaan osoittaa olleen myös keisariajan Roomassa.²⁵ Kenties vestaalit saattoivat vaurastua myös eräänlaisen pankkitoiminnan avulla.

Vestaaleilla oli vielä eräs tapa kerätä ja kasvattaa omaisuuttaan. Eräissä hautapiirtokirjoituksissa käsketään hautapaikan tai monumentin myyvää tai lahjoittavaa henkilöä kääntymään Vestan neitsyitten puoleen ja suorittamaan heille tietty maksu.²⁶ Pyydetyn summan sai maksaa vestaalien ohella myös valtion kassaan tai jollekin toiselle papistolle, esimerkiksi Saturnuksen temppelin rahastolle (*aerarium Saturni*) tai Rooman kansan rahastolle (*aerarium populi Romani*). Vestaalit mainitsevia hautamonumentteja on muutamia – osa hyvin fragmentaarisia – ja niissä toistuu sama tekstikonventio ja sanoma.²⁷

Kysymyksessä on haudanhäpäisystä maksettavien sakkorahojen kerääminen. Tätä käytäntöä koskevia piirtokirjoituksia esiintyy ensimmäisen vuosisadan jälkipuoliskolta alkaen. Tällöin sakkorangaistuksia korotettiin. Sakkomääräysten suuruudet vaihtelivat 20 000 sestertiuksesta

²⁴ Wildfang 2006, 72, ks. myös Wildfang 2006, n. 33 s. 75.

²⁵ Asiakirjat Vestan temppelissä, ks. esim. Cass. Dio 48.12.2; 48.46.2; Suet. *Jul.* 83.1.4; Suet. *Aug.* 101.1; Tac. *Ann.* 1.8.2. Mekacher 2006, 42.

²⁶ Ks. esimerkiksi *CIL* VI 13618. Lucius Boionius Gentilixen pystyttämän hautamonumentin kirjoitus alkaa perinteisellä manalan jumalia puhuttelevalla toivotuksella, *Dis manibus*. Teksti kertoo Luciuksen tehneen monumentin eläessään itselleen, perheelleen (*sibi*) ja mies- ja naispuolisille vapautetuilleen. Sitten kirjoituksessa pyydetään sitä, joka haluaa myydä tai lahjoittaa monumentin (*monumentum*) tai paikan (*locum*) antamaan tietty summa rahaa vestaaleille tai Rooman kansan valtionrahastoon. Lopuksi ilmaistaan hautapaikan tarkat mitat. *D(is) M(anibus) / L(ucius) Boionius Gentilis vivus / fecit sibi et libertis liberta/busque posterisque eorum / hoc monumentum sive locum si / quis vendere vel donare voluerit / inferet virginib(us) Vestalibus HS XX(milia) / n(ummum) aut aerario populi Romani in / fronte ped(es) VII in agro ped(es) XIII*

²⁷ Ks. esim. *CIL* 6 10848; *CIL* 6 13822; *CIL* 6 29934; *AE* 1920, 00107.

50 000 sestertiukseen. Tunnetaan myös eräs jopa 350 000 sestertiuksen suuruinen perittävä. Vestaalien ei kuitenkaan tiedetä perineen näin suuria summia.²⁸

Tiedetään, että hautapaikkojen uudelleenkäyttäminen, loukkaaminen ja suoranainen vahingoittaminenkin olivat valitettavan yleisiä ilmiöitä. Omistajat pyrkivät suojelemaan perheensä hautaa ja julistivat hautakivissään kirouksia ja uhkauksia. Eräs tapa saada korvausta ja rangaistus hautapaikan omistajan tahtoa rikkovalle oli määrätä hänet maksamaan sakkoa. Perheellä säilyvä ja huolella vaalittu hautapaikka kuvasi perheen mainetta ja säilytti heidän muistoa, joten hautausasiaan kiinnitettiin paljon huomiota.²⁹ Vestan neitsyet olivat muiden piirtokirjoituksissa nimettyjen tahojen ohella viranomaisen ominaisuudessa ja ottivat vastaan korvauksia hautausmailla tapahtuneista rikkomuksista.

Vestaalien tehtävät ja piirtokirjoituksissa mainitun valtionkassan (*aerarium*) virkamiesten tehtävät vaikuttavatkin varsin samankaltaisilta. *Aerarium* sijaitsi Saturnuksen temppelissä. Sen rahoja pidettiin pyhinä ja viimeisenä Rooman kansan turvana, johon ei mielellään kajottu. Valtion kassaa kasvatettiin luovuttamalla sinne esimerkiksi sotasaaliina saatuja varoja. Keisarit nimittämät virkamiehet (*praefectus aerarii*) hoitivat kassaa. Heidän päätehtävänä oli ottaa vastaan rahaa ja asiakirjoja sekä pyydetessä luovuttaa kassasta maksuja. *Aerarium*-kassan virkamiehillä ei kuitenkaan ollut vastuuta valtion rahapolitiikasta, vaan he toimivat ikään kuin rahojen vartijoina.³⁰

Myös vestaalit ottivat vastaan tärkeitä asiakirjoja, säilyttivät niitä temppelissään ja tarvittaessa luovuttivat ne pois. Heidän temppelissään säilytettiin roomalaiselle kulttielämälle välttämättömiä rituaalisia esineitä ja tarvikkeita, joten vestaalien tehtävät liittyivät varastointiin ja säilyttämiseen, joista kansan hyvinvointi riippui. Heihin luotettiin varauksettomasti; vestaalit ajateltiin poliittisesti neutraaleiksi henkilöiksi ja heidän hallussaan ollut dokumentti katsottiin päteväksi.³¹ Vestaalien tehtävä ikuisen tulen ylläpitäjänä ja salaisten, pyhien kulttiesineiden vartijoina sisälsi tärkeitä kultillisia, kansaa yhdistäviä ja hyvinvointia koskevia symbolisia tehtäviä enemmän kuin valtionrahaston virkailijoiden tehtävät. Molemmilla näytti kuitenkin olleen viranomaisen status, joka oikeutti heidät ottamaan vastaan sakkorahaa.

²⁸ Mekacher 2006, 40–41.

²⁹ Kahlos 2004, 90.

³⁰ Millar 1964a, 40.

³¹ Wildfang 2006, 16, 100.

Hyvin turvattu aineellinen elämä mahdollisti omistautumisen kulttielämälle. Tämä turvattiin valtion taholta. Vestaalit eivät kuitenkaan huolehtineet pelkästään uskonnollisista seremonioista, vaan he näyttävät toimineen myös liike-elämässä, joka kasvattivat kollegion tuloja. Vestaalit toimivat kuten valtion virkailijat kerätessään sakkomaksuja. He olivat myös kuin liikenaisia vuokratessaan maa-alueita ja mahdollisesti *Atrium Vestae*- talon yhteydessä toimivia kauppoja. Epäselväksi jää, miten vestaalit käyttivät eri tahoilta saamansa rahat. Jäivätkö ne papittarien käyttöön vai luovutettiin ne esimerkiksi kollegiolle tai valtionkassaan. Sekä *aerarium* että Vestan temppeli olivat yhteisön pyhiä paikkoja, joissa säilytettiin kaikille yhteisiä asioita, joten tällöin vestaalien sakkomaksuina vastaanottamia rahoja olisi voitu pitää Rooman kansan yhteisinä. Koska vestaalit hallitsivat omaisuuttaan ilman holhoojaa, voisi olettaa että he saivat päättää itse ainakin henkilökohtaisesti vastaanottamista rahoista. Näin ollen yksittäiset vestaalit olivat varakkaita naisia, jotka saattoivat elää taloudellisesti mukavaa ja huoletonta elämää. Rahankäytöstä kenties päätettiin myös kollektiivisesti ja joskus myös kultin hyväksi. Tällaisesta vestaalien kollektiivisesti toimittamasta investoinnista on olemassa esimerkkinä 300-luvun lopun patsashanke, jossa vanhin vestaali Coelia Concordia toimi päävastuullisena.³²

2.2. *Atrium Vestae* – Vestaalien talon moninainen käyttö

Vestaalien taloudellinen asema oli järjestetty huolellisesti, mutta entä miten vestaalien asuinympäristö mahdollisti heidän työskentelynsä ja moninaisen toimintansa eri tehtävissä. *Atrium Vestae*- rakennus muodosti osaltaan konkreettiset puitteet vestaalien toiminnalle. Termi *atrium* tarkoitti yleensä vain roomalaisen yksityistalon keskustilaa, jonka ympärillä avautuivat muut huoneet. *Atrium* voi satunnaisesti kuitenkin tarkoittaa myös koko rakennusta. *Atrium Vestae* käsitti sekä vestaalien asunnon että kultin temppelin.³³ Käytän *Atrium Vestae*- tai vestaalien talo-nimitystä puhuessani rakennuskompleksista, jonka yhtenä osana oli temppeli. Tarkastelen seuraavaksi, millaisesta alueesta oli kyse, mitä muutoksia vestaalien talossa tapahtui keisariajalla ja miten ne vaikuttivat papittarien ja heitä lähellä olevien elämään. Pohdin myös, miten vestaalien talon erilaiset osat ja niiden eriytyminen eri käyttötarkoituksiin mahdollisesti liittyivät papittarien tehtäviin ja elämäntapaan.

³² Ks. *CIL* VI 2145.

³³ Castrén & Pietilä-Castrén 2000, 69, ks. *atrium, Atrium Vestae*. Ks. kuvaliite, kuva 1 ja 2.

Pääsy Vestan temppelin (*Aedes Vestae*) kaikkein pyhimpään osaan oli tiukasti kontrolloitu. Vain vestaalit ja ylipappi saivat käydä siellä. Kerrotaan kuitenkin, että tämän pääsäännön kohdalla sattui joskus vakavia rikkomuksia. Temppeleissä säilytettävää omaisuutta varastettiin tai sinne talletetut asiakirjat haettiin ilman vestaalien suostumusta. Temppelein alueella yliluonnolliset ilmiöt tai ruumiilliset vammat saattoivat myös kohdata siellä oleskelevaa tai väärin käyttäytyvää henkilöä.³⁴

Kirjalliset lähteet antavat harvoin viitteitä siitä, miten Vestan temppelin ja papittarien talon alue rakentui. Vestaalit elivät naisille varatussa asuinosa, käy ilmi 200-luvulla eläneen Herodianoksen maininnasta. *Atrium Vestae*-rakennuskompleksin alueella työskentelevät muut henkilöt, kuten valtion orjat, asuivat omissa tiloissaan. Kun Tacitus puhuu myöhäistasavallan tapahtumista, hän viittaa Vestan temppelin alueella sijainneisiin orjien asuntoihin (*contubernio*).³⁵ Kultin palveluksessa oleville orjille oli järjestetty oma asuinosa.

Arkeologisesti vestaalien talon rakennusvaiheet voidaan jakaa historiallisesti kolmeen erottautuvaan osaan. Rakennusvaiheet 200- ja 100-luvulla eKr. Tällöin *domus publica* (tai *regia*) eli ylipapin virka-asunto erotettiin vestaalien talosta. Lisää muutoksia tehtiin viimeisellä vuosisadalla eKr., joka erottautuu toiseksi merkittäväksi rakennusvaiheeksi. Kolmas rakennusvaihe sijoittuu 100-luvulle keisari Trajanuksen ajalle. Tällöin vestaalien talosta rakennettiin suuri, ilmeisesti kolmikerroksinen peristyyllitalo.³⁶

Trajanus restauroi vestaalien taloa 100-luvun alussa laajasti ja tällä työllä oli sekä käytännön, politiikan ja kulttielämän kannalta suunniteltuja merkityksiä. Keisarin päämäärät koskivat viljahuollon varmistamista. Tämä saavuttamiseksi parannettiin kuljetusyhteyksiä, kiinnitettiin huomiota varastoinnin onnistumiseen ja kaupankäynnin lisäämiseen. Viljahuollon onnistumiseksi keisari myös paransi siihen liittyvien ammattiryhmien, kuten leipurien, asemaa ja oloja. Trajanus

³⁴ Miehet eivät saaneet mennä Vestan temppeliin, ks. Ovid. *Fast.* 4.450–455. Tapaukset Vestan temppeliin tunkeutumisesta sijoittuvat myöhäistasavallan aikaan ja sisällissodan pyörteisiin, ks. Plut. *Vit. Ant.* 21.3; 58.3. Jostakin syystä uhkaava ennusmerkki ja jopa tilapäinen sokeus kohtasivat temppelin alueella olevaa keisari Neroa, ks. Suet. *Ner.* 19.1. Sokeutta pidettiin Vestan langettamana rangaistuksena, ks. Plin *NH* 1.43.7. Ajallisesti myöhäinen Zosimukselta peräisin oleva anekdootti kertoo, kuinka keisari Theodosiuksen sukulaistyttö Serena häpäisi vuonna 389 Vestan temppelin. Hän joutui kohtaamaan pelottavia enteitä ja eriskummallisen kuoleman, ks. *LTUR* 1999, 125–128, ks. *Aedes Vestae*.

³⁵ Vestan temppelin alueella naisten asuinosa, Herod. *Hist.* 5.6.2. Vestan temppelin alueen orjilla oma asuinastonsa, ks. Tac. *Hist.* 1.43.6.

³⁶ Jo ensimmäisellä vuosisadalla keisari Vespasianuksen ja Domitianuksen, aikana oli suoritettu joitakin rakennustöitä. Tämä on ajoitettu tiilileimojen perusteella. Vuonna 64 tapahtuneen tulipalon aikana *Atrium Vestae* oli tuhoutunut kokonaan. Seuraavalle vuosisadalle jatkuvat restaurointityöt ovat osa tämän onnettomuuden jälkeistä jälleenrakennustoimintaa. Trajanuksen jälkeen myös keisari Hadrianus suoritti alueella lisää korjaustöitä, ks. Rajala 2006, 121, 127; *LTUR* 1993, 138–142.

korosti tässä toiminnassaan Vestan olemusta kaupungin ja valtion turvallisuuden ja vakauden takaajana. Kultilla on ajateltu olleen huomattava merkitys keisarin politiikassa sekä symbolisesti että konkreettisesti. Vesta sijoitettiin keisarin rahoissa viljahuollon (*annona*) suojelijattareksi. Vestaalien talon korjaustyöt taas kohensivat tärkeän kultin asemaa aineellisesti.³⁷

Vestaalien taloon Trajanuksen aikana tehtyjen muutostöiden on ajateltu kuvastaneen paremminkin ammattikunnan toiminnalle suunnatun rakennuksen arkkitehtuuriin kuin tyypillisen *atrium*-taloon kuuluvia piirteitä. Leipurien ammattikuntaan (*corpus pistorum*) tai pappien palvelijoiden ryhmään (*calator*) kuuluvien henkilöiden jättämät piirtokirjoitukset ja Vestalle osoitetut kulttikuvat ovat mielenkiintoinen ilmiö. Aineisto ajoittuu 100-luvulle. Piirtokirjoituksia on löytynyt aivan vestaalien talon lähetyviltä; tosin löytöpaikoista on ollut epäselvyyksiä ja osa alkuperäisistä piirtokirjoituksista on kadonnut. Leipurien ammattiyhdistyksen lisäksi julkisesta viljanjakelusta vastaava virkamies, *praefectus annonae*, näyttää esiintyvän piirtokirjoituksissa. Näiden ammatinharjoittajien ja virkamiesten toimitilat olivat mahdollisesti jollakin tavalla yhteydessä vestaalien taloon. Pienten kojujen rivistöt reunustivat Vestaalien talon rakennuskompleksia, nähtävästi ne olivat jonkinlaisia myyntikojuja (*tabernae*).³⁸

Leipurien asemaa ja merkitystä vestaalien ja kultin läheisyydessä voidaan tarkastella lisää kulttielämän kautta. *Vestalia*-juhla oli vuosittainen merkkipäivä myös kaikille leipureille ja mylläreille, Vestan voisi ajatella olleen heidän suojeleusjumalatar. Kesäkuussa olevan juhlan aikana myllynkivet ja myllyissä työssä ahertavat aasit koristeltiin kukkaköynnöksin, joista roikkui leipäpaloja. Uhrikakkuihin käytetty uusi vilja jauhettiin ja Vestalle uhrattiin Ovidiuksen kertomuksen mukaan leipää.³⁹

Viljan jauhaminen ja myllärien ja leipurien ammattikunta olivat tästä päätellen läheisiä Vestan kultille. Viljan työstämiseen erikoistunut ammattikunta ja viljanjakelusta vastaavat virkamiehet sijoittivat piirtokirjoituksiaan vestaalien talon lähelle. Vestaalit tarvitsivat uhrikakkuja valmistaakseen jauhoja, joka oli uudesta viljasta jauhettu. Vestaalien tuottamia uhrikakkuja käytettiin muissakin kulteissa ja monissa uhritoimituksissa. Tästä syystä voisi olettaa, että

³⁷ Rajala 2006, 135–137.

³⁸ Mekacher 2006, 98–99; *LTUR* 1993, 141. Viljanhuollosta vastaavien henkilöiden tekemiä piirtokirjoituksia on löytynyt vestaalien talon lähetyviltä, ks. *CIL* VI 31222. Leipurin Vestalle teettämä kulttikuva ja piirtokirjoitus, ks. *CIL* VI 787. **Ks. kuvaliite kuva 3.**

³⁹ *Ov. Fast.* 6.309–318. Mekacher 2006, 61; Wildfang 2006, 29. Ovidius kertoo myös kuinka aasi auttoi Vesta-jumalattaren pakoon epämieluisalta kosiskelijalta jumalten pidoissa. Mytologian kertomusten pohjalta aasia pidettiin symbolisesti jumalattaren tunnuksena. Kertomus jumalten pidoista ks. *Ovid. Fast.* 6.319–.

uhrikakkuja käytiin kenties noutamassa vestaalien talon lähellä olevista myyntikojuista. Papittarien ja leipurien ammattikunnan välillä voidaan näistä syistä johtuen ajatella olleen jotakin yhteistoimintaa. Keisari Trajanuksen politiikan seurauksena onnistunutta viljahuoltoa nousi symboloimaan Vestan kultti, jonka ajateltiin pitävän huolta vakaista ja turvallisista oloista.

Papittarien elämää ja toimintaa hahmottaa edelleen vestaalien talon eri osien käyttötarkoitusten lähempi tarkastelu. Rakennuskompleksin keskelle jäävää atriumia kiertävien huoneiden on ajateltu olleen yksittäisten vestaalien vastaanottohuoneita. Laajan atriumin läheisyydessä sijaitsivat myös ruokailutilat, jotka olivat selvästi tarkoitettu suuremmalle ryhmälle. Tilat olivat monikäyttöiset, sillä lattialämmityksen ansiosta niitä voitiin käyttää vuoden ympäri. On mahdollista, että tämä osa vestaalien talosta oli tarkoitettu toiminnalle, jonka tarkoituksena oli ylläpitää vestaalien sosiaalisia suhteita ja yhteyksiä eri tahoille.⁴⁰ Julkisten toimintojen lisäksi vestaaleilla oli yksityisyyteen varattuja tiloja. Vestaalien talon ylemmässä kerroksessa sijaitsi kuudesta seitsemään huonetta. Siellä olivat myös kylpylä-tilat, joiden on päätelty olleen myöhäinen lisäys rakennuksen historiassa. Yläkerros on lähestulkoon tuhoutunut, mutta sen kaakkoisnurkka on suurelta osin vielä säilynyt. Yläkerroksen lisäksi vestaaleilla oli runsaasti tilaa muissakin talon kerroksissa. Vestaalien yksityisestä aterioinnista huolehtivan keittiösiiven sijaintia ei tunneta. Kulttiaterian valmistamiseen tarvittava liesi ja keittiötilat sen sijaan sijaitsivat tempelin välittömässä läheisyydessä.⁴¹

Vestaalit näkyivät julkisuudessa muutoinkin kuin pelkästään kulttitehtävissään. He ottivat osaa yhteisiin banketteihin, juhla-aterioille, joita pidettiin vaikkapa uskonnollisen juhlan yhteydessä tai uhritilaisuuden jälkeen. Vaikka näitä tilaisuuksia oli vuodessa useita ja ne toistuvat useasti aikalaisten kirjoituksissa, niistä ei ole juurikaan säilynyt taiteellisia kuvauksia. Yksi harvinainen juhla-aterian kuvaus esittää vestaaleja tällaisessa tilaisuudessa. Siinä kuusi vestaalia on asettunut leposohville ja taustalla näyttää kulkevan palveluskuntaa. Vestaalit ovat pukeutuneet virka-asuunsa, joten on todennäköistä, että kyse on jostakin uskonnollisesta tilaisuudesta. Tarkempi määrittely on sen sijaan mahdotonta. Kuvaus on ajoitettu keisari Claudiuksen ajalle.⁴² Kenties vestaalit järjestivät myös *Atirum Vestae*- talossaan suuria pitoja ja tilaisuuksia lukuisille vieraille. Arkeologinen aineisto todistaa, että heillä oli parhaat mahdolliset tilat tällaiseen toimintaan.

⁴⁰ Blake 1973, 36.

⁴¹ Mekacher 2006, 92, 96.

⁴² Dunbabin 2003, 73–74; Rydberg 1955, 71–72. Mahdollisesti banketti-kohtausta esittävä reliefi valmistui edesmenneen keisarinna Livian kunniaksi, ks. Kampen 1991, 220. **Ks. kuvaliite kuva 4.**

Aiempi vestaalien elämää käsittelevä tutkimus on korostanut, että vestaalit elivät hiljaisesti sekä eristäytyneinä muusta maailmasta, ikään kuin luostarissa. Vestaalien antama siveyslupaus asetti heidät asemaan, jossa heidän seksuaalisuutta kontrolloitiin ja valvottiin. Miehiltä oli pääsy kielletty temppeleihin ja koko kulttiin. Tämän on nähty vain lisäävän eroa vestaalien ja tavallisen kansalaisen välillä. Vestaalien olemusta hallitseva loukkaamaton pyhyys, *sacrosanctitas*, lisäsi erottautumista entisestään.⁴³

Voidaan tietenkin ajatella, että siveysvaatimus rajoitti vestaalien elämää ja teki siitä poikkeavaa verrattuna muiden kansalaisten elämään. On myös totta, että he erottautuivat virkansa kautta muista ihmisistä. Asiaa voidaan tarkastella kuitenkin myös toiselta näkökulmalta. Vestaaileilla oli rikas sosiaalinen elämä ja erilaisia velvollisuuksia, jotka veivät heidät erilaisiin tilanteisiin ja tehtäviin yhteisönsä pariin. Heidän asuinrakennuksen tilojen funktioiden selvittäminen auttaa lisäämään ymmärrystä siitä, että vestaalit viettivät monimuotoista elämää ja että heillä oli monia tehtäviä. Myös heidän palvelusväkensä sijoittuminen tulee entistä selvemmin tarkasteltua. Vestaalien talo jakautui monella tapaa eri osiin, joilla oli oma funktionsa. Alue jakautui sekä yksityiseen että julkiseen. Lisäksi on erotettava vestaaileille tarkoitettut tilat ja heidän palvelijoidensa asuintilat.

Jo aiemmin esillä olleen leipurien ammattikunnan toiminnasta vestaalien lähellä ja heidän asuinrakennuksensa funktiosta on esitetty monia teorioita. Jää kuitenkin epävarmaksi, millainen sosiaalinen suhde heillä oli vestaaileihin ja mitä ulottuvuuksia Trajanuksen aikana tehdyillä uudistuksilla oli. Varmaa on, etteivät vestaalit eläneet askeettista luostarielämää; tämä ei vastaa antiikin elämän todellisuutta. Vestaalien talo toimi työskentely- ja asuinpaikkana sekä papittarille ja heidän palvelusväelleen ja siellä voidaan erottaa molemmille asukasryhmille omat asuinalueet. Voidaan sanoa, että, vestaalien elämä vastasi hyvin roomalaisen yläluokan jäsenten elämää.⁴⁴ *Atrium Vestae*- talon struktuuri kertoo erilaisten toimintojen eriytymisestä temppelein alueella. Vastaanottohuoneet ja suurelle joukolle mitoitettut ruokasalit kertovat vestaalien julkisista edustustehtävistä. Vestaalien työ ei ollut pelkästään kulttitehtävien toimittamista, vaan muistutti joskus valtion virkamiesten toimintaa. Tästä syystä he tarvitsivat vastaanottoihin ja virallisiin tapaamisiin tarkoitettuja tiloja. Lisäksi yksittäisille vestaaileille oli varattuna vielä omat henkilökohtaiset huoneensa.

⁴³ Ks. esim. Bailey 1932, 159.

⁴⁴ Mekacher 2006, 102.

2.3. Vestaalien palveluskunta

Kulttitehtävien hoitaminen oli vain yksi osa vestaalien elämää. Kuten edellä on tullut ilmi, heidän työnsä näytti osittain muistuttavan rahastonhoitajien työtä. Vestaalit olivat mahdollisesti tekemisissä heidän asuinrakennuksensa lähellä toimiviin viljanhuollosta vastaavien virkamiesten ja työntekijöiden kanssa. Vestaalit myös valvoivat heille uskottuja asiakirjoja ja hoitivat kenties myös henkilökohtaista omaisuuttaan. Mahdollisesti heidän tehtäviinsä kuului myös tempelin alueella tapahtuvasta pankkitoiminnasta huolehtiminen. He ottivat yhteisesti osaa julkiseen elämään, esimerkiksi erilaisiin juhliin tai yksityisempiin pitoihin. Kaikkea tätä toimintaa varten vestaaleille oli varattuna tarkoituksenmukainen palvelushenkilökunta.

Vestaalien talon alueella oleskeli ja asui monia erilaisia ihmisryhmiä. He lukeutuvat virkamiesten tai palvelushenkilöiden ryhmään. Tunnetaan myös kirjoituksia, joissa esiintyvät vestaalien orjat ja vapautetut. Tarkastelen seuraavaksi, millaista palvelusväkeä vestaalien ympärillä oleskeli ja millaisia tehtäviä heillä oli. Tämän selvittämisessä piirtokirjoitusmateriaalin tutkiminen on olennaista

Vestaalien orjat ja vapautetut kertovat vestaalien henkilökohtaisesta avustajajoukosta. Ensimmäiseltä vuosisadalta peräisin olevissa kirjoituksissa esiintyvät vestaali Junia Torquatan vapautetut (*libertus*). Kirjoitukset toteavat lyhyesti kenelle teksti on osoitettu ja ketkä ovat sen laatijoita. Vapautettu Actius nimittää Juniaa suojelijaksi (*patrona*).⁴⁵

Vestaali Aemilia Lepidan orja identifioi itsensä vestaalin kautta. Tämä on nähtävillä orjan tekemästä oman perheensä hautapiirtokirjoituksesta.⁴⁶ Myös 100- tai 200- luvulla eläneen vestaali Teia Rufinan vapautettu voidaan identifoida tarkemmin yhdistämällä hänet emäntäänsä.⁴⁷ Junia Torquatan, Aemilia Lepidan ja Teia Rufinan orjat ja vapautetut kuuluivat ehkä vestaalin lapsuudenkodin palvelusväkeen. Orjat ja vapautetut eivät esiinny enää 200-luvulla *Atrium Vestae*-talosta löydetyissä kirjoituksissa.

⁴⁵ *CIL* VI 2127; *CIL* VI 2128.

⁴⁶ *CIL* VI 5477.

⁴⁷ *FOS* no: 752 Teia Rufina. Vestan neitsyt Teia Rufinaa koskee kolme piirtokirjoitusta, jotka kaikki liittyvät oikeastaan hänen vapautettuihinsa. Kaikki kirjoitukset vaikuttaisivat olevan hautapiirtokirjoituksia. Myös ammattinimike kuten lastenhoitaja (*cunaria*) esiintyy eräässä niistä. *CIL* VI 27132a; *CIL* VI 27133; *CIL* VI 27134. Ks. Vestaali Teia Rufina ja hänen vapautettunsa, Mekacher 2006, 209.

Atrium Vestae- talon alueen henkilökunnan nimitykset vaihtelevat eri aikoina. *Aeditus Vestae*-nimellä esiintyvät henkilöt olivat temppeleinvirtijoita, jotka kuuluivat orjien tai vapautettujen luokkaan. He ovat jättäneet muutamia merkkejä itsestään hautapiirtokirjoituksiin, jotka ovat peräisin ensimmäisen vuosisadan alusta. Esimerkiksi eräs Quintius, keisarillinen orja, esiintyy hautamonumentissa, jossa tulee esille hänen ammattinsa *aeditus Vestae*, Vestan temppeleinvirtija. Heidän työnsä liittyivät käytännön kultitehtävissä avustamiseen ja vestaalien talon alueesta huolehtimiseen.⁴⁸

Sacerdos virginum Vestalium on ammattiryhmä, josta on merkinä vain yksittäinen piirtokirjoitus. *Sacerdos* viittaa pappishenkilöön, joten työtehtävinä olivat mahdollisesti kulttitoimituksissa auttaminen ja muut uskonnolliset tehtävät.⁴⁹

Kolmas ryhmä ovat vestaalien toimihenkilöiksi tai seuralaisiksi (*antescholarii virginum*) kutsutut henkilöt. Erään M. Antonius Encolpuksen suvulleen tekemästä hautapiirtokirjoitus ilmaisee, että he olivat niitä henkilöitä, jotka auttoivat vestaaleja ottamaan vastaan hautojen loukkaamisesta kerättäviä sakkorahoja. Ammattikunnan olemassaolosta ei ole muita todisteita kuin Encolpuksen tekemän kirjoituksen maininta.⁵⁰

Vestan neitsyiden apulaiset eli *fictores virginum Vestalium*- nimiset miehet muodostavat suurimman vestaaleiden lähellä toimineen avustaja ryhmän, josta on säilynyt lähdeaineistoa piirtokirjoitusten muodossa. Tultaessa 200-luvulle tällä nimikkeellä toimivat miehet lahjoittivat runsaasti piirtokirjoituksia vanhimmille vestaaleille. Joskus piirtokirjoituksessa on mainittu myös *fictor*-apulaisen perhe. *Fictor* termillä kutsutaan pappien avustajia, mutta sana merkitsee alun perin pyhien uhrikakkujen leipojaa. Luultavasti ammattiryhmä on avustanut vestaaleita monenlaisissa tilanteissa.⁵¹

Vestaalin läheisyydessä työskennellyttä henkilöä saatettiin kutsua myös prokuraattoriksi. Quintius Veturius Callistratus toimi vestaali Campia Severinan prokuraattorina (*procurator eius*) 240-luvulla. Keisarillisen prokuraattorin tehtävät olivat moninaisia; kirjeenvaihtoa, taloudenhoitoa tai raha-

⁴⁸ *Aeditui Vestae*, ks. *CIL* VI 5745; *CIL* VI 8711.

⁴⁹ *Sacerdos virginum Vestalium*, ks. *CIL* VI 2150.

⁵⁰ *Antescholarii virginum*, ks. *CIL* VI 14672. Mekacher 2006, 42. Ks. myös nimilista; Mekacher 2006, 264–268.

⁵¹ Ks. etymologia, *OLD* s.v. *fictor*. Mekacher 2006, 43–44. *Fictore*-toimihenkilöitä tarkastellaan tarkemmin seuraavan luvun yhteydessä.

asioiden hoitoa. Kenties Quintius Veturius hoiti myös tämänkaltaisia tehtäviä Campia Severinalle työskennellessään. Vaikka raha-asioiden hoitaminen saattoi kuulua tällaisten virkamiesten toimenkuvaan, he eivät nähtävästi saaneet päätösvaltaa vestaalien raha-asioissa. Vestaalien itsenäisyys, holhooja-instituution puuttuminen, on merkittävä papitarten tilannetta kuvaava seikka. Vestaalit saivat päättää itse asioistaan ja hallita omaisuuttaan. Näin ollen näyttää siltä, että *procurator*-virkamiehet työskentelivät tällöin neuvonantajan ja asiamiehen ominaisuudessa.⁵²

Liktorien (*lictiores*) ryhmää ei sovi unohtaa. Kun vestaalit kulkivat julkisilla paikoilla, silloin heidän edessään kulkivat punaisin nauhoin koristettuja *fasces*-vitsakimppuja kantavat liktorit. Heidät asetettiin huolehtimaan vestaalien turvallisuudesta.⁵³ Liktorit olivat varattuina vain yhteisön tärkeimmille henkilöille, mutta vähitellen oikeutta liktoreihin laajennettiin koskemaan useampia virkamies- ja pappisryhmiä. He olivat symbolinen ja näkyvä osoitus valtiovallan läsnäolosta. Liktorien tehtävänä oli toimia airuena, ilmoittaa tämän saapuminen ja pitää yllä järjestystä.⁵⁴

Virkamiesten avustajat (*apparitores*) muodostivat monipuolisen ja hierarkkisen ammattikunnan, johon myös vapautetuilla tai Rooman ulkopuolelta tulevilla oli mahdollisuus hakea. Esimerkiksi vestaaleita auttavat liktorit kuuluivat tähän ammattikuntaan. *Apparitores*-henkilöt edustivat tavallaan keskiluokkaa ja nostivat palkkansa valtion kassasta (*aerarium*). He edustivat hallinnossa jatkuvuutta, sillä he pysyivät virassaan virkamiehiä kauemmin. *Apparitores*-avustajien ammattikunnalle perustuva hallintojärjestelmä pysyi voimassa 200-luvulle saakka.⁵⁵ Mahdollisesti liktorien ohella myös muut vestaalien palveluksessa olevat ja erilaisissa töissä auttavat henkilöt kuuluivat tämän järjestelmän piiriin.

Vestaaleiden lähellä toimineiden palvelijoiden tehtävät olivat eriytyneet työtehtävien laadun mukaan. Haudanhäpäisystä kerättävien sakkorahojen hoidosta vastasivat *antescholarii*-nimiset henkilöt. Kulttitehtävissä vestaaleja avustivat *sacerdos*-papiksi kutsutut miehet. *Aeditus Vestae*-nimiset avustajat kuuluivat vestaalien palvelusväkeen ensimmäisellä vuosisadalla. Näyttää siltä, että palvelusväen hierarkiaa tai muodostumista muutettiin, sillä *fictore*-nimikkeellä työskentelevä ammattiryhmä yleistyi 200-luvulla ja todisteet muista vestaalien palvelijoista käyvät erittäin niukoiksi. Esimerkiksi vestaalien henkilökohtaisista orjista ja vapautetuista on merkkejä

⁵² *CIL* VI 2132. Ks. *OLD* s.v. *procurator*.

⁵³ Plut. Numa 10.3; Cass Dio 47.18.4.

⁵⁴ Castrén & Pietilä-Castrén 2000, 304–305 ks. *liktori*.

⁵⁵ Purcell 2003, 129, ks. *apparitores*.

ensimmäiseltä vuosisadalta ja 100-luvulta, mutta ei enää lainkaan 200-luvulta. *Fictore*-avustajat esiintyvät piirtokirjoituksissa joskus myös perheineen ja he näyttävät auttaneen monissa käytännön asioissa. Vestaalien talon alueella on toiminut eloisa yhteisö, jossa eri ammattiryhmät ovat työskennelleet mahdollistaakseen osaltaan vestaalien viranhoidon ja elämäntavan.

3. Vestaalien talon piirtokirjoitukset 200-luvulla

3.1. Piirtokirjoitusten jaotteluperusteet

Epigrafisen aineiston syntyminen ei ole sattumaa, vaan yhteisön jäsenet ovat laatineet piirtokirjoituksia jonkin tietyn motiivin takia. Yksittäinen piirtokirjoitus voi todistaa jonkin ilmiön esiintymisen tietyssä ajassa ja paikassa.⁵⁶ Vestaalien talon piirtokirjoituslöydöt osoittavat, että etenkin 200-luvulla arvostetuimmille Vestan kollegion vanhimmille papittarille osoitettiin lukuisia piirtokirjoituksia. Ne ylistivät heidän erinomaisuuttaan, kiittivät heidän omistautuneisuuttaan ja työtään. Kirjoitusten käyttämät luonnehdinnat näyttävät pohjaavan vanhoihin, traditionaalisiin hyveisiin, jotka ajateltiin työssään onnistuneen papittaren ominaisuuksiksi ja ansioiksi. Kyse ei kuitenkaan ollut vain piirtokirjoitusten laatijoiden tekemistä yksityisistä huomionosoituksista, vaan kirjoitukset laitettiin esille julkisesti *Atrium Vestae*- talon alueelle ja niillä oli senaatin hyväksyntä.⁵⁷

Keisariajan vestaalien lukumäärästä on tehty arvioita. On päädytty ehdottamaan, että 50–70 vestaalia olisi toiminut virassa keisari Augustuksen ajoista keisari Diocletianuksen hallintokauteen eli 200-luvun lopulle mennessä. *Atrium Vestae*- alueella säilyneitä piirtokirjoituksia on 200-luvun aikana lahjoitettu seitsemälle vanhimmalle vestaalille.⁵⁸

Vestaalien talon piirtokirjoitusmateriaali antaa mahdollisuuden tarkastella, millaiset ihmiset olivat yhteydessä vestaaleihin ja millaiset sosiaaliset suhteet heidän ja kultin välillä vallitsivat. Tarkastelen

⁵⁶ Millar 1983, 92, 129.

⁵⁷ Vestaalien puhuttelu piirtokirjoituksissa ja heihin liitetyt arvot, ks. Mekacher 2006, 122-123; Nock 1930, 251-252. Arthur Darby Nock esittelee artikkelissaan "*A Diis Electa: A Chapter in The Religious History of The Third Century.*" vestaaleita koskevia piirtokirjoituksia. Nock pyrkii artikkelillaan valaisemaan 200-luvun Rooman uskonnollista ilmapiiriä, jossa suuri osa kirjoituksista syntyi. Ks. kuvaliite kuva 5, vestaalien patsaat näkyvät 1900-luvun alussa otetussa kuvassa.

⁵⁸ Vestaalien lukumäärä keisariajalla, ks. Mekacher 2006, 115; Raepsaet-Charlier 1984, 259, n. 39. Ks. myös liitteen luettelo tunnetuista vestaaleista.

seuraavaksi lyhyesti piirtokirjoitusten löytöhistoriaa ja niiden erityispiirteitä. Selvitän lisäksi, miten olen käsitellyt ja jaotellut aineistoa.

Vestaalien patsaat piirtokirjoituksineen löydettiin vuosien 1882–1883 kaivauksissa, sanoo arkeologi Esther Boise van Deman, joka kirjoitti 1900-luvun alussa Vestan temppelein ja talon kaivauksista. Tapausta edeltävinä aikoina numismaattinen aineisto tarjosi muutamia kuvallisia esimerkkejä Vesta-jumalattaresta ja vestaaleista. Myös Esquilinukselta 1500-luvulla löytynyt vestaalin patsas antoi esimerkin vestaalin ulkonäöstä. Forumilta löytyneet patsaat tekee vielä kiinnostavimmiksi niiden erilaisuus toisiinsa verrattuna. Vestaaleille tunnusomaisen ulkoasun⁵⁹ merkkejä on nähtävissä vain joissakin patsaissa. Tästä syystä osaa vestaalien patsaiksi luulluista kohteista onkin luokiteltu uudelleen. Nämä patsaat kenties esittävät kultille läheisiä naisia, esimerkiksi keisarinnoja.⁶⁰

Patsaiden ja muotokuvien yhdistäminen yksittäiseen vestaaliin on ongelmallista. Kuitenkin 200-luvulla *virgo Vestalis maxima*-virassa toimineiden vestaaleiden nimet ja toimivuodet tunnetaan melko tarkasti. Yksittäisten patsaiden piirteistä voidaan päätellä jotakin henkilöiden iästä. Tämä taas saattaa auttaa yhdistämään yksittäisen vestaalin ja mahdollisesti häntä kuvaavan patsaan. Nina Mekacher tulkitsee vestaalien patsaiden piirteiden perusteella, että ne ovat syntyneet ajallisesti lähekkäin. Esimerkiksi Severus-keisareitten myöhäisajalta peräisin olevat muotokuvat ovat typologisesti ja tyyllillisesti hyvin lähellä toisiaan. Niiden syntyajankohtien välillä ei ole kulunut pitkää aikaa. Patsaiden voi nähdä edustavan kahta selvästi toisistaan eroavaa yksilöä. Toinen esittää hieman iäkkäämpää naista (liitteen kuva 7). Tämän voi nähdä heidän ihopoimuistaan ja kasvojen uurreistaan. Toinen taas kuvaa paljon nuorempaa naista (liitteen kuva 8). Muotokuvien asettaminen tarkkaan kronologiseen järjestykseen on hankalaa, sillä ne ovat hyvin toistensa kaltaisia. Järjestyksen voisi tehdä patsaissa esiintyvien ikäkausiin viittaavien piirteiden perusteella. Veistoksissa on löydettävissä sekä vanhempien, keski-ikäisten että nuorempien naisten piirteitä.⁶¹

Piirtokirjoitukset ja patsaat sisältävät muitakin erikoisuuksia. Kaivauksissa on löytynyt joillekin piirtokirjoituksille kaksoiskappaleet, jotka eroavat vain hiukan toisistaan, esimerkiksi tekstin rivien

⁵⁹ Vestaalien ulkoasu, ks Wildfang 2006, 13–16. Vestaalien tunnuksia olivat kuusi hiuspalmikkoa (*sex crines*), pään ympäri kiertyvä loukkaamattomuutta merkitsevä kääre (*infula*) ja pääkäärettä kiinni pitävä nauha (*vittae*). Lisäksi heillä oli päässään huntu. Uhratessaan vestaalien päätä peitti valkea vaate (*suffibulum*). Rinnassa viittaa piti paikallaan tunnusomainen koriste. **Ks. kuvaliite kuva 6.**

⁶⁰ Van Deman 1908b, 324, 341–342.

⁶¹ Mekacher 2006, 147–148, ks. myös n. 1289, s. 148. Mekacher ehdottaa, että veistos mahdollisesti kuvaisi Campia Severinaa (kuva 7). Flavia Publician kuvaksi voisi ajatella patsaan, jossa on nuoremman papittaren piirteitä (kuva 8). Mekacher arvelee, että 100-luvulta peräisin olevien patsaiden suhteen voisi olla mahdollista tehdä samanlaisia oletuksia. **Ks. kuvaliite kuvat 7 ja 8.**

jaottelussa. On ajateltu, että myös patsaista on ollut olemassa kaksoiskappaleet. Monumenteista toinen olisi ollut esillä Vestan temppelin alueella ja toinen *Atrium Vestae*-talon alueella. Piirtokirjoituksissa on tunnistettavasti *Virgo Vestalis*-tittelin lyhenteissä (*V.V.*) esiintyvät aaltoviiva, suora viiva tai ylämerkki (~, ¯, ´). Merkit erottavat lyhenteet numeraaleista. Vestaaleita koskevissa kirjoituksissa tämä piirre on nähtävillä ensimmäisestä vuosisadasta alkaen. Muissa yhteyksissä tapa ei ollut yleinen vielä 200- ja 300-luvuillakaan.⁶²

Piirtokirjoitukset voidaan jakaa lahjoittajien perusteella neljään ryhmään. Tarkastelen seuraavaksi näiden ryhmien lahjoittamia kirjoituksia selvittääkseni vestaalien sosiaalista asemaa ja toimintaa 200-luvulla ja heihin liittyviä ryhmiä. Vestaalien lähisukulaiset erottautuvat omaksi lahjoittajaryhmäkseen. Heidät on helppo tunnistaa esimerkiksi kutsumanimistä, kuten veli (*frater*) tai sisar (*soror*). Etsin prosopografian avulla lisävahvistusta vestaalien perhesuhteiden rekonstruktioon. Toinen lahjoittajien ryhmä on pappishenkilöt, joihin viittaa *sacerdos*-nimitys. Kolmantena ovat *ficore*-nimisten miesten lahjoittamat kirjoitukset. He muodostavat merkittävän osuuden aineistosta. Vestaalien klienteiksi itseään kutsuvat henkilöt ovat neljäs ryhmä. He kutsuvat vestaalia suojelijakseen (*patrona*) ja itseään vestaalin klientiksi (*cliens*) tai esimerkiksi viranhakijaksi (*candidatus*). Vaikka piirtokirjoitusten tekstit ovat hyvin konventionaalisia ja lyhytsanaisia, niistä voi toisinaan löytyä vihjeitä, jotka selventävät vestaalin ja lahjoittajan välistä suhdetta. En pyri esittämään järjestelmällisiä käännöksiä piirtokirjoituksista, vaan keskityn selvittämään lahjoittajaryhmien sosiaalista taustaa ja heidän suhdettaan vestaaliin.

3.2. Sukulaisten lahjoittamat patsaat

Sukulaiset muodostavat melko näkyvän osuuden piirtokirjoitusten joukossa. Heidän lahjoittamiaan kirjoituksia on yhteensä kuusi kappaletta. Ajallisesti ne sijoittuvat 200-luvun alkuun, 240- ja 280-luvuille.⁶³

Vestaali Terentia Flavolan veljet ovat lahjoittaneet sisarelleen piirtokirjoitukset 200-luvun alussa. Terentius Gentianus on lahjoittanut kirjoituksen ennen vuotta 211. Tämä voidaan päätellä hänen kirjoituksessa olevista arvonimistä. Terentius toimi vuonna 211 konsulina, mutta tämä titteli ei ole

⁶² van Deman 1908a, 174–175, 177.

⁶³ Tarkennuksen vuoksi kyse on niistä henkilöistä, jotka nimeävät itsensä sukulaisuutta osoittavalla nimityksellä. Perheenjäseniksi lasken tässä ne, jotka kuuluvat lähiomaisiin, mutta toki myös klientit ja erilaiset palvelushenkilöt voitaisiin laskea roomalaisen *familian* jäseniksi.

vielä mukana sisarelle osoitetussa piirtokirjoituksessa. Terentius toimi itsekin korkeassa virassa. Hän oli Juppiterin pappi (*flamen Dialis*). Hänen vaimonsa Pomponia Paetina (*flamenica Dialis*) mainitaan myös kirjoituksessa. Lisäksi mukana on myös Lollianus Gentianus, joka oli luultavasti Terentiuksen veljenpoika (*fratris*).⁶⁴ Vestaali Terentian toinen veli Q. Plautius Avitus Lollianus esiintyy yhdessä vaimonsa Claudia Sestia Cocceia Severianan ja tyttärensä Lolliana Plautia Sestia Servillan kanssa. Avituksen virkaura on yksityiskohtaisesti esillä kirjoituksessa. Hän oli vuoden 209 konsuli. Mittavan sotilasuran lisäksi hän toimi isänsä tapaan augurina.⁶⁵ Terentia Flavolan perheen asema ja vaikutusvalta sekä veljesten lukuisat virkanimitykset tulevat erityisen hyvin esille veljesten lahjoittamissa piirtokirjoituksissa.

Vuonna 242 Flavia Mamilian veli Aemilius Rufus teetti sisarelleen ylistyspuheen. Hän nimeää itsensä yksinkertaisesti vain veljeksi (*frater*), mutta hänen sosiaalinen statuksensa ei käy ilmi. Aemilianus Rufuksen kanssa lahjoittajina esiintyvät sisarenpojat (*sororis filii*) Silvinus ja Ireneus. Kirjoituksessa mainitaan vielä, että senaatti hyväksyy Flavia Mamilian pyhyiden ja hänen toimintansa vanhimman vestaalin virassa. Kiitollisuuden aihe on Flavia Mamilian erinomainen hyvyys (*pietas*). Näyttää siltä, että vestaali on hankkinut suhteillaan sisarenpojilleen nimitykset armeijassa.⁶⁶ Sen enempää Aemilius Rufuksesta kuin muistakaan Flavia Mamilian perheenjäsenistä ei ole jäänyt mitään viitettä, joka selvittäisi heidän sosiaalista asemaa. Ehkä perhe kuului joko plebeijien luokkaan tai oli todennäköisemmin osa paikallisesti tunnettua ylimystöä, josta ei ole jäänyt jälkeen tunnistamista auttavia prosopografisia tietoja.⁶⁷ Veli ja sisarenpojat muodostavat eri sukupolvien edustajista muodostuvan ryhmän. Kirjoituksesta ilmenee vihjeitä Flavia Mamilian perheen sisäisistä suhteista. Flavian sisar oli antanut poikansa veljensä Aemiliuksen suojelukseen. Perheenjäsenet ovat saavuttaneet etuja vestaalina toimivan Flavia Mamilian ansiosta.

Flavia Mamilian ohella Flavia Publica oli vanhimman vestaalin virassa 240-luvulla. Flavia Publician sisarentytär Aemilia Rogatilla lahjoitti poikansa Minucio Honoratuksen kanssa hänelle ylistävän kirjoituksen. Sen lopussa olevan konsulidateerauksen mukaan ajankohtana on vuosi 247, vaikka tämä onkin tekstin korruptoituneisuuden vuoksi epävarmaa. Teksti sanoo Flavia Publican tehneen työtään ylistyksen arvoisesti läpi pappisuransa jokaisen tason tai asteikon (*per omnes gradus*). Tämä näyttää viittaavan vestaalien uran eri vaiheisiin. Lisäksi siinä kerrotaan, että se on

⁶⁴ *CIL* VI 2144. Mekacher 2006, 111, 203. Lollianus Gentianuksen tarkkaa henkilöllisyyttä ei tunneta. Hän saattoi olla Q. Plautius Avitus Lollianus tai kolmannen tuntemattomaksi jääneen veljen lapsi.

⁶⁵ *CIL* VI 32412. Mekacher 2006, 111, 204.

⁶⁶ *CIL* VI 2133; Kirjoituksen tulkinta, ks. Saller 1982, 64; Nock 1930, 251.

⁶⁷ Raepsaet-Charlier 1984, 264.

syntynyt erityisen suuren hyvyyden vuoksi, jota Flavia Publicia on osoittanut sukulaisiaan kohtaan (*ob eximiam eius erga se pietatem*). Tämä osoittaa vestaalin toimineen korkeassa asemessaan sukulaistensa hyväksi.⁶⁸ Eräänlaisena huipentumana tekstissä sanotaan itse Vesta jumalattarenkin hyväksyvän Flavia Publician työn vanhimpana vestaalina.

Coelia Claudianan tiedetään toimineen 280-luvulla vanhimpana vestaalina. Hän sai molemmilta sisariltaan kirjoitukset, joissa he esiintyvät aviomiestensä kanssa.⁶⁹ Sisar Coelia Nerviana lahjoittaa kirjoituksen aviomiehensä Pierion ja lastensa kanssa. Hän sanoo Coelia Claudianan olevan jumalten valitsema, *a diis electa*.⁷⁰ Coelia Claudianan toinen sisar oli todennäköisesti hänen nimikaimansa. Hän esiintyy yhdessä miehensä Nicomedeksen kanssa. Eräs toinen paremmin säilynyt piirtokirjoitus toteaa Nicomedeksen olevan *vir egregius*, tämä nimitys viittaa hyvään sosiaaliseen asemaan.⁷¹

Arvoitukseksi jää, oliko Coelia Claudianan ja viimeisenä vanhimpana vestaalina tunnetun Coelia Concordian välillä sukulaisuusside. Näiden samannimisten naisten välille jää lähes vuosisata, sillä Coelia Concordian kunniaksi pystytetty kirjoitus on vuodelta 385.⁷²

Sukulaisten lahjoittamat kirjoitukset muistuttavat paljon toisiaan. Kirjoitukset sisältävät joskus viittauksen senaattiin tai Vesta-jumalattareen, jotka hyväksyvät vestaalin työn. Tekstit eivät kerro tarkemmin, miten vestaalit olivat toimineet sukulaistensa hyväksi tai mitä heidän tehtävänsä tarkalleen ottaen olivat, joista heitä kiitetään. Sanamuodot kuitenkin ilmaisevat vestaalin toimineen sukulaistensa hyväksi jollakin merkittävällä tavalla. Esimerkiksi Flavia Mamilian ja Flavia Publician saamista kunnianosoituksissa esitetään heidän hyvyytensä sukulaisiaan kohtaan piirtokirjoituksen pystyttämisen syyksi.⁷³

⁶⁸ *CIL* VI 32414. Ks. englanninkielinen käännös selityksineen, Beard, North & Price 1999 Vol. II, 204. Piirtokirjoituksen tulkinta ja tarkoitus, ks. Mekacher 2006, 193; Nock 1930, 251–252.

⁶⁹ *PLRE* I, 206. Coelia Claudiana toimi kaksikymmentä vuotta vanhimman vestaalin virassa; ks. *CIL* VI 32420.

⁷⁰ *CIL* VI 2139.

⁷¹ *CIL* VI 2140. Coelia Claudianan toisen sisaren nimi on Coelia Claudianace, ks. *PLRE* I 207; Raepsaet-Charlier 1984, 263. Toisaalta arvellaan, että Coelia Claudianan sisar on hänen nimikaimansa, ks. Mekacher 2006, 265. Nicomedeksen yhteiskunnallinen asema, ks. Raepsaet-Charlier 1984, 263.

⁷² Orlandi 1997, 367.

⁷³ Flavia Mamilia: (*CIL* VI 2133) ”*ob eximiam eius erga se pietatem praestantiamque*”. Flavia Publicia (*CIL* VI 32414) ”*ob eximiam eius erga se pietatem*”.

3.3. Pappishenkilöt lahjoittajina

Atrium Vestae-alueen piirtokirjoituksista kolme kappaletta näyttää olleen pappishenkilöiden tekemiä. Kaikki kolme kirjoitusta on tehty 280-luvulla kollegiota hallinneelle Coelia Claudianalle. *Sacerdotes sacrae urbis*-nimiset papit ja vestaali Octavia Honorata ovat lahjoittajia. Erään toisen piirtokirjoituksen perusteella juhlitaan Coelia Claudianan kaksikymmentä vuotta kestänyttä vanhimman vestaalin virkakautta. Hän aloitti vanhimman vestaalin virassa viimeistään vuonna 279. Pitkän kautensa perusteella Coelia Claudiana on erityinen muiden vestaalien joukossa.⁷⁴

Pappishenkilöiden lahjoittamia kirjoituksia esiintyy myös muissa yhteyksissä. Myös vestaali Terentia Flavolan veljet toimivat uskonnollisissa viroissa (*augur*- ja *flamen Dialis*-papin), mutta esiintyvät piirtokirjoituksissa enemmän sukulaisina kuin kulttinsa edustajina.⁷⁵ Lisäksi auringonkultin papit lahjoittivat vestaaleille 200-luvun alussa piirtokirjoitukset. Näitä ei ole kuitenkaan löydetty *Atrium Vestae*-alueelta, vaan *Transtiberim*-kaupunginosasta, jossa idästä tulleella auringon kultilla oli oma yhteisönsä. Tästä syystä auringonpappien kirjoituksia ei käsitellä tässä yhteydessä.⁷⁶ Paljon keskustelua herättänyt, nimetön piirtokirjoitus, on *pontifex*-pappien lahjoittama. Sen on virheellisesti ajateltu kuuluneen kristityksi kääntyneelle vestaali Claudialle. Kirjoitus on vuodelta 364, joten ajallisesti se ei enää kuulu tarkasteluni piiriin.⁷⁷

Sacerdotes sacrae urbis-nimiset papit ovat lahjoittaneet Coelia Claudianalle kahdesti piirtokirjoituksen. Molemmat piirtokirjoitukset ovat vuoden 286 alusta.⁷⁸ Näiden henkilöiden on arveltu liittyneen *templum urbis Romae*-rakennuksena pidettyyn kulttipaikkaan, joskaan tämän temppelin ja kulttipaikan olemassaolo forumilla *Sacra Via*-tien varrella ei ole varmaa. Temppelin sijainti ja muut kultin piirteet ovat herättäneet pitkäaikaista keskustelua. Vestaalien kulttitehtävät kiistämättä liittyivät läheisesti Rooman kaupunkiin ja koko valtion hyvinvointiin; huolehtivathan he esimerkiksi koko valtion suojelushengistä, *penates publica*. On arveltu, että *sacerdotes sacrae urbis*-papit toimivat todennäköisesti jonkinlaisina uhripalvelijoina ja temppelivartijoina ja heidän

⁷⁴ *CIL* VI 32420. Mekacher 2006, 113.

⁷⁵ Terentia Flavolan veljien lahjoittamissa piirtokirjoituksissa tulevat esille heidän saavuttamansa virat. Ks. *CIL* VI 2144; *CIL* VI 32412.

⁷⁶ Auringon kultin papit (*sacerdotes Solis*) ovat 200-luvun alulle tunnusomainen ilmiö ja he ovat lahjoittaneet Numisia Maximillalle vuonna 201 ja Terentia Flavolalle vuonna 215 piirtokirjoitukset. Kirjoituksissa on konsulidateeraus. Tämän jälkeen auringon papit eivät näytä olleen tällaisessa yhteydessä vestaaleihin.

⁷⁷ *CIL* VI 32422. Keskustelu vestaali Claudiasta, ks. Frei-Stolba 2001, 289. Nock 1930, 273.

⁷⁸ *CIL* VI 2136; *CIL* VI 2137.

yhdistymisensä vestaaleihin on liittynyt enemmän kulttimenojen käytännön järjestelyihin ja kulttimenojen viettämiseen kuin siihen, että he olisivat edustaneet omaa kulttiaan.⁷⁹

Vestaali Octavia Honoratan Coelia Claudialle teettämä piirtokirjoitus on ainutlaatuinen esimerkki kultin sisältä tulleesta lahjoittajasta. Octavian sanat vestaalien vanhimmalle toistavat hyvin suuresti samaa kaavamaisuutta kuin muutkin piirtokirjoitukset; hän ihailee Coelia Claudianan hurskautta ja hänen työtään vanhimpana vestaalina. Octavia ylistää myös Coelia Claudianan opetuksia tai muistutuksia (*admonitio*).⁸⁰ Tämä valaisee kultin sisäisiä rakenteita. Todennäköisesti Octavia ja Coelia Claudiana ovat olleet oppilas-opettaja-suhteessa, joka kuvastaa kultin moniportaista hierarkiaa. Vanhimman vestaalin esimerkki kulttitehtävien suorittamisessa, hänen muistutukset tai opetukset ja auktoriteetti ovat tehneet Octaviaan vaikutuksen.

Verrattuna piirtokirjoitusten kokonaismäärään on pappishenkilöiden lahjoittamia kirjoituksia niukasti. Lisäksi kaikki piirtokirjoitukset on osoitettu Coelia Claudianalle. Kenties hänen pitkä kautensa vanhimpana vestaalina herätti näiden henkilöiden huomiota. *Sacerdos sacrae urbis*-nimellä identifioituvat papit eivät kenties muodostaneet omaa kulttiaan, vaikka heidän nimensä viittaakin suoraan pappishenkilöihin. On todennäköistä, että he toimivat käytännön avustajina pyhissä toimituksissa ja temppelin vartioinnissa. Octavia Honorata on ainoa Vestan kultista tuleva lahjoittaja. Piirtokirjoitus viittaa kollegiossa vallinneisiin läheisiin suhteisiin johtajan ja nuoremman vestaalin välillä. Vanhin vestaali Coelia Claudiana on mahdollisesti tukenut merkittävällä tavalla Octavia Honoratan uraa.

3.4. *Fictor*-ammattikunnan lahjoittamat piirtokirjoitukset

Fictor-termin merkitys on moninainen, mutta uskonnollisessa yhteydessä se yleensä tarkoittaa henkilöä, joka valmisti uhritoimitusten kakkuja. *Fictor* toimi myös pappien apulaisena uhritoimituksessa. Vestaaleiden palveluksessa olevat *fictore*-nimiset henkilöt olivat vapaasyntyisiä Rooman kansalaisia ja monet kuuluivat ritarisäätöön. Heitä nimitetään piirtokirjoituksissa

⁷⁹ *LTUR* 1999, 96. *CIL* VI 2136, ks. kommentti Nock 1930, 251, 273–274. Nock sanoo lyhyesti pappien lahjoittaneen vestaaleille patsaita kirjoituksineen. Hän ei kuitenkaan tarkenna, minkä ryhmän tai mahdollisesti kultin pappeja hän tarkoittaa. Myös Vestan neitsyt Flavia Veralle kirjoitetussa tekstissä (*CIL* VI 2172) lahjoittajana on mahdollisesti pappishenkilö. Piirtokirjoitus ei kuulu *Atrium Vestae*-rakennuksen alueelta löydettyyn materiaaliin ja tästä syystä se jää tarkemman tutkimuksen ulkopuolelle. Kirjoituksen ajoitus on epävarma. Flavia Veran kirjoituksessa mainitaan myös eräs pappi (*Uberius*) nimeltä.

⁸⁰ *CIL* VI 2138.

erinomaisiksi miehiksi (*vir egregius*). Nimitys oli merkinä hyvästä sosiaalisesta asemasta. Myös *pontifex*-pappien lähellä tiedetään toimineen samanlaista apuhenkilöstöä.⁸¹ *Fictor*-apulaisten tekemistä kirjoituksista ensimmäiset ovat peräisin 200-luvun alusta. Viimeiset maininnat vestaalien *fictor*-apulaisista ovat 280-luvulta. Yhteensä näiden henkilöiden tekemiä piirtokirjoituksia on viisi kappaletta, mutta *fictor*-henkilöt mainitaan myös muiden lahjoittajaryhmien tekemissä teksteissä. Tarkastelen myös näitä kirjoituksia.

Terentia Flavolan kanssa työskennellyt *fictor* on nimeltään Cnaeus Statilius Menander. Hän esiintyy *fictor* Cnaeus Statilius Cerdonin apulaisena (*alumnus*). Statilius on tehnyt toisen kirjoituksen, jonka arvellaan myös kuuluneen Terentialle. Näyttää siltä, että vestaalien *fictor*-palvelijat muodostivat hierarkkisen ryhmän. Cnaeus Statilius Menander on toiminut ensin apulaisena ja kenties myöhemmin korkeammalla tasolla.⁸²

Quintius Veturius Memphius-niminen *fictor* lahjoitti Flavia Publicialle kahdesti piirtokirjoituksen. Toisessa kirjoituksessa on päiväys vuoden 247 maaliskuulta. Quintius nimittää itseään kummassakin kirjoituksessa *vir egregius*-arvonimellä. Molemmissa teksteissä on sama sanavalinta. On arveltu, että piirtokirjoituksista tehtiin jostakin syystä kopiot. Kenties toinen pystytettiin temppelin alueelle ja toinen *Atrium Vestae*-taloon. Quintius näyttää halunneen kiittää saamastaan virasta, vaikka hän ei sanokaan tätä täysin suorasanaisesti.⁸³

Fictor Titus Falvius Apronius on myös osoittanut Flavia Publician kunniaksi kirjoituksen. Hän liittää koko perheensä (*cum suis*) mukaan lahjoittajaksi. Titus Flavius sanoo asemansa olevan toissijainen tai vähäisempi (*loci secundi*). Tämä näyttää jälleen viittaavan *fictores*-miesten joukossa vallinneeseen ankaraan hierarkiaan. Titus Flavius nimeää vestaalin suojelijakseen (*patrona*).⁸⁴ Titus Flaviuksen tapaus osoittaa, että myös *fictor*-ammattissa työskennelleiden miesten perheet ovat nähtävästi hyötyneet vestaali Flavia Publician avusta ja suojeluksesta.

⁸¹ *Fictor*-termi (verbistä *ingere*) merkitsee tekijää, valajaa tai kuvanveistäjää. Uskonnollisessa asiayhteydessä *fictore*-termin merkitys on kuitenkin ”pappien seuralainen”, ks. *OLD*. s.v. *fictor*. Termin luonne, ks. Frei-Stolba 2001, 288; Mekacher 2006, 43–44.

⁸² *CIL* VI 32413; *CIL* VI 32423.

⁸³ *CIL* VI 2134; *CIL* VI 32419. Piirtokirjoituksista olemassa kaksoiskappalet, ks. van Deman 1908a, 176–177. Lahjoittaja on halunnut ilmaista kiertoilmauksin kiitollisuutensa saavuttamastaan *fictor*-apulaisen virasta; “... *dignationis erga se honorisque causa plurimis in se conlatis beneficiis...*”. Sama sanavalinta on esitetty molemmissa kirjoituksissa. Piirtokirjoituksen tulkinta, ks. Frei-Stolba 2001, 288.

⁸⁴ *CIL* VI 32418. Vestaalien apulaisten hierarkia, ks. Mekacher 2006, 43.

Coelia Claudianalle 280-luvulla tehdyissä piirtokirjoituksissa *fictor* Flavius Marcianus esiintyy uudella tavalla. Tällä kertaa *fictor* ei toimi lahjoittajana, vaan hänen mainitaan hoitavan vestaalien asioita (*curante*). Häntä nimitetään edelleen tuttuun tapaan myös vestaalin apulaiseksi (*fictor virginum Vestalium*) ja hänellä on *vir egregius*-arvonimi. Flavius Marcianuksen asema ja tittelit mainitaan piirtokirjoituksissa konsulidateerausilmaisun yhteydessä.⁸⁵

Curante-ilmaisu toistuu myös vuosina 299 ja 301 Terentia Rufillalle osoitetuissa teksteissä. Niissä mainitaan Aurelius Nicetan toimineen asioiden hoitajana (*curante*) Terentian patsaan pystyttämisen aikaan. Aureliuksella ei ole lainkaan *fictor*-titteliä. Mahdollisesti Aureliuksen virka oli kuitenkin samankaltainen kuin *fictor*-apulaisten.⁸⁶

Fictores-miesten toimenkuva on nähtävästi liittynyt vestaalien käytännön asioiden hoitamiseen ja heidän avustamiseen kulttitoimituksissa. Myös *pontifex*-pappien lähellä tiedetään toimineen samanlaista apuhenkilöstöä.⁸⁷ Vestaalien ja heidän *fictore*-apulaisten suhteissa on nähtävillä henkilökohtainen ja molemminpuolinen vuorovaikutus. Tässä virassa toimivat miehet edustivat *Atrium Vestae*-alueen yhteisössä jatkuvuutta. Mahdollisesti he pysyivät virassaan yhtä pitkiä aikoja kuin vanhimmat vestaalit toisinaan.

Fictor-titteli oli varattu korkeammalla tasolla oleville henkilöille, pelkkä apulaisen (*alumnus*) nimitys tai termi *loci secundi* oli heitä alempiarvoisille miehille. Hierarkiasta oli hyötyä, sillä viran velvollisuuksia opetelleet apulaiset olivat tarvittaessa valmiita ottamaan vastuuta ja astumaan tehtävistään väistyvän *fictor*-henkilön tilalle. Näin kultin käytännön toiminta turvattiin kaikissa tilanteissa. Mahdollisesti vestaalien apulaisten ammattiryhmässä tapahtui joitakin muutoksia, kun *fictor*-titteli jätettiin pois 300-luvulle tultaessa. Jo 280-luvulta alkaen piirtokirjoituksissa alettiin mainita *fictor*-apulaisen toiminta vestaalien asioiden hoitajina (*curator*). Maininta tästä sijoitettiin konsulidateerauksen yhteyteen. *Fictor*-apulaisten esiintyminen piirtokirjoituksissa koko 200-luvun ajan osoittaa heidän olleen pysyvä osa Vestan kultin käytännön organisaatiota.

⁸⁵ *CIL* VI 2136; *CIL* VI 2137. ...”*curante Fl(avio) Marciano v(iro) e(gregio) fictore v(irginum V(estalium))*”... Flavius Marcianuksen ollessa virassa tai hoitaessa *fictor*-virkaa. Ks. *OLD* 2006, s.v. *curator*.

⁸⁶ *CIL* VI 2141; *CIL* VI 2143. Toinen Terentia Rufillan piirtokirjoituksista (*CIL* VI 2141) ajoitetaan toisinaan vuodelle 300, ks. Frei-Stolba 2001, 289; Raepsaet-Charlier 1984, 267–268. Terentia Rufillan virkakauden ajoitus, vrt. Mekacher 2006, 113. Aurelius Nicetan viran luonne, ks. Mekacher 2006, 43 n. 327.

⁸⁷ Frei-Stolba 2001, 288. Ks. myös Mekacher 2006, 43–44.

3.5. Klientit lahjoittajina

Vestaalien klientit tai vestaalia *patrona*-nimellä kutsuvien henkilöiden lahjoittamat piirtokirjoitukset muodostavat kiinnostavan osan materiaalia. Tarkastelen tässä niitä kirjoituksia, joista selviävät lahjoittajan asema, nimi ja kohteena oleva vestaali. Tällöin pois jää kaksi piirtokirjoitusta, joissa nämä tiedot ovat puutteellisia.⁸⁸

Monissa kirjoituksissa tulee esille suojelijan (*patronus, patrona*) ja klientin (*cliens*) välinen suhde. Tämän roomalaisen yhteiskunnan jokaisella tasolla vaikuttavan suhteen on lisäksi ajateltu sisältäneen ihanteita hyveistä ja arvoista, joihin haluttiin pyrkiä. Avun antaminen ja hyväntekeväisyyden harjoittaminen uskollisten ja pätevien alaistensa hyväksi kuului *patrona*-suojelijan piirteisiin ja velvollisuuksiin. Klientti, joka usein saattoi olla isäntänsä tai emäntänsä entinen orja, suoritti puolestaan palveluksia suojelijalleen ja pysyi tämän uskollisena liittolaisena.

Voidaan kuitenkin kysyä, merkitsikö *patronus-patrona*-nimitys aina myös isännän tai emännän suhdetta klienttiinsä. On mahdollista, että naisesta käytetty nimitys *patrona* saattoi olla myös kunnianimitys. Yhteisönsä hyväksi toiminut nainen saattoi saada sen tunnustuksena toiminnastaan.⁸⁹ Näin ollen vestaalin ja tämän alaisen suhde saattoi poiketa perinteisestä suojelijan ja klientin suhteesta. Tarkastelen seuraavaksi, antavatko piirtokirjoitukset viitteitä siitä, millainen suhteen luonne oli.

Fictor-virassa toiminut Titus Flavius Apronius käyttää Flavia Publiciasta *patrona*-nimitystä 240- tai 250-luvulla tehdyssä kirjoituksessa. Lahjoittajana Titus Flaviuksen kanssa on hänen perheensä (*cum suis*).⁹⁰

Aurelius Fructuosus nimittää suoraan itseään Coelia Claudianan klientiksi (*cliens eius*). Hän oli myös viranhakija (*candidatus*), joka pyrki vestaalin avulla johonkin virkaan. Aurelius sanoo Coelia

⁸⁸ Lahjoittaja puuttuu Coelia Claudianalle tehdystä kirjoituksesta (*CIL* VI 32421). Tässä ei myöskään käy ilmi, miten vestaali on auttanut lahjoittajaa. Toisessa kirjoituksessa kohteena olevan vestaalin nimi puuttuu (*CIL* VI 32425). Kirjoitus ajoitetaan 200- tai 300-luvulle. Mekacher 2006, 208.

⁸⁹ Ajatuksen *patrona*-kunnianimestä esitti Emily Hjemelrijk esitelmänsä yhteydessä konferenssissa De Amicitia – Passages from Antiquity to the Middle Ages III 17.–19.2007.

⁹⁰ *CIL* VI 32418.

Claudianan toimineen jo kaksikymmentä vuotta vanhimman vestaalin virassa. Piirtokirjoitus ajoittuu 200-luvun lopulle.⁹¹

Myös Aurelius Eutyches puhuttelee vestaali Terentia Rufillaa suojelijakseen (*patrona*). Vuonna 301 valmistuneessa piirtokirjoituksessa Aurelius kertoo Terentian ihmeellisestä pyhyydestä (*mirae sanctitatis*). Terentia on myös palvellut papittarena monissa jumalten seremonioissa. Tällä viitataan vestaalien kulttitehtäviin esimerkiksi lukuisissa kalenterivuoden juhlissa tai eri kulttien seremonioissa.⁹²

Myös muissa piirtokirjoituksissa on viitteitä *patrona*-suojeijan ja klientin väliseen suhteeseen. Caius Helvidius Mysticus lahjoitti varhain 200-luvulla vestaali Numisia Maximillalle piirtokirjoituksen. Siinä hän sanoo olevansa omistautunut Numisia Maximillan palvelukselle (*devotus beneficiis eius*).⁹³ Flavia Publicialle 200-luvun puolivälissä kirjoituksen lahjoittanut Marcus Aurelius Hermes sanoo vestaalin hyväntahtoisuuden (*benevolentiam*) olevan syynä kunnianosoitukselle.⁹⁴ Nämäkin kirjoitukset sisältävät suojeijan ja klientin suhteesta kertovaa retoriikkaa, vaikka tarkempi ja välitön syy piirtokirjoitusten lahjoittamiselle jää epäselväksi.

Toisinaan piirtokirjoituksissa esitetään melko suoraan, mistä syystä vestaalia haluttiin kunnioittaa julkisesti. Aemilius Pardalas, Aquitanian sotilasyksikön komentaja saavutti nimityksensä vestaali Campia Severinan avulla. Vuoden 240 toukokuulle päivätty piirtokirjoitus kertoo, että Campia Severina oli auttanut Aemilianusta omalla väliintulollaan tai anomuksellaan (*petito eius*) pääsemään kvestorien luokkaan, joka oli ensimmäinen askel nuorukaisten virkauralla.⁹⁵

Myös Q. Veturius Callistratus kiittää Campia Severinaa saamastaan tuesta, jonka johdosta hänet on nimitetty keisarin yksityiskirjastojen varojen hoidosta vastaavaksi henkilöksi (*procuratore rationum summarum privatarum bibliothecarum Augusti nostri*). Piirtokirjoituksessa lukee myös, että Callistratus toimi Campia Severinan prokuraattorina (*procurator eius*).⁹⁶

⁹¹ CIL VI 32420. Coelia Claudiana ei ollut enää vuonna 299 *virgo Vestalis maxima*. Tällöin hänen virkansa vanhimpana vestaalina on alkanut viimeistään vuonna 279 tai jo aiemmin. Ks. Mekacher 2006, 113.

⁹² CIL VI 2143. Aurelius Eutychen Terentialle tekemän kirjoituksen motiiveista, ks. Nock 1930, 260.

⁹³ CIL VI 32411.

⁹⁴ CIL VI 32417. Ks. Flavia Publicialle tehdyt kaksi piirtokirjoitusta (CIL VI 2135 ja CIL VI 32416), joissa esiintyy ilmauksia kiitollisuudesta.

⁹⁵ CIL VI 2131. Ks. käänös englanniksi ja selitykset, Beard, North & Price 1998 Vol. II, 204. Lisää tulkintaa ko. kirjoituksesta, ks. Frei-Stolba 2001, 289.

⁹⁶ CIL VI 2132. Frei-Stolba 2003, 288–289.

Myös Falvia Publicialle 200-luvun puolivälissä kirjoituksen lahjoittaneet Ulpius Verus ja Aurelius Titus, armeijan sadanpäämiehet (*centuriones deputati*), sanovat vestaalin hyväntekeväisyyden syyksi pystyttää huomionosoitus.⁹⁷ Ammattiupseereina toimivat miehet ovat päässeet eteenpäin urallaan Flavia Publician avulla tai hän on auttanut heitä jollakin muulla tavalla.

Vestaalien läheinen suhde hallitsijaan antoi heille mahdollisuuden auttaa henkilöitä, jotka pyrkivät virkoihin tai eteenpäin poliittisella urallaan. Hallitsijan suosio oli tärkeää poliittisen tai sotilaallisen viran saamiseksi. Vestaalit ovat käyttäneet läheisiä yhteyksiään hyväkseen ja hankkineet hallitsijalta suosionosoituksia. Vestaalien hyväntekeväisyyteen tyytyväiset klientit kiittivät heitä keisarin suosiollisuudesta.⁹⁸ Suojelijan ja klientin suhde perustui monessa tapauksessa pitkäaikaiseen suhteeseen tai kumppanuuteen. Klientti saattoi esimerkiksi olla entinen orja. Vestaalien ja heidän klienttien suhteet ovat mahdollisesti osittain perustuneet tällaisille pitkäaikaisille kontakteille, mutta joukossa on toisaalta ollut henkilöitä, joilla ei ole ollut suoraa yhteyttä vestaaleihin esimerkiksi näiden perheiden kautta. *Patrona*-klienttisuhteet ovat osoitus vestaalien läheisistä yhteyksistä omiin aikalaisiinsa.⁹⁹

Piirtokirjoitusten tekstimuodot ovat konventionaalisia ja lyhytsanaisia, mutta tästä huolimatta ne antavat viitteitä siitä, millainen asema vanhimmalla vestaalilla oli ja millaista valtaa hän käytti. Arvonimet ja virkanimitykset antavat käsityksen siitä, millaisissa asioissa vestaalin vaikutusvalta on tuottanut tulosta. Lahjoittajien käyttämistä kielellisistä ilmauksista ja viittauksista hyväntekeväisyyteen voidaan päätellä, että kyse on suojelijan ja klientin suhteesta.¹⁰⁰

Mahdollisesti *patrona* oli myös vain kunnianimitys, jonka vestaali saattoi saada. Taustalla ei tällöin olisi ollut tavallista *patrona*-klienttisuhdetta, vaan nimitys olisi annettu vestaalille tämän hyväntekeväisyyden vuoksi. Näyttää kuitenkin siltä, että 200-luvun vestaaleilla ja näiden klienttien välillä tällaisesta ei ollut kysymys, vaan heidän välillään oli tiiviimpi, molemminpuolinen odotusten ja velvollisuuksien suhde. Ensinnäkin piirtokirjoitusten lahjoittajat kutsuvat joissain tapauksissa vestaalia suojelijakseen tai he sanovat suoraan olevansa vestaalien klienttejä tai heidän palveluksilleen omistautuneita. Toiseksi piirtokirjoitukset käsittelevät konkreettisia palveluksia, joita vestaali on tehnyt. Jotkut lahjoittajat ovat saaneet vestaalin avulla esimerkiksi keisarillisen

⁹⁷ *CIL* VI 32415.

⁹⁸ Saller 1982, 64.

⁹⁹ Mekacher 2006, 193.

¹⁰⁰ *Patrona*-nimitys on esillä kahdesti (*CIL* VI 32418 ja *CIL* VI 2143). Myös ensimmäisellä vuosisadalla käytettiin tätä nimitystä (*CIL* VI 2128). Frei-Stolba 2001, 287–288.

kirjastonhoitajan- tai jonkin sotilasviran. Näin ollen klientti-lahjoittajat olivat monessa tapauksessa päässeet vestaalin avulla eteenpäin urallaan. Myös *fictor*-apulaiset saattoivat käyttää *patrona*-nimeä vestaalista, jonka hyväksi he työskentelivät kulttitehtävissä ja arjessa. Vestaalien konkreettiset palvelukset ja heidän suojattiansa uskollisuuden- ja kunnianosoitukset kertovat kanssakäymisestä, joka ilmentää hyvin *patrona*-klienttisuhdetta.

3.6. Piirtokirjoitusten merkitys

Vestaaleille 200-luvulla omistetut veistokset ja piirtokirjoitukset muodostavat aineiston, joka on runsaudessaan ainutlaatuinen kollegion historiassa. Lisäksi vestaaleita koskeva epigrafinen materiaali muodostaa juuri 200-luvulla jatkumon, joka osoittaa kollegion vanhimpien papittarien olleen aktiivisia toimijoita. Vestaalit ja heidän hyväntekeväisyytensä tulevat esille kirjoituksissa ja osoittavat papittarien yhteiskunnallisen toiminnan suuntautuneen monille aloille ja auttaneen monia ihmisryhmiä.¹⁰¹

Piirtokirjoituksia on säilynyt 300-luvulta enää muutamia. Voidaan kuitenkin ajatella, että myös tällöin vanhimman vestaalin asema on säilynyt sosiaalisesti yhtä vankkana ja kenties vain vahvistunut. Tästä kertoo vestaali Coelia Concordian toiminta 300-luvun lopulla, kun hän toimi aloitteentekijänä patsashankkeessa edesmenneen ylipapin kunniaksi. *Atrium Vestae* -talossa säilyneet patsaat piirtokirjoituksineen kertovat vestaalien aseman muutoksesta 200-luvulla. Etenkin vanhimmat vestaalit näyttävät olleen sosiaalisesti merkittävässä asemassa, tästä kertoo kirjoituksissa olevat viittaukset heidän tehtäviinsä *patrona* -suojelijoina.¹⁰²

Vestaaleihin liitetään piirtokirjoituksissa monia hyveitä. Terentia Flavolan veli kutsuu häntä pyhimmäksi (*sanctissima*).¹⁰³ Flavia Publicia on hurskain (*piissima*), uskonnollisesti velvollisuudentuntoisin (*religiosissima*) ja puhtain tai viattomin (*purissima*).¹⁰⁴ Terentia Rufillaa sanotaan vuonna 299 valmistetussa piirtokirjoituksessa siveimmäksi (*pudicissima*) ja

¹⁰¹ Vestaalien ohella myös muut pappishenkilöt saivat virkansa puolesta huomiota osakseen. Esimerkiksi hautapiirtokirjoituksissa mainittiin henkilön virkaura. Voidaan havaita, että naispuoliset vainajat olivat hoitaneet esimerkiksi Bona Dea -jumalattaren kulttia. Ceres -jumalattaren kulttia hoitaville papittarille osoitettiin julkisia piirtokirjoituksia Roomassa ja maakuntien kaupungeissa. Joitakin Cereksen papittaria voidaan myös identifioida. Hautapiirtokirjoitukset, ks. esim. *CIL* VI 2237. Cereksen papittaret, ks. esim. *CIL* VI 2181; *CIL* VI 2182.

¹⁰² Frei-Stolba 2001, 289.

¹⁰³ *CIL* VI 32412.

¹⁰⁴ *CIL* VI 2134.

erinomaisimmaksi (*praestantissima*).¹⁰⁵ Laatusanat näyttävät kuvaavan vestaaleita määrittävää neitseellisyyttä ja puhtautta. Mukana on myös ihailua työlle omistautuneisuuden johdosta.

Piirtokirjoitusten sanamuodot kertovat vestaalien olleen jumalten valittuja (*a diis electa*).¹⁰⁶ Epigrafisen materiaalin perusteella Vestan kulttia kohtaan tunnettiin suurta kiinnostusta, joka liittyi Rooman jatkuvuuden turvaamiseen. Myös keisareitten yllä ajateltiin lepäävän jumalten hyväksyntä. Valtion tärkeimmän kultin papittaret ja ylipappi-keisari olivat yhteisön huomattavampia toimijoita. Kulttielämässä tärkeistä vestaaleista tuli myös poliittisesti merkittävä kanava, jonka kautta saattoi päästä lähelle hallitsijaa ja tämän suosiollisuutta.¹⁰⁷

Useimmin vestaalit ovat huomioineet palvelushenkilökuntaansa kuuluvien *fictor* -avustajien tai klienttensä pyyntöjä ja tarpeita. Nämä kaksi piirtokirjoitusten lahjoittajien ryhmää ovat näkyvimmin esillä. *Patrona* -nimityksen käyttö on tässä yhteydessä merkittävä vestaalien sosiaalisia suhteita tarkentava ilmiö. Vestaalit toimivat *patrona*-suojelijan roolissaan hierarkian huipulla heiltä suosiota hakevien *fictor*-avustajien tai muiden henkilöiden, kuten klienttien yläpuolella. Vaikka *fictor*-virassa olevat miehet näyttävätkin saaneen 200-luvun puolivälistä alkaen yhä erityisemmän aseman, he olivat vestaalien alapuolella ja vastuussa heille. *Fictor*-miesten lisäksi vestaaleille työskentelivät hallinnollisista tai taloudellisista asioista huolehtineet virkamiehet (*procurator*).¹⁰⁸ *Patrona* -kutsumanimien tarkastelu ja problematisointi voivat avartaa edelleen käsityksiä vestaalien asemasta yhteisössään.

Voisi ajatella, että vestaalien patsaiden rivistö on ollut 200-luvulla myös rakennustaiteellisesti olennainen osa *Atrium Vestae* -taloa. Yksityiset henkilöt ovat käyttäneet varojaan ja aikaansa tämän toteutumiseksi. He ovat toimittaneet monumentit vestaalien talon kaunistukseksi.¹⁰⁹ Roomalaisen yläluokan asunnot sisälsivät yleensä julkisemman puolen ja yksityisemmät osat. Myös *Atrium Vestae* toimi samaan aikaan julkisena tilana että vestaalien yksityisenä kotina. Monumenteista oli toisinaan olemassa myös kaksoiskappaleet. Mahdollisesti veistokset ja piirtokirjoitukset muodostivat vestaalien talossa omat taiteelliset kokonaisuutensa sekä julkisella puolella että vestaalien yksityishuoneissa.

¹⁰⁵ *CIL* VI 2141.

¹⁰⁶ Nock selvittää, mitä lause vestaalien piirtokirjoituksessa merkitsee. Hän pohtii, miksi vestaalit eivät olleet vain Vesta -jumalattaren valittuja, ks. Nock 1930, 260-262. Lausahdus "*a diis electa*" esiintyy Coelia Claudianalle osoitetussa piirtokirjoituksessa, *CIL* VI 2139.

¹⁰⁷ Nock 1930, 269.

¹⁰⁸ Ks. *CIL* VI 2132.

¹⁰⁹ Wildfang 2006, 73.

Yksittäisten vestaalien joukossa Flavia Publicialle on säilynyt eniten piirtokirjoituksia.¹¹⁰ Hänen tiedetään toimineen vestaalien vanhimpana vähintään vuosien 247–257 välisenä aikana. Flavia Publicia on auttanut yksittäisiä henkilöitä, sotilasvirkaan pyrkijöitä ja toiminut myös oman *fictor*-palvelijansa *patrona* -suojelijana. Myös Flavia Publician sisarentytär kuuluu lahjoittajien joukkoon. Lähes yhtä runsaasti lahjoituksia on saanut myös 280-luvulla toiminut Coelia Claudiana.¹¹¹ Hänen virkansa vanhimpana vestaalina kesti kaksikymmentä vuotta. Pappishenkilöiden laatimat kunnianosoitukset ovat erikoispiirre hänelle osoitettujen piirtokirjoitusten joukossa.

Sukulaiset ovat lahjoittaneet Terentia Flavolalle, Flavia Mamilialle, Flavia Publicialle ja Coelia Claudianalle piirtokirjoituksia.¹¹² On syytä pohtia edelleen, muodostivatko vestaalien perheet erityisiä strategioita hyödyntääkseen kultissa olevan sukulaisensa asemaa. Voidaan myös kysyä, millaisissa tilanteissa tai yhteyksissä vestaalien ja heidän perheenjäsentensä yhteistoiminta näkyi erityisen selvästi. Vestaalien perheiden sukustrategioita tutkitaan seuraavassa luvussa.

4. Sukulaisten hyötymisstrategiat

4.1 Vestaalin perhe?

Vestaalien elämänsä sosiaalisten suhteiden muodostumista on käsitelty esimerkiksi heitä koskevan lainsäädännön näkökulmasta. Heidän asemaansa yhteiskunnassa on selvitetty myös erilaisen sukupuolisen identiteetin tuoman erityisaseman pohjalta.¹¹³ Tästä näkökulmasta poiketen tarkastelen, vestaalien perheille asetettuja vaatimuksia, jotka koskivat perheen yhteiskunnallista asemaa. Tämän jälkeen pohdin, millaisissa tilanteissa vestaalien yhteys perheisiinsä tuli esille. Selvitän, syntyikö vestaalien ja heidän perheidensä välille suhdeverkostoja, vaikka vestaalit olivat

¹¹⁰ Flavia Publicialle osoitetut piirtokirjoitukset: *CIL* VI 2134 (= *CIL* VI 32419); *CIL* VI 2135; *CIL* VI 32414; *CIL* VI 32415; *CIL* VI 32416; *CIL* VI 32417; *CIL* VI 32418 ja *CIL* VI 32419. Piirtokirjoitukset *CIL* VI 2134 ja *CIL* VI 32419 ovat toistensa kopioita, mutta ne lasketaan erillisiksi. Näin ollen Flavia Publicia on saanut yhteensä kahdeksan piirtokirjoitusta.

¹¹¹ Coelia Claudianalle on osoitettu seitsemän piirtokirjoitusta: *CIL* VI 2136; *CIL* VI 2137; *CIL* VI 2138; *CIL* VI 2139; *CIL* VI 2140; *CIL* VI 32420 ja *CIL* VI 32421.

¹¹² Terentia Flavola: *CIL* VI 2144; *CIL* VI 32412; Flavia Mamilia: *CIL* VI 2133; Flavia Publicia: *CIL* VI 32414 ja Coelia Claudiana: *CIL* VI 2139 ja *CIL* VI 2140.

¹¹³ Laisäädäntö ja vestaalit ks. esim. Gardner 1986, 22–26; Mekacher&van Haeperen 2003, 63–80. Vestaalit ja sukupuolisesta identiteetistä johtuva sosiaalinen asema ks. esim. Beard 1980, 12–27; Staples 1998, 131–156.

nuoresta iästä pitäen monia vuosia velvoitettuja hoitamaan virkaansa ja asumaan omassa yhteisössään *Atrium Vestae*- talossa.

Aulus Gellius (n. 130–180) kertoo uuden vestaalin valinnasta ja valintakriteereistä teoksessaan *Noctes Atticae*. Gellius mainitsee käyttäneensä lähteinään keisari Augustuksen ajan lakitekstien asiantuntijoita Antistius Labeoa ja Ateius Capitoa. Hän lainaa heidän muistiinpanojaan ja tällöin joitakin vestaalin erityisominaisuuksia koskevia määräyksiä pystytään jäljittämään ajallisesti.¹¹⁴

Gelliuksen yksityiskohtaisesti kirjaamista lakikohdista käy ilmi myös vestaalien sosiaalista taustaa ja vanhempien asemaa koskevat vaatimukset.¹¹⁵ Vestaalin vanhempien tulee olla kunniallisia, heidän tulee olla statukseltaan vapaiden asemassa eivätkä he saa olla häpeällisessä ammatissa toimineita henkilöitä. Vestaalin isän tulee olla mies, jolla on asumus Italiassa. Tämä viitannee siihen, etteivät vanhemmat saa olla ulkomaalaisia tai myös vaatimukseen tietynlaisen omaisuuden, maaomaisuuden, omistuksesta.¹¹⁶ Tyttö, jonka isällä on kolme lasta, ei ole sopiva virkaan. Lisäksi Gellius korostaa, että hänen omana aikanaan on mahdollista, että jos kunnialliseen asemaan tai säätyyn syntynyt (*honesto loco natus*) mies ehdottaa tytärtään vestaaliksi, ei tällöin tarvita mitään erillisiä vaaleja uuden papittaren saamiseksi.¹¹⁷

¹¹⁴ Gel. *NA* 1.12.1–18.

¹¹⁵ Mekacher&van Haepereen 2003, 65-68. Mekacher&van Haepereen lukevat eräät vestaalien vaatimuksista kuuluviksi arkaaisiin piirteisiin ja toiset kuuluviksi uudempiin, Augustuksen aikaansaamiin sääntöihin. Vanhoiksi säännöiksi – jotka ovat nähtävästi aina kuuluneet Vestan kulttiin – voidaan lukea vaatimus fyysisestä täydellisyydestä, elossa olevat vanhemmat tai vestaali-ehdokasta koskevat ikäraajat.

¹¹⁶ Vestaali Julia Aquilia Severan sukutausta näyttää muodostaneen poikkeuksen tähän. Aquilia Severa tunnetaan erikoisesta yhteydestä. Keisari Elagabalus otti hänet vuonna 220–221 vaimokseen rikkoen roomalaista perinnettä vastaan. Vestaalin taustasta on tehty monia rekonstruktioita ja eräs mahdollisuus on, että hänen sukunsa kuului vähäaasialaiseen eliittiin. Tällöin voidaan kysyä, oliko sääntö vestaalin suvun Italiassa asumisesta vielä edelleen voimassa, ks. Raepsaet-Charlier 1984, 265. Mekacher 2006, 112. On mahdollista, että tämä oli 200-luvulla pikemmin suositus eikä enää edellytys.

¹¹⁷ Gel. *NA* 1.12.5; vanhemmat eivät saa olla tehneet alhaista työtä; 1.12.8 Ateius Capito kirjoittaa, ettei sellaisen miehen tytärtä, jolla ei ole asumusta Italiassa, voida ottaa virkaan, kuten ei sellaisen miehen tytärtä, jolla on kolme lasta. (*Praeterea Capito Ateius scriptum reliquit neque eius legendam filiam qui domicilium in Italia non haberet, et excusandam eius, qui liberos tres haberet.*); 1.12.12. jos kunniallisessa asemassa oleva mies ehdottaa tytärtään vestaaliksi, ei erillisiä vaaleja tarvitse järjestää. Ks. Raepsaet-Charlier 1984, 259–260; isän asema, joka ehdottaa tytärtään vestaaliksi. Gelliuksen tekstikohta 1.12.8 on aiheuttanut tulkinnan, jonka mukaan se on lisäys aiempiin tapoihin tai lakeihin, joiden mukaan vestaali valitaan. Sääntö on syntynyt Augustuksen lainsäädännön myötä, joka antoi erityisaseman niille kansalaisille, jotka saivat kolme lasta. Laki on otettu mukaan vestaaleja koskevaan menettelyyn jo vuonna 18 eKr. kun *ius trium liberorum* – laki syntyi. Vaihtoehtoisesti laki on tullut voimaan vuonna 9 jKr., jolloin se laajennettiin koskemaan myös vestaaleja. Tällöin haluttiin välttää ristiriitaisuuksia vestaalien oikeuksien ja *ius trium liberorum*-laista nauttimaan päässeiden oikeuksien välillä. Olen liittänyt tähän mukaan Gelliuksen käyttämän sanamuodon. Gellius ei mainitse lakia, vaan puhuu henkilöstä, jolla on kolme lasta. Hän sanoo tytön, joka tulee tällaisesta perheestä, olevan vapautettu (*excusanda*) virasta. Gelliuksen valitsema sanamuoto ei viittaa eksaktiin lakiin tai määräykseen, vaan vaikuttaa olevan lievempi suositus tai ohje. Ks. Mekacher & van Haepereen 2003, 68; Raepsaet-Charlier 1984, 256–257.

Keisari Augustus oli uudistanut lakia, jotta useimmilla perheillä olisi mahdollista asettaa tyttärensä ehdolle Vestan neitsyeksi. Koska yläluokan perheet olivat haluttomia antamaan tyttäriään vestaalin vaaliin, keisari Augustus otti käyttöön lain, joka avasi Vestan neitsyen viran myös kvestorien ja vaputettujen tyttärille.¹¹⁸ Vestaaleja koskevat vaatimukset antavat lakitekstin tapaan suorasanaisen kuvauksen millaisista yhteiskunnallisista oloista vestaalin haluttiin tulevan, papittareksi haluttiin hyvämaineisen, korkea-arvoisen ja Italiassa asuvan perheen tytär. Vaatimukset eivät kuitenkaan muodostaneet staattisesti samanlaisena pysyvää järjestelmää, vaan siihen tehtiin muutoksia, käytännön niin vaatiessa ja kenties myös tasa-arvoisuutta luovan järjestelmän aikaansaamiseksi.

Marie-Thérèse Raepsaet-Charlier toteaa artikkelissaan ”*L’Origine Sociale des Vestales sous Le Haut-Empire*” (1984), että pääasiallisesti Vestan neitsyen virasta kilpailivat ylimmän eliitin perheiden tyttäret, vaikka myös alemmille luokille, kvestorien ja vaputettujen tyttärille, oli annettu mahdollisuus hakea virkaan. Raepsaet-Charlier esittää, että vain yhden vestaalin isä oli arvoltaan alempi virkamies, kvestori. Kun vestaalin sukutausta on epävarma, näyttäisi sosiaalisesti yläluokkainen tausta olevan kuitenkin todennäköinen. Laki syntyi käytännön tarpeeseen, mutta se ei kuitenkaan näytä herättäneen alempien luokkien perheiden motivaatiota hakea virkaan. Suurin osa vestaalien isistä kuului edelleen senaattoreihin.¹¹⁹

Vaikka patriisijukujen ja senaattoriluokan vestaalit ovat edustaneet enemmistöä, ei asia ole näin yksinkertainen. Voidaan poimia esimerkkejä suvuista ja sukulaisista, joiden maine oli kyseenalainen tai vaatimattomampi kuin papittaria koskeva laki edellytti.¹²⁰ Joskus vestaali puolusti tukalaan tilanteeseen joutunutta sukulaistaan omasta vaikutusvaltaisesta asemastaan käsin ja esiintyi oikeudessa tai itse keisarin ja senaatin edessä heidän puolestaan.¹²¹ Mainen ja sosiaalinen status rakentuivat muistakin elementeistä kuin vain aineellisesta omaisuudesta. Perheen hyvämaineisuutta korostettiin ja se tutkittiin. Esimerkkinä periaatteen noudattamisesta tiedetään, että keisari

¹¹⁸ Cass. Dio 55.22.5. Cassius Dion perusteella uudistus tehtiin vuonna 5 jKr. Lakiuudistuksen ajoituksesta käytyä keskustelua, ks. Mekacher & van Haepereen 2003, 72–73; Raepsaet-Charlier 1984, 257.

¹¹⁹ Raepsaet-Charlier 1984, 259–260.

¹²⁰ Ensimmäisen vuosisadan vestaali Vibidian isä on saanut *homo novus*-nimityksen, joka viittaa vanhan aristokratian ulkopuolelta varakkaiden ja virkamiesten joukkoon päässeeseen henkilöön. Vibidius Virron joutui urallaan vaikeuksiin, hänet erotettiin senaatista vuonna 17. Ks. *FOS* no: 805 Vibidia. Aurelian isä M. Aurelius Cotta Maximus Messalinus, joutui niin ikään vaikeuksiin urallaan ja syytteeseen majesteettirikoksesta. Tacitus sanoo Aurelius Cottan ryvettyneen monissa skandaaleissa. Ks. *Tac Ann.* 6. *FOS* no: 131 Aurelia. Myös vestaali Junia Torquatan sukulaiset eivät pitäneet mainettaan ja asemaansa. Junia puhui veljensä puolesta keisari Tiberiukselle, ks. *Tac. Ann.* 3.69; *FOS* no: 475 Junia Torquata.

¹²¹ Tasavallan loppupuolella vuonna 69 eKr vestaali Fonteia esiintyi oikeudessa veljensä syytettä käsiteltäessä Ciceron toimiessa syytetyn asianajajana. Ks. *Cic. Pro Font.* 46.13; 47.7; 48.1. Keisariaikana vestaali Junia Torquataa kuultiin tämän veljen Junius Silanuksen oikeusjutun aikana ja keisari myöntyi lieventämään tämän tuomiota sisaren esittämän pyynnön mukaiseksi. Ks. *Tac. Ann.* 2.69. Oikeudenkäynti tapahtui tietyvästi vuonna 22.

Tiberiuksen aikana Vestan neitsyen vaalissa hylättiin sellainen hakija, jonka vanhemmat olivat eronneet.¹²² Ainakin tällöin perheen maineeseen kiinnitettiin tietoisesti huomiota, vaatimus hyvämaineisuudesta ei siis ollut vain näennäinen. Aulus Gellius kirjoitti 100-luvun jälkimmäisellä puoliskolla ja hänen kirjaamissaan säännöissä sama edellytys kunniallisuudesta ja korkearvoisuudesta oli yhä nähtävillä.

Vestaalit otettiin kulttiin hyvin nuorina, he olivat iältään vähintään kuusi ja enintään kymmenen vuotta. Kun *pontifex maximus*-ylipapin lausui vihkisanat ja liitti valitun tytön muiden Vestan neitsyitten joukkoon, hän jätti omat biologiset sukulaisensa ja perheensä. *Atrium Vestae* oli nyt nuoren papittaren koti ja siellä asuvat toiset vestaalit ja joukko palvelushenkilökuntaa toimivat hänen perheenään. Nuori vestaali luopui kaikista oikeuksistaan oman isänsä perintöön, mutta samalla hän myös vapautui tämän *potestas*-vallasta ja sai tilalle vapauden tehdä testamentti ja toimia ilman holhoojaa.¹²³

Lain tuoma käytäntö näyttää poistavan vestaalit kokonaan perheensä yhteydestä ja asettavan heidät kokonaan yksin Vestan kultin kollegion muodostaman yhteisön jäseneksi. Tätä asiaa korostaa vielä esimerkiksi se seikka, että roomalaisten muistaessa esivanhempiaan ja kuolleitaan *Parentalia*-juhlan aikana, vestaalit muistelivat tradition mukaan ensimmäisenä vestaalina pidettyä naista eivätkä suinkaan omia biologisia esivanhempiaan.¹²⁴ Vestaalin asemaa ja sosiaalista tilannetta tarkasteltaessa heitä koskeva laki ja perinteet antavat ymmärtää, että hän eli itsenäisesti perheyhteisön ulkopuolella ja vailla sen tuomaa turvaa ja velvollisuuksia. Oliko vestaaleilla näissä olosuhteissa lainkaan yhteyksiä biologiseen perheeseensä?

Monissa piirtokirjoituksissa on esillä viittaus vestaalin alkuperäiseen perheeseen, sillä niissä vestaalin nimestä on muodostettu patronyymi. Perheyhteys käy näin selväksi ja osa vestaalin puhuttelua. Tämän on ajateltu olleen merkinä perhesuhteiden säilymisestä käytännössä ja tunnetasolla, vaikka laki puolestaan suhtautui niihin kiistävästi. Lain olemassaolo ei merkinnyt automaattisesti, että vestaalilla ei ollut mitään suhdetta perheeseensä.¹²⁵ Numisia Maximilla, Cossinia ja Flavia Publicia on nimetty 200-luvulla piirtokirjoituksissa isiensä mukaan. Flavia

¹²² Tac. *Ann.* 2.86.3. Kyse oli Domitius tai Comicius Pollion ja Fonteius Agrippan tyttäristä. Domitiuksen tytär Domitia tuli valituksi, sillä hänen äitinsä oli pysynyt koko elämänsä yhden miehen kanssa. Agrippa oli lisäksi mustannut perheensä mainetta avioerolla, sanoo Tacitus.

¹²³ Gel. *NA* 1.12.9.

¹²⁴ Ov. *Fast.* 2.429. Mustakallio 2007, 190.

¹²⁵ Staples 1998, 144.

Publicialle osoitettu kirjoitus alkaa seuraavasti: *Flaviae L(uci) fil(iae) Publiciae v(irgini) V(estali) max(imae)*, Flavia Publicialle Luciuksen tyttäreille vanhimmalle Vestan neitsyelle. Vestaalin isä oli nimeltään Lucius Flavius. Näyttäisi siltä, että tyttären nimi ”Luciuksen tytär” viittaa erityisesti isään eikä esimerkiksi koko sukuun.¹²⁶

Sukulaisuuden ilmaiseminen patronyymilla koskee vain osaa kirjoituksista. Kenties vestaali on haluttu erottaa jostakin samannimisestä naisesta. Sukulaisuussuhde on näissä selkeästi esillä, joten kirjoituksen lahjoittaja on halunnut korostaa tätä seikkaa. Nähdäkseen isien nimen liittäminen vestaalien nimeen on julkinen kunnianosoitus näille miehille. Patronyymien tarkoituksena oli kenties palauttaa piirtokirjoituksen lukijan mieleen vestaalin läheiset suhteet synnyinperheeseen ja sukuun. Yksittäiset henkilöt saattoivat edustaa koko sukua, joka sai samalla huomiota ja kunniaa.

Vestaalien eristäytyneisyyttä kuvaa vielä eräs seikka, joka ansaitsee tarkastelua. Vestaalit lähetettiin heidän sairastuessaan jonkun hyvämaineisen perheen rouvan hoiviin. Tällöin he eivät kuitenkaan menneet alkuperäiseen lapsuudenkotiinsa tai perheeseensä.¹²⁷ Pliniuksen kertomuksen mukaan vestaali Junian sairastuessa tämä lähetettiin erään Fannian hoiviin, joka itsekkin oli sitten sairastunut. Plinius sanoo naisten olleen sukulaisia tai jollain tavalla läheisiä.¹²⁸ Näyttää siltä, että sukulaiset ottivat sairastuneet vestaalit hoidettavakseen. Heidät oli välttämätöntä siirtää pois *Aedes Vestae* – rakennuksesta, mutta Pliniuksen kertomuksen mukaan heitä ei tässä tilanteessa jätetty ilman huolenpitoa. Tapaus osoittaa, että vestaaleilla oli olemassa oma sukulaisverkoston kaltainen sosiaalinen taustatuki.

Yhteys biologiseen perheeseen näyttäisi olleen mahdollista, vaikka vestaalit olivatkin sidottuja virkansa hoitamiseen. Myöskään lain mukaan he eivät kuuluneet perheeseensä. Ilman perintöoikeutta ja isänvaltaa vestaalit viettivät itsenäistä elämää. Käytännössä vestaalien

¹²⁶ Flavia Publician sukulaisuussuhteet, ks. Raepsaet-Charlier 1984, 264. Patronyymi on ollut käytössä myös ensimmäisellä vuosisadalla, ks. Junia Torquata, *CIL VI 2127*, *CIL VI 2128*; Cornelia, *CIL VI 17170* ja Licinia Praetextata *CIL VI 32409*. Ateenasta löytyneet vestaaleille osoitetut piirtokirjoitukset ovat myös ensimmäiseltä vuosisadalta. Myös näissä mainitaan vestaali patronyymilla. Ks. *FOS* no:131 Aurelia; *FOS* no:805 Vibidia. Ateenan vestaalien sukulaisuussuhteet ensimmäisellä vuosisadalla, ks. Kajava Mika, ”*Vesta and Athens*” (ed.) Olli Salomies *The Greek East in the Roman Context Proceedings of a Colloquium Organised by the Finnish Institute at Athens. May 21 and 22, 1999*. Helsinki 2000, 70–94. Patronyymien käyttö jatkui 200-luvulla, ks. Numisia Maximilla, *CIL VI 32411*; Cossinia *AE 1931, 00078*; Flavia Publicia, *CIL VI 32414* ja *CIL VI 32415*. Näistä Cossinialle omistettu kirjoitus on Tiburista löytynyt hautapiirtokirjoitus, kun taas kaikki muut ovat sijainneet Roomassa forumilla.

¹²⁷ Ks. Gourevitch 2001, 213; Martini 1997, 263.

¹²⁸ *Plin. Ep. 7.19. ... ” est enim affinis ”...* Termi *affinis* merkitsee läheistä sukulaista, avioliiton kautta muodostuvaa sukulaisuutta tai naapuria, ks. *OLD*, s.v. *affinis*. Tapauksen selittäminen ja huomio sukulaisuussuhteesta Fannian ja Junian välillä, ks. Dixon 1992, 108, 218 n. 47.

perheyhteys kuitenkin otettiin ajoittain esille. Piirtokirjoituksissa se tuotiin esille liittämällä vestaalin nimeen sukulaisuussuhteista kertova patronyymi. Nimen käyttäminen viittaa erottautumiseen. Tapa on voinut olla keino korostaa suvun asemaa yhteisössä ja se tuo yksilöidysti esille vestaalin isän. Läheiset suhteet näkyvät myös toisella tapaa. Ihmiset luottivat perheen ja suvun apuun vaikeina aikoina ja sukulaisuusverkostot saattoivat auttaa myös vestaaleita vaativissa elämäntilanteissa. Vaikka vestaalit viettivätkin itsenäistä elämää, he eivät olleet kokonaan erossa suvustaan ja läheisistään.

Vestaalien ja heidän sukulaistensa kanssakäyminen näytti olevan mahdollista ja sallittu käytäntö. Herää kysymys, miten vestaalit ja heidän perheensä kenties rakensivat sosiaalista asemaansa kultin asemaa ja papittarien arvovaltaa hyväkseen käyttäen. Epigrafisen materiaalin perusteella voidaan tarkastella edelleen, oliko sukulaisuus joskus myös väline parantaa tai korostaa perheen asemaa. Vestaalien sukulaisuussuhteiden järjestelmällinen hyödyntäminen on seuraavan luvun aiheena.

4.2. Vestaalien sukujen strategiat 200-luvulla

Perheen tehtäviä ja merkitystä tutkittaessa perheyksikön olemus saatetaan helposti nähdä passiivisena, liian mukautuvana ja staattisena yhteiskunnan perusyksikkönä. Roomalainen perhe saattoi kuitenkin saada aktiivisen roolin, joka dynaamisesti toimi yhteisössään jopa sitä sääteleviä ja hallitsevia tahoja vastustaen. Perheen kautta materiaallinen omaisuus jaettiin tai säilytettiin seuraaville sukupolville ja edistettiin myös aineettomien arvojen, perhekultin, kunnian tai esi-isien perinteen siirtymistä eteenpäin.¹²⁹

Perheen tai suvun vallan tai aseman parantamiseksi ja jatkuvuuden varmistamiseksi voidaan termillä perhestrategia viitata tutkimuksellisenä aputerminä tällaiseen suunnitelmalliseen käyttäytymiseen. Perheenjäsenen toiminta tähtäsi strategian avulla taloudellisen tai sosiaalisen aseman parantamiseen ja tulevaisuuden varmistamiseen. Strategisen toiminnan avulla saatiin tavoitella myös perheen nimen, muiston tai yksilön itsensä jatkuvuutta.¹³⁰ Käytän perhestrategia-termiä ilmaisemaan ja kuvailemaan perheenjäsenten suunnitelmallista toimintaa vestaalina toimivan sukulaisen aseman hyödyntämiseksi. Perheenjäsenillä tarkoitan lähisukulaisia, vanhempia ja sisaruksia. Tutkin seuraavaksi sekä vestaalien omien perheiden että muiden henkilöiden strategista

¹²⁹ Dixon 1992, 24–25.

¹³⁰ Vuolanto 2005, 121.

toimintaa 200-luvulla. Arvioin, miten perheet näiden erityisten strategioiden avulla pääsivät hyödyntämään kultin ja papittarien valtaa ja arvostusta.

Muiden vestaalin perhesuhteita koskevien säädösten lisäksi Aulus Gelliuksen mukaan tulevan vestaalin isä ei saa toimia esimerkiksi *augur*- tai *flamen*-pappina. Vestaalien valinnassa pyrittiin sulkemaan pois sellaiset ehdokkaat, joiden sukulaisilla oli jo hallussaan jokin tärkeä uskonnollinen virka.¹³¹ Tällä haluttiin estää virkojen kasaantuminen yhdelle suvulle.

Vestaali Terentia Flavolan perhesuhteet kertovat käytännön olleen mahdollisesti sallivampi kuin Gelliuksen kirjaamat säännöt antavat olettaa. Terentian isä Q. Hadius Rufus Lollianus Gentianus toimi tiettävästi augurina, vaikka tämä ei ollut suotavaa. Perheessä oli kolme lasta, joka myös Gelliuksen mukaan ajateltiin esteeksi vestaalin virkaan valitsemiselle. Terentian isä toimi vuonna 186 konsulina. Hän piti hallussaan tärkeitä virkoja sekä Septimius Severuksen että Caracallan aikana ja kuului kummankin keisarin läheisiin neuvonantajiin (*comes*). Terentian tiedetään toimineen vestaalina vuonna 204 keisarin vuosisataisjuhlassa. Hän oli virassa myös keisari Caracallan aikana. Caracalla tuomitsi vuonna 213 vestaaleja kuolemaan, mutta Terentia säilytti virkansa. Terentia toimi vanhimpana vestaalina vielä vuonna 215 ja kenties hänen uransa jatkui vielä tämänkin jälkeen.¹³²

Terentian veljet olivat molemmat näkyvillä paikoilla poliittisessä elämässä, mutta pitivät hallussaan myös uskonnollisia virkoja. Terentius Gentianus oli Juppiterin pappi *flamen Dialis* ja Quintius Lollianus toimi isänsä tapaan *augur*-pappina. Veljet ovat omistaneet sisarelleen Terentialle piirtokirjoitukset, joista selviää heidän oma siihenastinen virkauransa kehitys. Heidän kanssaan esiintyvät vaimot ja lapset.¹³³ Suvun henkilögallerian esittelemisen julkisesti kertoo kenties tavoitteista saavuttaa yhteisössä vielä hyväksytympi ja korkeampi asema.

¹³¹ Gel. NA 1.12.6–7. ”Sed et etiam, cuius soror ad id sacerdotium lecta est, excusationem mereri aiunt; item cuius pater flamen aut augur aut quindecimvirum sacris faciundis aut septemvirum epulonum aut Salius est. Sponsae quoque pontificis et tubicinis sacrorum filiae uacatio a sacerdotio isto tribui solet.”

Sanotaan hänen ansaitsevan tulla vapautetuksi (virasta) jos hänen sisarensa on valittu (vestaalin) virkaan kuten myös se, jonka isä on flamen pappi tai auguuri tai viidentoista miehen kollegiossa tai seitsemän miehen kollegiossa tai Saliipappi. Myös ne tytöt, jotka ovat ylipapille kihlattuina tai *tubilustrium*-torven soittajan tyttäriä, ovat tavan mukaan vapautettuja virasta.

¹³² FOS no: 411 Hedia Terentia Flavola; PIR² H 42: Q. Hadius Rufus Lollianus Gentianus. Gel. NA 1.12.8 ”Praeterea Capito Ateius scriptum reliquit neque eius legendam filiam qui domicilium in Italia non haberet, et excusandam eius, qui liberos tres haberet.”

Ateius Capito kirjoittaa, ettei sellaisen miehen tyttäätä, jolla ei ole asumusta Italiassa, voida ottaa virkaan, kuten ei sellaisen miehen tyttäätä, jolla on kolme lasta.

¹³³ Terentius Gentianus PIR² H 37; Quintius Lollianus PIR² H 36. Isä Hadius Rufus toimi myös augurina, Raepsaet-Charlier 1984, 264. Birley 1999, 195.

Isän asema Terentian uran vauhdittajana on voinut olla merkittävä. Gellius selittää, että hyvämaineinen isä saattoi ehdottaa tytärtään vestaaliksi. Tällöin ei tarvittu monia ehdokkaita, joiden kesken olisi pitänyt järjestää valinta arpomalla. Käytännössä isät ehdottivat suoraan ylipappi-keisarille tytärtään vestaaliksi. Sitten keisari esitteli ehdokkaan tai ehdokkaat senaatille, joka lopulta päätti, kenestä tulee vestaali. Käytäntö salli perheille lähestyä keisaria ja saada arvostusta hallitsijalta. Hallitsijan rooli oli kuitenkin rajatumpi kuin usein annetaan ymmärtää. Senaatti oli ratkaisevassa roolissa ja päätti uuden vestaalin valinnasta.¹³⁴

Yhteiskunnan eliitin perheiden isät tarttuivat tilaisuuteen vahvistaa asemiaan hallitsijan silmissä ja miellyttää häntä tarjoamalla tytärtään valtion palvelukseen. Senaatin jäsenenä heillä oli mahdollisuus olla mukana valitsemassa uutta vestaalia. Toiminta kertoo suunnitelmallisuudesta oman suvun kunnian lisäämiseksi. Tärkeänä tekijänä näyttävät olleen perheen hyvät suhteet hallitsijaan. Terentia Flavolan esimerkki kertoo, että vaikka keisari Caracalla kontrolloi tiukasti vestaaleja ja teloitutti heistä osan, hän kuitenkin samalla antoi Terentian toimia vanhimpana vestaalina.¹³⁵ Korkeassa asemassa oleva *pater familias* kykeni järjestämään tyttärensä hyvään virkaan, siinä missä hän saattoi järjestää tyttärensä hyvään avioliittoon tai edistää poikiensa uraa. Terentia Flavolan tapauksesta käy ilmi, ettei haitannut, vaikka hänen isänsä oli auguuri tai että perhe ei sopinut kolmen lapsen säännön mukaiseen vaatimukseen.

¹³⁴ Mekacher&van Haeperen 2003, 79-80. Toisaalta tulee huomata, että keisarin ja senaatin välinen vallan jako ei varmastikaan aina säilynyt staattisena, vaan riippui hallitsijan saamasta luottamuksesta ja asemasta.

¹³⁵ Myös ensimmäisellä vuosisadalla on nähtävissä merkkejä sukujen strategisesta toiminnasta uskonnolliseen vallan ja kontrollin tavoittamiseksi. Licinii Crassii-sukuhaara saavutti ensimmäisen vuosisadan lopussa ja 100-luvulla menestyksekkään aseman Vestan kultissa. Licinia Praetextata (*FOS* no: 495) toimi kollegiossa jäsenenä, kun keisari Domitianus löysi vestaalien moraalissa korjattavaa ja tuomitsi lopulta neljä vestaalia kuolemaan. Kun hänen veljentyttärensä Calpurnia Praetextata (*FOS* no: 180) otettiin myös kultin jäseneksi, voidaan tämä katsoa ikään kuin palkkiona Licinian nuhteettomasta palveluksesta ja luottamuksenosoituksena. Licinia ja Calpurnia esiintyivät Vestan kultille vaikeana aikana edukseen ja saavuttivat keisarin suosion. Pigeon 1999, 206. Licinia Praetextata säästyi siveettömyysoyksiltä aikana, jolloin keisari kontrolloi tiukasti Vestan kultin jäseniä. Tapahtuma muistuttaa 200-luvun tilannetta ja Terentia Flavolan selviämistä Caracallan hallinnon aikana. Tulkitsen tilannetta niin, että tällöin perheen poliittiset taidot ja hyvät suhteet hallitsijoihin ovat auttaneet selviytymään. Licinia Praetextatan suvun onnistui vielä nostaa Calpurniakkin vestaaliksi. Myös perheen miehet menestyivät virkaurallaan. He toimivat *pontifex*-pappien kollegiossa. Ensimmäisen vuosisadan vestaaleista myös Aurelian, Junia Torquatan ja Cornelian perheenjäsenet toimivat korkeissa uskonnollisissa viroissa (Ks. *FOS* no: 131 Aurelia; *FOS* no: 274 Cornelia; *FOS* no: 475 Junia Torquata). Aurelia oli M. Aurelius Cotta Maximus Messalinuksen tytär. Aurelius Cotta oli vuoden 20 konsuli ja myös pappi (*sacerdos*). Junia Torquatan vuonna 22 maanpakoon tuomittu veli Junius Silanus toimi vuonna 10 jKr. konsulina ja piti hallussaan *flamen Martialis*-pappin virkaa. Myös vestaali Cornelian suvussa oli aiemminkin noustu uskonnollisiin virkoihin, sillä hänen isänsä isä oli kuulunut viidentoista miehen kollegioon (*quindecimviri sacris faciundis*). Nämä esimerkit kertovat toiminnasta kerätä valtaa omalle suvulle. Kulttielämän virkojen kontrollointi tuotti valtaa ja arvostusta, joka antoi lisää perusteita menestykselle.

Valtansa huipulla oleva vestaali saattoi toimia vaikutusvaltaisena hyväntekijänä. Flavia Publicia näyttää toimineen Terentius Rufuksen ja tämän vaimon Caenia Verissiman toiveiden täyttäjänä. Pariskunta on mielenkiintoinen, sillä he olivat vestaali Terentia Rufillan vanhempia. Tekstissä ilmoitetaan Flavia Publician olevan ansaitusti pyhin ja että hän uskollisempaan on hoitanut kunnialla kaikki tehtävänsä. Terentius Rufus ja Caenia Verissima toivovat vanhimman vestaalin toimivan tulevaisuudessa vielä pitkään virassaan. Vanhemmat sanovat lopuksi tunteneensa lyhyen aikaa tyttärensä, Vestan neitsyt Terentia Rufillan, hyvyiden ja lempeyden luonaan (... ”*cuius multi temporis bonitatem et humanitatem eius circa se in brevi senserunt*”). Tällä mitä ilmeisimmin viitataan tyttären luovuttamiseen Vestan kulttiin tämän varhaisella iällä.¹³⁶

Piirtokirjoituksen voisi tulkita syntyneen sen jälkeen kun Terentia Rufilla on otettu kulttiin. Kenties Flavia Publicia on kyennyt vaikuttamaan keisariin, jotta hän esittelisi vestaali-kandidaatin senaatille. Terentia Rufukselle ja Caenia Verissimalle tämä on merkinnyt näkyvämpää ja arvokkaampaa statusta yhteisössään. Q. Terentius Rufusta ei mainita aikalaislähteissä; hänen yhteiskunnallinen asemansa ei ole tiedossa. Hänellä on kuitenkin ollut mahdollisuus hyödyntää Flavia Publician valta-asemaa. Oman tyttären jäsenyys kollegiossa on kenties ollut tulosta tästä toiminnasta.¹³⁷ Myös Terentia Rufillasta tuli uransa päätteeksi *virgo Vestalis maxima*. Tapahtuma kruunasi hänen pitkän 250-luvulla alkaneen virkakautensa. Uraa olivat vauhdittaneet vanhempien pyrkimykset kerätä itselleen arvostusta yhteisössä ja heidän turvautuminen Flavia Publiciaan.

Flavia Publicia on lisäksi auttanut myös omia sukulaisiaan. Myös vestaalit Flavia Mamilia ja Coelia Claudiana ovat toimineet sukulaistensa hyväksi. Piirtokirjoitukset eivät toista tarkasti, mistä syystä sukulaiset ovat kiitollisia vestaalille. Toisinaan esillä ovat sukulaisten saavuttamat virat ja tämä kertoo konkreettisista eduista, joita sukulaisena oleva vestaali on voinut järjestää.¹³⁸ Vestaalien sisarukset esiintyvät lahjoittajina Flavia Mamilian ja Coelia Claudianan piirtokirjoituksissa. He

¹³⁶ CIL VI 2135. *Fl(aviae) Publiciae v(irgini) V(estali) max(imae) / merito sanctissimae ac piissi/mae quae rite et pervigili adminis/tratione omnes gradus laude / cumulata sacra sua venerata vi/vit ut saeculari aetate ministerio / adsit et in futuro perseveret / Q(uintus) Terentius Rufus et Caenia / Verissima parentes / Terentiae Rufillae v(irgini) V(estali) / cuius multi temporis bonitatem / et humanitatem eius circa se / in brevi senserunt //*

Vanhimmalle Vestan neitsyelle, Flavia Publicialle, ansaitusti pyhimmälle ja uskollisemmalle, joka pyhien sääntöjen mukaan ja aina valppaalla asioiden hoidolla kaikki kunnialla suoritettujen arvoasteiden ja pyhyytensä takia eli (tai kävi läpi eläessään), jotta hän olisi vuosisadan ajan virassa ja tulevaisuudessa jatkaisi. Q. Terentius Rufus ja Caenia Verissima (jotka ovat) vanhempia Terentia Rufillalle, Vestan neitsyelle, jotka hänen pitkäaikaisen hyvyiden ja lempeyden luonaan lyhyen aikaa tunsivat.

¹³⁷ Terentia Rufillan isä, Q. Terentius Rufus oli mahdollisesti Hedii Lollianii Gentianii-suvun jälkeläisiä, mutta arvoltaan alempiin kuuluva, kenties *plebeiji*, ks. Raepsaet-Charlier 1984, 267–268. Mahdollinen sukulaisuussuhde 200-luvun alussa vaikuttaneeseen sukuun tekee Terentia Rufillan tapauksesta mielenkiintoisen. Voisi ajatella, että suku pyrki saamaan oman edustajansa Vestan kollegioon varmistaakseen itselleen vaikutusvallan ja arvostuksen.

¹³⁸ Flavia Publicia CIL VI 32141; Flavia Mamilia CIL VI 2133; Coelia Claudiana CIL VI 2139 ja CIL VI 2140.

esiintyvät sisarenpoikiensa ja omien lastensa kanssa. Sisarusten välinen side oli tärkeä roomalaisessa perherakenteessa. Suhteeseen liittyivät molemminpuoliset odotukset ja velvollisuudet. Tätien ja setien oletettiin tarvittaessa huolehtivan ja kasvattavan sisaruksensa lapset.¹³⁹ Flavia Publicia nähtävästi onkin auttanut sisarentytärtään ja hänen poikaansa. Vestaali oli korkea-arvoinen henkilö, jolla oli tärkeä virka. Hän oli myös sukulaistäti, jonka velvollisuus oli huolehtia sukulaislapsista. Lapset mainitaan myös muissa sukulaisten teksteissä. Sukupolvien jatkumo on tällöin esillä.

Suvun kunniaa saattoi korostaa myös Vestan kultin sisältä käsin. Ainutkertainen vestaalin isälleen osoittama piirtokirjoitus on peräisin 200-luvun jälkipuoliskolta. Vestan neitsyt, *virgo Vestalis*, Vettienia Sabinilla omisti kirjoituksen isälleen (*patri*) P. Aelius Dionysiokselle. Tämä näyttää toimineen keisarillisena raha-asioidenhoitajana tai kirjanpitäjänä (*rationalis*). Vettienia Sabinillasta ja tämän isästä ei tiedetä enempää. Isän ja tyttären nimien erilaisuuden perusteella on päädytty esittämään, että kyseessä olisi ollut adoptiovanhempi. Tälle ei kuitenkaan löydy lisäperusteita.¹⁴⁰ Tyttären motiivi tekstin teettämiseksi on liittynyt sukulaisuussuhteen ja perheen aseman korostamiseen. Vettienia Sabinillan asema vestaalina ja isän virka taloushallinnossa kertovat perheen menestyksestä valloittaa yhteiskunnallisesti merkittäviä virkoja.

Perheet saattoivat käyttää Vestan kulttia ja vestaaleja omien intressiensä saavuttamiseksi monin keinoin. Yksittäiset perheet ja suvut keskittivät harkitusti kulttielämän tärkeitä virkoja itselleen. Vestan kultti otettiin palvelukseen perheen naisten kautta, jotka esiintyivät julkisessa virassa ja saivat yhteisöltä suurta arvostusta osakseen. Valta keskittyi sukujen saavuttaessa useita uskonnollisia virkoja. On myös mahdollista, että tähän pyrittiin sukupolvien ajan. Tästä on esimerkkinä Terentia Flavolan suvun toiminta 200-luvun alkupuolella. Terentia Falvolan, hänen isänsä ja muiden miespuolisten sukulaisten tilanne kertoo poliittisesta osaamisesta ja kyvystä säilyttää hallitsijan luottamus vaikeina aikoina. Sekä Terentia että tämän isä ja veljet säästyivät Caracallan toimittamilta puhdistuksilta. Onnistuneiden valtopyrkimysten lisäksi suku kykeni toimimaan Vestan kultille vaikeana aikana niin, että suvun ja vestaalina olevan naisen kunnia säilyi

¹³⁹ Hallet 1984, 150–152.

¹⁴⁰ Vettienia Sabinilla, ks. *CIL* VI 1587; *PLRE* s. 790. P. Aelius Dionysios, ks. *PLRE* s. 259. Mekacher 2006, 199; Raepsaet-Charlier 1984, 268. Vettienia Sbinillan piirtokirjoitus on valitettavasti kadonnut ja sen löytöpaikka on tuntematon.

Aulus Gelliuksen mukaan hänen aikanaan, 100-luvun loppupuoliskolla, vestaalien valinnassa noudatettiin käytäntöä, joka salli isien esitellä oma-aloitteisesti tyttärensä hallitsijalle. Tämä antoi perheille mahdollisuuden miellyttää hallitsijaa ja saavuttaa valtaa ja arvostusta Vestan kultin kautta. Vettien Sabinillan tapaus kertoo, että myös yksittäiset vestaalit saattoivat korostaa perheensä menestystä ja tärkeyttä. Voimakas ja näkyvä identifioituminen Vestan kulttiin kertoo sitä kohtaan tunnetusta arvostuksesta, joka näytti säilyvän tasaisena koko 200-luvun ajan.

5. Keisarinna Julia Domnan vestaalit

5.1. Keisarinna - Vestan kultin *patrona*

Vesta oli Rooman jatkuvuutta suojeleva jumalatar. Hän symboloi puhtautta ja siveyttä. Jumalattaren toistuva käyttö kuvallisissa esityksissä kertoo näiden assosiaatioiden kestävydestä ja suosiosta läpi koko keisariajan.¹⁴¹ Vestan neitsyet saivat puolestaan toimia keisarillisten naisten asemaa luotaessa esikuvina. Heillä oli jo valmiina erityisasema ja vapaus, jotka sopivat keisarinnojen julkiseen toimintaan. Keisari Augustus loi Vestan kultin ja keisariperheen välille suhteen, joita muut keisarit myös osaltaan vielä vahvistivat.¹⁴² Vestaalien kautta keisarinnat saattoivat hakea sekä kulttitoiminnassa että muussa julkisessa näkyvyydessä itselleen roolin, joka perinteiden mukaan oli hyväksytty ja arvostettu. Tämän ohella Vestan läsnäolo kuvallisissa esityksissä loi positiivisia assosiaatioita. Toisaalta tulee muistaa, että hallitsijan suhde Vestan kulttiin määriteltiin aina uudelleen. Tarkastelen, miten kulttia ja vestaaleja huomioitiin Septimius Severuksen ja Julia Domnan aikana.

¹⁴¹ Kampen 1991, 220–221.

¹⁴² Scheid 2001, 152. Keisari Augustus lähensi vähitellen perheensä naisia vestaaleihin ja häntä seuraavat keisarit jatkoivat työtä keisariperheen naisten julkisen kuvan muokkaamisessa. Kirjailijat Suetonius tai Tacitus kertovat Augustuksen toiminnasta. Runoilijoista erityisesti Ovidius loi taiteessaan keisarin ja Vestan välille läheisen suhteen ja oli näin mukana rakentamassa hallitsijainstituution uskontopoliittikkaa. Hän satoi keisari Augustuksen Vestaan ja yhdisti keisarinna Liviaan vestaalien hyveitä. Hallitsija perheineen tuli osaksi Rooman varhaista traditiota, jossa hän Aeneaan sukulaisena jatkoi perinteisen kulttielämän vaalimista. Livia sai myös konkreettisia kunnianosoituksia, jotka liittivät hänet papittariin. Hänelle annettiin oikeus istua teatterissa vestaalien kanssa ja kun Livia korotettiin jumalaiseksi, vestaalit asetettiin hoitamaan hänen kulttiaan. Keisari Caligula puolestaan antoi sisarilleen samat oikeudet kuin vestaaleilla. Myös keisari Claudius salli vaimonsa Messalinan käyttää kaikkia niitä oikeuksia, joita keisarinna Livialla oli ollut. Livian rinnastaminen vestaaleihin, Ovid.*Pont.* 4.13.29; Augustuksen toiminta kultin uudistamiseksi, Suet. *Aug.* 31.3.2; 44.3. Augustus antaa *rex sacrorum*-papin virka-asunnon vestaaleille, Cass. Dio 54.27.3; Caligula antoi Livialle *augusta*-arvonimen ja samat oikeudet kuin vestaaleilla, Cass. Dio 59.3.; Keisari Claudius korotti Livian jumalattareksi ja antoi kultin hoidon vestaaleille, Cass. Dio 60.5; Keisarinna Messalinalle annettiin samat oikeudet kuin Livialla oli ollut, Cass. Dio 60.22. Keisarinnojen ja vestaalien lähtenyt keisariajan alussa, ks. Beard, North & Price 1998, 193–194.

Myös keisarinna Julia Domna (n. 180–217) näyttää ottaneen Vestan kultin erityisen huomiointinsa kohteeksi. Tarkastelen keisarinnan *patrona*-roolia ja Vestan kultille osoitettua huomiointia. Pohdin myös miten hallitsijattaren suhde kulttiin ilmeni vuonna 204 järjestetyissä vuosisataisjuhlissa. Kolmanneksi käsittelen, miten keisarinna lähentyi vestaaleita esiintyessään miehensä triumfikulkueessa. Tukeudun käsittelyssäni arkeologiseen ja epigrafiseen materiaaliin. Aloitan tarkastelemalla keisarinnaa *patrona*-hyväntekijän roolissa.

Naisten toimiminen oman yhteisönsä hyväntekijöinä (*patronae civitatis*) kertoo heidän mahdollisuuksistaan osallistua, vaikuttaa ja palvella muita. Epigrafisen aineiston mukaan naiset saivat samanlaisia kunnianimityksiä kuin miehet. On kuitenkin syytä korostaa, että naisten rajoitetun julkisen roolin vuoksi erilaiset tittelit on ajateltu olleen palkinto tai kunnianimitys yhteisön taholta.¹⁴³

Roomalaisessa hallintojärjestelmässä keisarin keskeisyys korostui. Keisarin läheiset saivat mahdollisuuden toimia ikään kuin keisarillisen hyväntahtoisuuden kanavina. Hallitsijaa lähellä olevat ihmiset, kuten keisarinna, saattoivat viedä ihmisten pyyntöjä ja asioita eteenpäin keisarille. He tavallaan kontrolloivat sitä, mihin hallitsijan vaikutusvaltaa käytettiin. Keisarillisten naisten ohella myös keisarin vapautetut saattoivat saada tällaisen vaikutusvaltaisen aseman.¹⁴⁴

Julia Domnan julkinen toiminta viittaa *patrona*-roolin olemassaoloon. Keisarinnaa suhdetta Vestan kulttiin voidaan tarkastella arkeologisen aineiston valossa. Löydöt osoittavat, että keisarinna on koristanut vestaalien taloa. Kun *Atrium Vestae* -rakennuskompleksi alettiin systemaattisesti tutkia, sieltä löydettiin monien keisarien ja keisarinnojen patsaita ja rintakuvia. Nämä olivat vestaaleita esittävien patsaiden joukossa. Löytöihin kuuluivat esimerkiksi Marcus Aureliuksen ja keisarinna Faustinan, Julia Domnan, Caracallan, Getan ja Gallienuksen rintakuvat.¹⁴⁵

¹⁴³ Gourevitch 2001, 261–263. Keisarinna Julia Domnan toiminta merkitsi myös mahdollisuutta erityiseen kulttuurirenessanssiin. Hän kokosi ympärilleen oppineiden piirin, johon kuului ihmisiä filosofian ja kirjallisuuden parista. Esimerkiksi sofistin ja puhetaidon opettajan Flavius Philostratuksen *Vita Apollonii*-teos syntyi keisarinnaa inspiroimana ja hän toimi kirjailijan mesenaattina. Julia Domna Philostratuksen mesenaattina ja kirjallisen piirin keskushahmona, ks. Zedler 1987, 128.

¹⁴⁴ Saller 1982, 69. Saller keskittyy keisariajan alun järjestelmään, mutta sivuaa myös Antonius keisareitten aikaa. Voisi olettaa, että samanlainen käytäntö jatkui myöhemminkin. Palvelukset ja hyväntekeväisyys jakautuivat myös Septimius Severuksen aikana keisaria lähellä olevien henkilöitten kautta klienteille ja muille avun tarvitsijoille.

¹⁴⁵ Mekacher 2006, 148; van Deman 1908, 341–342.

Monista vestaalien kuviksi luultujen patsaiden piirteistä on päätelty, että ne esittävätkin keisarillisia naisia tai muita yläluokan naisia. He mahdollisesti olivat kultin suojelijoita ja ystäviä. Keisari Augustus korotti Vestan erääksi valtion tärkeimmäksi kultiksi. Hallitsija sai henkilökohtaisen suojeluksensa Vestalta. Lähentyminen johti siihen, että myös keisarilliset naiset tulivat lähemmäksi kulttia, vestaaleita ja heistä tuli kultin suosioita. Keisarinnojen ja muiden hovin naisten kuvien löytyminen vestaalien talosta on osoitus näitä keisarillisia hyväntekijöitä kohtaan tunnetusta sympatiasta ja kunnioituksesta.¹⁴⁶ Näyttää siltä, että kultti herätti positiivisia mielleyhtymiä, jotka auttoivat osaltaan luomaan hallitsijattaren identiteettiä.

Keisarinnan rooli *patrona*-suojelijana tulee edellisen lisäksi hyvin esille tarkasteltaessa vestaalien talossa 200-luvun taitteessa suoritettuja restauroitustyöitä. Rooman palo vuonna 191 tuhosi myös *Atrium Vestae*-rakennuskompleksia. Septimius Severus nousi valtaan vuonna 193 ja aloitti välittömästi restaurointityöt. Julia Domna on perinteisesti yhdistetty tähän korjaustyöprosessiin ja Vestan temppelin kuvat ilmestyivät keisarinnan rahoihin.¹⁴⁷

Rahojen kuvakielen käyttöä propagandamielessä on vaikea arvioida. Näyttäisi kuitenkin siltä, että viimekädessä hallitsija päätti millaisia teemoja hän toisi esille rahojensa kuvastossa. Rahojen kuvakielen tavoitteena oli osaltaan julistaa hallitsijan politiikan oikeutusta ja vastuuntuntoisen hallitsijan ihannetta.¹⁴⁸ Severukset seurasivat tässä edeltävää käytäntöä.

Säilyneiden tiilileimojen perusteella on otaksuttu, että rakennustyöt kohdistuivat vestaalien talossa erityisesti sen länsiosaan, joka on välittömästi temppelin läheisyydessä. Näyttäisi siltä, että myös talon sisäpihaa laajennettiin. Vestaalien asuinolojen kohentamisen lisäksi restauroinnit koskivat

¹⁴⁶ van Deman 1908, 341–342. Aiheesta on ilmestynyt väitöskirjatutkimus, johon minulla tämän työn puitteissa ei ole ollut mahdollisuutta tutustua, ks. Molly Morrow McGlannan Lindner *Vestal Virgins and their Imperial Patrons. Sculptures and Inscriptions from the Atrium Vestae in the Roman Forum*. Ann Arbor 1996; Molly Lindnerin pitämä esitelmä, ks. “*The 99th Annual Meeting of Archaeological Institute of America.*” *AJA*, Vol. 102, 2 1998, 390. Antoninus- ja Severus-suvun keisarien aikana vestaalien talossa sijaitsi paikka, joka oli varattu keisariperheen kunnioitusta varten. Kyse oli *Atrium Vestae*-rakennuksen itäosan *exedra*-osasta, galleriasta. Täällä olivat esillä keisariperheen jäsenten muotokuvat. Vestaalit, papit ja yksityishenkilöt saattoivat käydä kunnioittamassa keisaria ja hänen perhettään pystyttämällä muotokuvia tai piirtokirjoituksia, Lindner esittää.

¹⁴⁷ Tulipalo keisari Commoduksen aikana, ks. Cass. Dio 73.24.1-3; Mekacher 2006, 85. Näissä Roomassa vuosina 196–211 lyödyissä rahoissa keisarinna pitelee kädessään *Concordia*-patsasta ja runsaudensarvea. Kuvatekstinä on *Iulia Augusta*. Kääntöpuolella temppelin edessä uhraavat kuusi vestaalia, kuvatekstinä on *Vesta mater*. Ks. kuvaliite kuva 10.

¹⁴⁸ Lusnia 1995, 120, n.4.

myös temppeleitä. Ilmeisesti osa temppelein perustan rakenteista ja pylväistä säilyi ehjänä tulipalossa. Restauroinnin yhteydessä sen pylväiden tyyliksi tuli korinttilainen tyyli.¹⁴⁹

Länsiosan huoneet muodostavat temppelein ja esipihan kanssa yhteensä noin yhden seitsemäsosan suuruisen osan koko *Atrium Vestae*-alueen pinta-alasta. Temppeleitä lähellä olevien huoneiden funktion on arveltu liittyneen suoraan temppeleihin ja siellä toimitettuihin riitteihin. Huoneista on löydetty tulisija, ruokailuvälineitä, vateja, kulhoja ja juoma-astioita. Tämä viittaa uhraamisen jälkeen vietettyihin uhriaterioihin. Eräät pienimmistä huoneista ovat kaikeksi sisältäneet uhraamisessa tarvittavaa välineistöä, mutta ne ovat voineet olla myös vestaalien apulaisten tai temppeleivahtien tarvitsemassa käytössä.¹⁵⁰ Länsiosa on ollut kulttitoimitusten kannalta erittäin tärkeä, joten tämän korjaaminen palon jälkeen on ollut välttämätöntä. Kenties keisarinnaan lyömien rahojen kuvakieli kertoo uudistetun temppelein vihkiäisistä tai juhlallisuuksista. Jatkuvuuden osoittaminen kulttia uhanneen tulipalon jälkeen on ollut tärkeää.

Keisarinna ja Vestan kultin yhteisesiintyminen tuli esille myös kulttielämässä tai uskonnollisissa tapahtumissa. Vuonna 204 Septimius Severus seurasi keisari Augustuksen virittämää perinnettä järjestää vuosisataisjuhlat. Juhlissa olivat mukana vestaalit Numisia Maximilla ja (Hedia) Terentia Flavola. Nämä kaksi vanhinta vestaalia toimivat *quindecimviri*-pappien kanssa yhteisön hyväksi suoritetuissa puhdistumismenoissa. Juhlista kertovassa piirtokirjoituksessa Numisia Maximillaa ei kutsuta *Virgo Vestalis Maxima*-nimityksellä. Hän kuitenkin toimi tässä virassa ainakin vuoden 201 tammikuusta lähtien. Vestaaleita puhutellaan yksinkertaisesti vain Vestan neitsyiksi (*virgines Vestali*).¹⁵¹ On epävarmaa, miksi juuri kaksi vestaalia oli paikalla. Todennäköisesti kollegion kaksi vanhinta sopivat parhaiten kokemukseltaan ja arvovallaltaan toimimaan juhlassa.

Monipäiväinen tapahtuma kuvasi keisariparin asemaa kulttielämän hallitsijoina. Julia Domnalla oli juhlissa oma seremoniallinen osuutensa, hän johti keisarin läsnä ollessa naisten Junolle ja Dianalle

¹⁴⁹ *LTUR* 1993, 140; *LTUR* 1999 127; Benario 1958, 716. Myös Keisari Trajanus (98–117) suoritti kaudellaan rakennustöitä *Atrium Vestae*-talossa. Keisarin muut projektit ja erittäin laajat rakennushankkeet ovat saaneet enemmän huomiota. Lähdeaineiston aukollisuuden ja fragmentaarisuuden vuoksi rakennusprojektin tarkempi ajoitus jää vaillinaiseksi. Trajanus halusi vestaalien talon uudistamisen kautta korostaa asemaansa Rooman ikuisuuden turvaajana ja suhdettaan tärkeään kulttiin. Myös keisarin lyömissä rahoissa huomioitiin hallitsijan suhde Vestaan. Ks. Rajala 2006, 129, 140. Trajanuksen jälkeen muutos- ja laajennustöitä tehtiin keisari Hadrianuksen aikana, ks. *LTUR* 1993, 141.

¹⁵⁰ Mekacher 2006, 91, 96. **Ks. kuvaliite kuva 1:** pohjapiirroksessa no: 1a-c; 52–56;56a-d. Tulisija sijaitsi huoneessa no:54.

¹⁵¹ *CIL* VI 32328; *CIL* VI 32329. Birley 1999, 158. Lienee syytä korostaa, että vestaali Terentia Flavolan isä Q. Hedius Rufus Lollianus Gentianus toimi keisarin lähipiirissä. Sukulaisuussuhteet ovat saattaneet vaikuttaa vestaalien esiintymiseen juhlissa. Numisia Maximillan sukulaisuussuhteista tai sukulaisten kontakteista keisariin ei ole näyttöä. Ks. *FOS* 581 Numisia Maximilla; *FOS* 411 (Hedia) Terentia Flavola.

suorittamia rituaaleja. Vestaalien läsnäolo juhlassa näyttäisi olevan poikkeus verrattuna Augustuksen vuonna 17 eKr. järjestämiin juhliin. Hallitsijan asema oli muuttunut yhä keskeisemmäksi ja näin ollen Severus saattoi muuttaa juhlien ohjelmaa. Hänen ei tarvinnut seurata Augustuksen mallia kuin uskonnollisen sisällön kannalta.¹⁵²

Keisarin asema hallitsijana ja ylipappina korostui juhlassa, vaikka naiset (keisarinna, vestaalit ja matroonat) olivatkin esillä. Nyt naisten uskonnollinen juhliminen ei tapahtunut Bona Dean menojen tapaan yksityisessä tilassa tai kuten *Fortuna Muliebris*-jumalattaren juhlissa kaupungin ulkopuolella. He olivat aivan kaupungin ja poliittisen vallan sydämessä Capitoliumilla, tosin ylipappi-keisarin johtamana ja hänelle alisteisina.¹⁵³

Vestaalit liittyivät sekä yhteiskunnalliselta että seksuaaliselta statukseltaan naimisissa oleviin yläluokan naisiin. Vuosisataisjuhlat ovat eräs tilanne, joka tuo vestaalien moninaisen statuksen hyvin esiin.¹⁵⁴ Voi sanoa, että Vestan kultti esitettiin uudella tavalla kulttielämässä, kun Numisia Maximilla ja Terentia Flavola olivat mukana juhlien ohjelmassa. Heidän symboliarvoaan haluttiin käyttää juuri puhdistamisrituaalissa. Vestaalit ikään kuin vahvistivat arvovallallaan ja olemuksellaan naisten osuutta juhlassa. Juhlat linkitettiin vahvasti keisariin ja myös tämän puolisoon. Kaikki juhlissa esiintyneet ryhmät toimivat heille alisteisina.

Keisarinna sovelsi vestaalien tehtäviä myös vielä eräässä toisessa yhteydessä. Vestaaleilla oli perinteisesti annettu tietty rooli triumfikulkueissa. Heidän tehtävänään oli tervehtiä voitokkaana palaavaa hallitsijaa. Keisareille kulkueesta tuli väline esittää hallitseva keisariperhe julkisesti ja viestiä dynastista jatkuvuutta. Keisarilliset naiset asetettiin vestaaleiden tavoin esiintymään kulkueissa. Heille varattiin omat vaunut tai kantotuolit, jotka seurasivat miespuolisia perheenjäseniä. Naiset saattoivat myös järjestää juhla-aterioita tai muita tapahtumia triumfin ohjelmaan liittyen.¹⁵⁵

¹⁵² Rantala 2004, 71, 76. Augustuksen juhlista kertovat lähteet eivät mainitse erikseen vestaaleja.

¹⁵³ Gourevitch & Raepsaet-Charlier 2001, 230–231. Perheenjäsenet, erityisesti keisarilliset naiset, olivat näkyvästi esillä. Tästä kertoo se, että keisarinnan sisarentytär Julia Soemias Bassiana asetettiin johtamaan ritarisäädyn matroonien joukkoa, ks. *AE* 1932 70; *FOS* no: 460 Julia Soemias Bassiana.

¹⁵⁴ Beard 1980, 17.

¹⁵⁵ Flory 1998, 490–491. Augustuksen juhlissa lopullista voittoaan Antoniuksesta ja Kleopatrista, vestaalit olivat häntä vastassa senaattorien, näiden vaimojen ja lasten kanssa, ks. Cass. Dio 51.19.2. Myös kuvataiteessa on esitetty vestaalien osallistuminen triumfin viettoon. Cancellaria-reliefiksi kutsuttu kuvaelma esittää keisari Vespasianuksen triumfikulkuetta vuonna 70. Siinä vestaalit kuvataan vastaanottamassa voitokasta hallitsijaa Rooma-jumalattareksi tulkittun hahmon hallitessa valtaistuimellaan. Vestaaleiden edellä seisoo heitä turvaava liktori, joka samalla ilmoittaa hallitsijan saapumisesta. Cancellaria reliefin tulkinta, ks. von Greifenhagen 1967, 6.

Keisaripari suoritti vuonna 204 vierailun Leptis Magnaan, Septimius Severuksen kotikaupunkiin. Tämän muistoksi rakennettiin triumfikaari, jonka kuvasarjassa Julia Domna on saanut näkyvän aseman. Kuvissa keisarinna osallistuu uhrtilaisuuteen, tervehtii miestään ja poikiaan sekä katsoo puolisonsa kohtaavan ja kättelevän poikiaan. Triumfin päätöstä kuvaavassa reliefissä keisarinna näyttää suorittavan uhritoimitusta. Keisarinnan läsnäolo näissä tilanteissa selittyy sillä, että hän on myös todellisuudessa toiminut kuvatuissa tehtävissä.¹⁵⁶ Julia Domnan tehtävät näyttävät lähentyneen vestaalien tehtäviä, mutta keisarinnan rooli sai kuitenkin vielä vestaaleita aktiivisemmän ja monipuolisemmän osuuden voittokulkueen ohjelman eri vaiheissa. Tästä kertoo keisarinnan osuus uhrilanteessa.

Vestaaleihin ja Vestan kulttiin liittyvät positiiviset assosiaatiot näyttävät olleen apuna keisarinnan julkisissa tehtävissä ja aseman rakentamisessa. Voidaan kuitenkin kysyä edelleen, mitä millaiseen poliittiseen päämäärään tämä toiminta tähtäsi ja millainen rooli vestaaleilla tällöin oli. Seuraavaksi pohdin myös, mikä merkitys Septimius Severuksen ja Julia Domnan esikuvilla oli tässä suhteessa.

5.2. Julia Domnan esikuvat

Kuten edellä on tullut ilmi, Julia Domnan kuvapatsaan ohella Vestan talosta löytyi myös muiden hallitsijoiden muotokuvia. Kultilla on ollut keisarillisia suojelijoita jo Severusten hallitsijasukua edeltävänä aikana. Julia Domna ei myös suinkaan ollut ensimmäinen keisarinna, joka huomioi kulttia. Pohdin edellä, miten vestaalit olivat keisarillisille naisille sopiva samaistumiskohde. Keisarillisten naisten julkinen rooli läheni Vestan papitarten roolia. Voidaan kuitenkin pohtia, sisälsikö hallitsijaparin toiminta vielä joitakin muitakin tarkoituksia. Nostan esiin kysymyksen, miten Vestan kultin huomioiminen sopi Severusten poliittisiin päämääriin.

Septimius Severus liitti itsensä poliittisista syistä Antoniusten sukuun. Vuonna 195 hän julisti olevansa edesmenneen keisari Marcus Aureliuksen poika ja keisari Commoduksen veli. Keisarinna Julia Domnalle annettiin samat arvonimi *mater castrorum* kuin keisarinna Faustinalla oli ollut. Sukulaisuussuhteen vakuudeksi keisariparin vanhin poika Bassianus sai nimekseen Marcus Aurelius Severus Antoninus. Virkamiestensä nimityksissä hän pyrki huomioimaan sellaiset henkilöt,

¹⁵⁶ Kampen 1991, 240, 242. Kuvasarjan tulkinnasta, ks. myös Flory 1998, 493.

jotka olivat Antoninus-suvulle läheisiä. Keisari vahvisti siteitään edeltävään hallitsijadynastiaan kaikin tavoin.¹⁵⁷

Suhde Antoninusten sukuun tulee esille Julia Domnaa käsittelevän taiteen tulkinnassa. On päädytty käsitykseen, että Julia Domnaa kuvaava tyyli on omaksuttu suoraan Antoninus-suvun naisia kuvaavasta taiteesta. Erityisesti keisari Marcus Aureliuksen puoliso Faustina nuorempi oli tärkeä roolimalli. Myös keisarinna saamat kunnianimet olivat samoja, joita jo edeltäville keisarinoille oli annettu. Septimius Severuksen perheen asema propagandassa ja dynastisen jatkuvuuden korostaminen on sen sijaan tulkittu erityispiirteeksi, jotka eivät aivan suoranaisesti perustuneet edeltäviin malleihin.¹⁵⁸

Keisari Trajanuksen tai Hadrianuksen perheiden naiset ovat olleet vain vähän näkyvillä eivätkä vaikuta saaneen yhtä hallitsevaa asemaa kuin Antoninus- ja Severus-suvun naiset. Keisarinnat Pompeia Plotina tai Vibia Sabina saivat kyllä huomiota julkisesti ja heitä ylistettiin kirjallisuudessa, mutta mitään näyttöä heidän aktiivisuudestaan tai vaikutusvallasta ei ole saatavilla. Syytä on etsitty näiden naisten roolista adoption kautta seuraajansa hakevien keisareitten puolisoina. Varhaiset Antoninus-keisarinnat eivät olleet dynastian kannalta tärkeitä perillisen synnyttäjiä, vaan he jäivät pelkästään miehensä taustalla oleviksi puolisoiksi.¹⁵⁹ Severus-suvun oli tärkeää todistaa kuuluvansa dynastiseen jatkumoon. Varhaiset 100-luvun hallitsijat olivat adoption kautta dynastiaansa rakentaneita keisareita. Näin ollen vahvin linkki ja sopivat samaistumiskohteet tulivat Antoninus-suvusta.

Julia Domnaa kuvaava taide viittaa voimakkaaseen identifioitumiseen Antoninusten sukuun. Antoninus-keisarinnon rahoissa kuvattiin ensi kerran uhritapahtuma Vestan temppelin edessä. Kuvassa viisi vestaalia suorittaa uhrin alttarilla keisarinna läsnä ollessa. Taustalla on Vestan temppeli. Teema on kuvattu ensimmäistä kertaa keisari Lucius Veruksen vaimon keisarinna Lucillan rahoihin vuosien 161–164 välisenä aikana. Keisari Commoduksen (180–192) puoliso

¹⁵⁷ Cass. Dio 76.7. Birley 1999, 116–117, 156; Birley 2000, 224.

¹⁵⁸ Lusnia 1995, 119, 139; Baharal 1992, 112–113, 115. Lusnia sanoo, että hän on samaa mieltä Baharalin kanssa siitä, että Antoninus-keisariperhe oli tärkeällä sijalla Septimius Severuksen propagandassa. Baharal painottaa, miten Julia Domnasta tehtiin tietoisesti yhdennäköinen Faustina nuoremmen kanssa. Lusnia taas haluaa korostaa muita keinoja, joilla keisarisivut liitettiin yhteen. Haluan tässä yhteydessä korostaa, että Antoninukset eivät olleet ainoa taho, josta Septimius Severus perheineen haki esikuvia. Keisari Augustuksen kuoltua senaatti päätti antaa Livialle nimitys *mater patriae*, isänmaan äiti. Julia Domna on hänen ohella ainoa henkilö, jolle myönnettiin sama nimitys, ks. Barret 2002, 157. Augustuksen ja Livian esikuva toimi kenties yleisenä ideaalina. Tämä 200-luvun Roomalle jo ajallisesti kaukaisempi keisariparin ihanne tulee kuitenkin ottaa huomioon.

¹⁵⁹ Boatwright 1991, 536–537.

Bruttia Crispina käytti samaa teemaa. Näiden esimerkkien jälkeen Julia Domnan rahoihin omaksuttiin tämä sama kuvaustapa vuosien 205–207 aikana.¹⁶⁰ Temppeli piirtyy taustalle selkeänä topografisena merkinä ja sitä on kuvattu yksityiskohtaisesti. Vestaalien hahmot jakautuvat alttarin molemmille puolille. Numismaattisen materiaalin perusteella näyttäisi siltä, että Antoninus-keisarinnat ovat olleet tärkeitä roolimalleja siinä, miten hallitsija toi esille suhdettaan Vestan kulttiin kuvallisen kerronnan avulla.

Kuvauksen tulkinnat ovat epävarmalla pohjalla. Kyseessä voisi olla jokin keisarinnan toistuvasti järjestämä uhrilaisuus, joihin hän itse mahdollisesti otti osaa. Vestan neitsyiden läsnäolo korostui toimituksessa. Vaikka mikään ei varsinaisesti salli tarkkojen tulkintojen tekemistä, kuvilla haluttiin mahdollisesti ilmaista keisarinnan ja vestaalien yhteistoimintaa ja ylipäänsä sosiaalista yhteyttä.¹⁶¹

Mielestäni on mahdollista, että uhrilaisuus muistutti jostakin uskonnollisesta juhlasta. Kenties kyseessä oli kesäkuussa koittava *Vestalia*-juhla, jolloin Vestan tempelillä vietettiin kulttimenoja. Juhlaan ottivat osaa erityisesti naimisissa olevat naiset. Toisaalta kuvien tarkoituksena saattoi olla keisarinnan suhteen korostaminen Vestan kulttiin ja papittariin. Antoninus-keisarinnojen jälkeen Julia Domna haluttiin näyttää toimimassa samoin kuin edellisenkin dynastian naiset. Jatkossa kuvatyyppejä sai vielä eri variaatioita. Esimerkiksi keisari Caracalla esiintyi uhrilaisuutta esittävässä kuvassa. Tämä puoltaisi tulkintaa siitä, että kuvaustavalla haluttiin tuoda esiin hallitsijan – keisarinnan tai keisarin – suhdetta kulttiin.

Antoninusten sukuun liittymisen ohella Severusten tavoitteissa oli luoda hallitsijadynastia. Nämä päämäärät tukivat toisiaan. Keisarinnan osuus suvun luoja ja sen jatkuvuuden turvaajana oli merkittävä. Hänet asetettiin heti Septimius Severuksen hallintokauden alussa näkyvään asemaan ja hänelle annettiin arvonimi *augusta* vuonna 193. *Mater castrorum* – nimitys annettiin vuonna 195. Keisarinna nimettiin myös senaatin ja isänmaan äidiksi (*mater senatus et patriae*). Tämä tapahtui vuosien 209 ja 211 välisenä aikana. Keisari osoitti omissa nimissään lyömissä rahoissa, että hänen vaimonsa oli pitänyt huolta dynastisesta jatkuvuudesta synnyttämällä kaksi poikaa. On tulkittu, että

¹⁶⁰ Lucilla ja Bruttia Crispina käyttävät uhrausteemaa. **Ks. kuvaliite kuvat 10 ja 11.** Jo Faustina vanhemman ja Faustina nuoremman nimissä lyödyissä rahoissa on esillä uhrausteema. Kuvissa esiintyy joko vain yksi vestaali tai vestaalien ja pappishenkilöiden ryhmä. Uhriteeman kuvaus kehittyi jatkossa edelleen. Mukaan liitettiin esimerkiksi pienten lasten hahmoja, jotka kenties esittivät nuoria vestaaleja (ks. esim. *RIC IV 1, 311 nr. 594*). Caracallan aikana mukaan kuvattiin *flamen*-pappi (ks. esim. *RIC IV 1, 251 nr. 271*). **Ks. kuvaliite kuva 12.** Julia Domnan jälkeen aihe esiintyi vielä keisari Deciuksen (249–251) puolison Herennia Etruscillan nimissä lyödyissä rahoissa. Rahojen ajoitus ja kuvien tematiikan tulkinta, ks. Mekacher 2006, 169, 255. Mekacher on käyttänyt lähteenään teosta: Cohen H. *Description des monnaies frappées sous empire romain III. IV 1883–1884*.

¹⁶¹ Uhrausteeman tulkitseminen, ks. Mekacher 2006, 194; Lusnia 1995, 136–137; Mattingly 1950, 198.

tällöin keisarinnan äitiydellä ja hedelmällisyydellä korostettiin juuri dynastista jatkuvuutta ja tämän onnistunutta saavuttamista.¹⁶²

Vesta-jumalatar muovautui keisarinnan äitiyttä korostavien teemojen mukana. Keisarinnan rahojen Vesta-aiheen kuvateksteinä esiintyy nimitys *Vesta mater*. Teeman on tulkittu viittaavan äidilliseen arvokkuuteen ja huolenpitoon. Kuvittaminen *mater*-aiheella on myös toiminut viittauksena roomalaisen matroonan ihanteisiin.¹⁶³

Keisarinnan vaikutus ulottui perheessä monelle tasolle. Yleensä suvun isänpuoleiset esivanhemmat olivat merkittävässä asemassa roomalaisessa perheessä, mutta Severusten suvussa sen genealogiseksi kantaisäksi tuli, Julia Domnan isä, auringon kultin pappi Julius Bassianus. Perheen matrilineaarisen sukulinjan ollessa kunnioitetumpi ja arvostetumpi, saatettiin esimerkiksi lasten nimet ottaa tämän suvun esivanhemmilta ja patrilinearisuudesta luovuttiin.¹⁶⁴ Naimisiin mennessään nainen yleensä tuli osaksi miehensä kotijumalten kulttia ja perinteitä, mutta Severusten tapauksessa Julian suvun auringonjumala-kulttiyhteys säilyi vahvana.

Merkittävä käänne Julia Domnan uralla tapahtui Septimius Severuksen kuoltua vuonna 211. Leskikeisarinna otti entistä näyttävämmin osaa suoraan hallintoon ja vallankäyttöön ja lähentyi tässä keisarinna Liviaa ja hänen leskeysaikanaan luomaansa roolia. Julia Domna hoiti hallinnollisia tehtäviä Caracallan ollessa sotaretkillä. Hän toimi poikansa neuvonantajana, kirjeenvaihtajana ja otti vastaan anomuksia. Senaatille osoitetussa kirjeenvaihdossa mainittiin aina myös Julia Domnan nimi. Samoin oli toimittu Livian hoitaessa leskikeisarinnan tehtäviä.¹⁶⁵

Julia Domnan ja Caracallan äiti-poika-suhde kuvastaa hyvin roomalaisen naisen vallankäyttöä ennemminkin poikansa kuin aviomiehensä kautta. Naisella oli tilaisuus toimia ja vaikuttaa sukulaisuussuhteen kautta.¹⁶⁶ Sevrus-suvun keisariperhe omaksui naisilleen julkisen roolin kunnioitetuilta edeltäjiltään. Livian esimerkki oli tärkeä, kun leskeksi jäänyt Julia Domna asettui poikansa rinnalle.

¹⁶² Julia Domnan arvonimet, Lusnia 1995, 134. Keisari ja hänen puolisonsa esittäminen dynastian osana, Dixon 1988, 82–84.

¹⁶³ Mattingly 1950, 135, 198.

¹⁶⁴ Dixon 1988, 5.

¹⁶⁵ Sanotaan, että Livia otti osaa miehensä rinnalla julkisiin vastaanottoilaisuuksiin (*salutatio*). Myöhemmin hän toimi myös itsenäisesti tässä tehtävässä, johon hänen keisariksi tullut poikansa Tiberius suhtautui kielteisesti. Livian julkinen rooli, Cass. Dio 57.12.2; Julia Domnan toiminta, Cass. Dio 78.18. Barret 2002, 157, 165.

¹⁶⁶ Dixon 1988, 196, 198.

Lähdekriittisesti tarkasteltuna Cassius Dion antama käsitys keisarinna Livian toiminnasta on voinut värittyä Julia Domnan vaikutuksesta. Kirjailija on voinut vaikuttua keisarinnan asemasta ja vallasta siinä määrin, että hän saattoi ajatella myös aiempien keisarinnojen olleen yhtä vahvassa asemassa. Hänen käsityksensä Livian aktiivisuudesta on voinut olla seurausta tällaisesta näkemyksestä. On tulkittu, että Cassius Dion mukaan oli Livian oma ajatus toimia Tiberiuksen kanssahallitsijana. Näin hän välittää kuvan hyvin vallanhaluisesta naisesta.¹⁶⁷

Cassius Dion teoksessa äidin ja pojan suhde ja jaettu valta luovat omaleimaisen ilmapiirin Caracallan valtakaudelle. Hän esittää keisarinnan hyvänä hallitsijattarena, joka on suitsimassa poikansa tuhlailua.¹⁶⁸ Cassius Dio on saattanut siirtää Julia Domnan aikaisen käytännön koskemaan edeltäviä hallitsijattaria. Tämä osoittaa sen, että hän koki oman aikansa keisarinnalla olevan valtaa ja merkittävä asema. Cassius Dion antama käsitys jakautuu kahtia hyvin asemaansa käyttävään naiseen ja sopimattomuuden rajat ylittävään vallantavoittelijaan. Julia Domna oli toisaalta kulttuurista kiinnostunut hallitsija ja toisaalta hän ylitti ihanteet olemalla vallanhaluinen. Tulee myös ottaa huomioon, että Cassius Diolla saattoi olla omia henkilökohtaisia syitä esittää keisarilliset naiset tietyssä valossa. Kenties hänen ideaalinaan oli nainen, joka pysyi poissa julkisuudesta eikä tavoitellut poliittista valtaa. Keisarinnat julkisessa elämässä ja jopa hallitsevassa asemassa muodostuivat Cassius Diolle sekä kiinnostuksen että negatiivisen arvostelun kohteiksi.

Septimius Severuksen politiikassa korostuivat perhearvot ja dynastian luominen ja sen jatkuvuuden turvaaminen. Keisarin pyrkimyksiä kuvastaa esimerkiksi se, että hän oli ensimmäinen keisari, joka antoi sotilailleen luvan virallisesti mennä naimisiin. Ikonografian kautta julistettiin ohjelmaa, joka kannusti muodostamaan lisää uusia roomalaisia perheitä ja näin turvaamaan valtakunnan tulevaisuus. Jos esimerkiksi tarkastellaan Augustuksen ajan taidetta, voidaan sanoa, että perheen korostaminen liittyi pikemmin moraalien ja arvojen uudistamiseksi tähtäävään propagandaan. Septimius Severus puolestaan korosti puolisonsa avulla perhekeskeisyyttä ja luomansa dynastian jatkuvuutta.¹⁶⁹

Kysymys keisarinnan hallitsijataridentiteetin muodostumisesta on osana laajempaa keskustelua, joka käsittelee keisarillisten naisten julkista roolia ja valtaa. Tutkimuksessa on problematisoitu sekä

¹⁶⁷ Barret 2002, 155, 238.

¹⁶⁸ Cass. Dio 78.10.4

¹⁶⁹ Kampen 1991, 243.

tavallisten naisten että keisarinnojen asemaa. On tutkittu sen painoarvoa, näkyvyyttä tai vastaavasti sen marginaalisuutta. Roomalaisen kulttielämän tehtäviä koskeva ”työnjako” miesten ja naisten välillä on herättänyt kysymyksen naisten toiminnasta ja sen laajuudesta. Naisten osallistuminen on ajateltu olleen vain marginaalista huolimatta siitä, että lukuisat lähteet todistavat naispappien, naisten johtamien kulttien ja heidän toiminnan olemassaolosta.

Marginalisointi perustuu tutkija John Scheidin mukaan seikkaan, ettei naisilla ollut miesten tapaan oikeuksia toimia julkisessa elämässä ja että he eivät voineet varsinaisesti päättää uskonnollisista laeista tai muista asioista tai kutsua koolle senaattia virkamiesten tapaan. Ainoa poikkeus miesten hallitsemassa kulttielämässä olivat Vestan neitsyet, jotka olivat osa *pontifex*-pappien johtamaa kollegiota. Scheid käsittelee tältä pohjalta naispuolisten pappishenkilöiden toimintaa, kultteja, joissa naiset toimivat ja keisarinnojen roolia, jolle haettiin esikuvaa jo olemassa olevista naisten julkisista rooleista.¹⁷⁰

Tällöin marginaalisuus-termin käyttö on mielestäni ristiriitaista, kun otetaan huomioon naisten, papittarien, yläluokan naisten ja keisarinnojen, kiistämätön näkyvyys. Naisilla oli lukuisia tehtäviä erilaisissa kulteissa (Pudicitia- Vesta tai Ceres-jumalattaren kultti), uskonnollisissa tapahtumissa (vuosisataisjuhlat), kalenterivuoden juhlissa (*Matralia*-, *Vestalia*- tai *Bona Dea*-juhla) ja pappisviroissa (vestaalit, *flaminica Dialis* tai *regina sacrorum*). Marginaalisuuden sijaan voitaisiin mielestäni puhua naisten erilaisista lähtökohdista toimia julkisuudessa.

Septimius Severus ja Julia Domna käyttivät yhteyksiään Vestan kulttiin korostaakseen poliittisia päämääriään. Vestan kultti ja vestaalit määriteltiin tällöin näitä päämääriä tukeviksi. Perheen dynastisen jatkuvuuden korostaminen ja Antoninusten keisarisukuun identifioituminen vallan legitimoimiseksi olivat ensisijaisia tavoitteita. Kultin huomioimisessa he ottivat mallia Antoninusuvusta ja liittyivät samaan perinteeseen. Keisarinna Julia Domna esitettiin rahojen taiteessa kuten Antoninus-keisarinnat ja hän toiminnassaan kultin yhteydessä oli samoja piirteitä. Antoninus-keisarin ja tämän vaimon patsaiden löytyminen *Atrium Vestae*-talosta kertoo keisarien perinteestä esiintyä kultin yhteydessä. Hallitsijattaren oli tärkeää edustaa arvostettujen edesmenneiden naisten perintöä. Vestan kultti antoi myös hyvät mahdollisuudet korostaa keisarinnan asemaa dynastisen jatkuvuuden turvaajana. Vesta-jumalatar sopi korostamaan äitiyttä ja yläluokan naisihannetta. Toisaalta Severuksen keisariperhe näytti ottavan vestaalit uudella tavalla huomioon antaessaan

¹⁷⁰ Scheid 2003, 138–139.

näille vuoden 204 vuosisataisjuhlissa näkyvän roolin keisarinnan ja matroonien rinnalla. Tämä kertoi keisariperheen omasta vestaalipolitiikasta.

6. Severus-suvun auringonkultti

6.1. Auringon pappien suhde Vestan kulttiin

Auringon kultti sai Roomassa keisari Septimius Severuksen ja tämän seuraajien hallitessa erityisen aseman. Varsinkin keisari Elagabaluksen (218–222) yhteyttä auringon jumalaan on pidetty mielenkiintoisena ja erikoisenakin vaiheena roomalaisessa uskontohistoriassa.¹⁷¹ Auringon kultin papit liittyivät myös Vestan kulttiin. Papit lahjoittivat 200-luvun alussa kahdelle vestaalille piirtokirjoitukset.¹⁷² Severusten keisarisuvun, Vestan ja auringon kultin välinen yhteys herättää kysymyksen mahdollisista muutoksista kulttielämässä. Tarkastelen, millaisesta ilmiöstä auringonkultin toiminnassa oli kyse. Pohdin, mistä syystä kultti tuli esille Vestan kultin yhteydessä. Kulttielämän hierarkian huipulla olevan hallitsijan toiminta ja merkitys on myös mukana tarkastelussa.

Tässä yhteydessä pohdin ainoastaan Syyrian Emesasta peräisin olevan auringon jumalan merkitystä ja ilmenemistä Severus-keisareitten aikana. Tarkastelun ulkopuolelle jäävät muut mahdolliset aurinkoon liittyvät kultit, joihin Severusten keisarisuvulla oli yhteyksiä.¹⁷³ Erityisen mielenkiintoinen ilmiö on kultin papin Julius Balbilluksen toiminta sekä hallitsijan että vestaalien läheisyydessä. Hän esiintyy monissa piirtokirjoituksissa, jotka ovat peräsin Septimius Sevruksen ja Caracallan ajalta. Tarkastelen, mihin tarkoitukseen Balbillus käytti Vestan kulttiin solmimiaan suhteita ja miksi. Ensin on paikallaan selvittää, millaisesta auringonkultista Severus-suvun kohdalla oli kyse ja mikä sen alkuperä oli.

¹⁷¹ Icks 2005, 169.

¹⁷² *CIL* VI 2129; *CIL* VI 2130. **Ks. kuvaliite kuva 13.**

¹⁷³ *CIL* VI 2271. Piirtokirjoitus viittaa siihen, että oli olemassa ”Augustuksen kodin voittamattoman Mithran kultti”. Piirtokirjoituksessa keisariperheen vapautettu käyttää itsestään nimitystä ”Augustuksen kodin voittamattoman Mithran (kultin) pappi” (sacerdos invicti Mithrae domus Augustanae). Piirtokirjoituksen tulkinta, ks. Gilmore Williams 1902, 300.

Rooman kulttielämässä auringolla oli jo toki oma sijansa ennen Severus-keisareita ja aurinko yhdistyi monella tapaa eri jumaluuksiin.¹⁷⁴ Lisäksi on totta, että 200-luku merkitsi uskonnoille ja kulteille synkretististä aikaa. Tällöin uskontojen vaikutteet siirtyivät ja piirteet sulautuivat toisiinsa. Esimerkiksi *invictus*-termi voidaan liittää moniin kultteihin. Eri kultit kuitenkin säilyttivät myös oman muotonsa; synkretismillä oli rajansa. Vaikka esimerkiksi Mithra oli läheinen auringolle, tämä ei tarkoita että se olisi ollut identtinen muiden auringonkulttien kanssa.¹⁷⁵

El-gabal-auringonjumalan alkuperä sijaitsi idässä Syyrian Emesan kaupungissa. Jumalan palvonta ei ollut kuitenkaan vain paikallista, vaan Herodianos kertoo, että monet lähiseutujen hallitsijat lähettivät vuosittain arvokkaita lahjoja Emesaan. Jumaluuden (*el*) nimityksen on arveltu merkinneen alun perin vuorta (*gabal*), mutta vuoren jumala alkoi merkitä myös auringonjumalaa. Palvonnassa erikoisen tärkeäksi muodostui pyhä musta kivi, jonka on ajateltu olleen avaruudesta maahan iskeytynyt meteoriitti. Mustan kiven lisäksi kotka oli merkityksellinen symboli, joka esiintyi kuvallisessa aineistossa, kuten rahataiteessa. Myöhemmin kuvauksissa esiintyy myös mahtava alttari. Auringonjumalan palvontaan kuuluivat myös värikkäät kulttimenot, jotka sisälsivät musiikkia ja tanssia, sanoo Herodianos. Mahtavien lahjoitusten avulla rikkauksia koonneet auringonpapiit esiintyivät näissä menoissa.¹⁷⁶ Hän kirjoitti historiateoksensa 200-luvulla kultin tultua yleisempään tietoisuuteen myös Roomassa. Auringonjumalan aiemmista vaiheista ei ole muita näin yksityiskohtaisia kuvauksia.

Tarkasteltaessa Severusten keisariperheen suhteita auringonkulttiin, ovat keisarinna Julia Domnan sukulaisuussuhteet erittäin merkittävä selittävä tekijä. Hän oli *El-Gabal*-papin Julius Bassianuksen tytär. Keisarinnan perhe oli tietävästi sukua heidän kotikaupunkiaan aiemmin hallinneille kuninkaallisille. Keisarinnalla oli myös sisar Julia Maesa, joka tuli tämän mukana Roomaan. Hänen

¹⁷⁴ Roomassa tiedetään vaikuttaneen agraariseen kulttuuriin liittyvän *Sol Indiges*-jumaluuden kultin jo arkaaisina aikoina. Auringon palvomina jumalana oli alun perin sabiineilta peräisin. Nimitys *indigenus* viittaa ”kotimaiseen” jumaluuteen. Palvonta oli keskittynyt Laviniumin kaupungin lähellä olevaan temppeliin. Aurinko liitettiin kuitenkin myös Apolloon ja Heliokseen. Augustuksen ajan symboliikassa Apollo-Heliokselle pyhitetystä nelivaljakosta tuli monessa yhteydessä nähtävä vertauskuva. Aurinkojumalan ilmentymät eivät päättäneet tähän, vaan niitä esiintyi monien, usein itämaista alkuperää olevien jumaluuksien yhteydessä. Esimerkiksi Lähi-idästä kulkeutunut Mithra merkitsi roomalaisille auringonjumaluutta, jota puhuteltiin voittamattomana auringon jumalana (*deus sol invictus Mithras*). Kultti sai vahvan aseman erityisesti 100–200-luvulla. Hellenistiset ja itäiset vaikutteet sulautuivat yhteen ja edesauttoivat erityisesti Emesan kaupungin auringonjumalan (*El Gabalin*) tuloa osaksi jo valmiiksi monimuotoista auringonkulttia. *Mithra*, ks. Beck 2003, 991; *Sol*, ks. Rose & Scheid 2003, 1420–1421; Castrén&Pietilä-Castrén 2000, 534.

¹⁷⁵ Watson 1999, 194–195.

¹⁷⁶ Auringontempeli, kultin papin ulkonäkö ja kulttimenot, ks. Herod. 5.3.4–8. Kultin alkuperä ja piirteet, ks. esim. Le Clay, Voisin & Le Bohec 2001, 360–361; Turcan 1996, 176–178. Keisari Antoninus Piuksen (138–161) aikana lyötiin ensimmäiset rahat, joissa kuvattiin Emesan auringonjumalaa. Kuvissa esiintyvän kotkan on tulkittu symboloineen taivasta hallitsevaa jumaluutta, ks. Birley 1999 71–72.

tyttärenpoikansa tulevat keisarit Elagabalus ja Aleksanteri Severus olivat auringonjumalan papeiksi vihittyjä nuorukaisia.¹⁷⁷ Myös Septimius Severuksella sanotaan olleen kontakteja kulttielämään. Cassius Dio mainitsee, että hän oli henkilökohtaisesti kiinnostunut auringon jumalaan läheisesti liittyvästä Serapiksesta. Lisäksi keisari vihkiytyi matkoillaan uskonnollisiin mysteereihin.¹⁷⁸ Auringonjumaluuden palvontaan liittyvät asiat tulivat esille myös keisarinna Julia Domnan ympärille rakentuneen filosofian ja runoutta harjoittaneen oppineiden piirin teoksissa. Niissä käsiteltiin auringonjumalan palvonnan alkuperää ja aatteellista taustaa.¹⁷⁹ Arkeologinen aineisto antaa lisää viitteitä Severuksen hovin uskonnollisesta suuntautumisesta. Palatinukselle vuonna 203 vihitty mahtava palatsisisäänkäynti, *Septizonium*, korosti aurinko-symboliikkaa. Siinä hallitsija kuvataan aurinkona, jota planeetat kiersivät. Sittenmin tuhoutunut rakennus oli rakennettu siten, että se suuntautui Afrikkaan, keisarin synnyinsijojen kohden. Rakennuksen symboliikka korosti hallitsijan suuruutta ja asemaa.¹⁸⁰ Emesan auringonjumalan huomiointi lisääntyi yleisesti 200-luvun vaihteessa. Esimerkiksi Syyriasta kotoisin olevien henkilöiden teettämät piirtokirjoitukset jumaluuden kunnioittamiseksi lisääntyivät eri puolilla valtakuntaa.¹⁸¹

Severusten ja auringonkultin yhteys näyttää ilmeiseltä, mutta eräät piirteet aiheuttavat ongelmia tätä suhdetta tutkittaessa. Vaikka auringonkultti tuli monin tavoin lähelle Julia Domnaa, ei ole olemassa suoria todisteita esimerkiksi hänen kuulumisestaan siihen. Tietävästi keisarinna ei milloinkaan osoittanut kultille julkisesti huomiota Roomassa. Hän esiintyi mieluummin hyvin perinteisten roomalaisten kulttien yhteydessä. Myös hänen lyömissään rahoissa näkyy traditionaaliset ainekset.¹⁸²

Lisäksi Severus-keisarit luonnehditaan yleisesti traditioiden kannattajiksi. He pitäytyivät mielellään konservatiivisesti perinteisten jumalien kannattajina ja määräisivät niiden kulttirakennuksia restauroitavaksi. Jopa vankasti auringonjumalaa kannattava Elagabalus voidaan nähdä jatkuvuuden

¹⁷⁷ Julia Domnan alkuperä ja sukulaiset, ks. Cass. Dio 78.24.; 79.24; Herod. 5.2–6. Birley 1999, 72. Adoptioiden yhteydessä tulevien keisareitten nimet muutettiin. Elagabaluksesta (218–222) käytettiin tämän nuoruudessa nimitystä Varius Avitus Bassianus. Keisarinimeltään hän oli Marcus Aurelius Antoninus Augustus. Aleksanteri Severuksen (222–235) alkuperäinen nimi oli Gessius Alexianus Bassianus. Keisarinna hänen tunnettiin Marcus Aurelius Severus Alexander-nimellä.

¹⁷⁸ Septimius Severus ja Serapis ks. *HA Sev.* 8.4; Birley 1999, 73–74; Le Clay, Voisin & Le Bohec 2001, 341.

¹⁷⁹ Zedler 1987, 129.

¹⁸⁰ *Septizonium*, *HA Sev.* 19.5.24; Le Clay, Voisin & Le Bohec 2001, 352; Benario 1958, 717.

¹⁸¹ Turcan 1996, 177. Turcan tulkitsee, että keisarinna inspiroi muita Emesan kaupungista kotoisin olevia korostamaan kotikaupunkinsa jumaluutta. Mahdollisesti kyse oli tällaisen yhteenkuuluvuuden tunteen vaikutuksesta tai kotikaupungin paremmuuden korostamisesta. Toisaalta voisi ajatella, että tällä ei voida selittää tyhjentävästi piirtokirjoitusten syntymistä. Auringonkulttiin kuuluvat saattoivat pyrkiä erottautumaan tällä toiminnallaan tai päinvastoin verkostoitumaan muihin (kultti)yhteisöihin.

¹⁸² Turcan 1996, 178.

kannattajana, joka esitteli rahojensa taiteessa traditionaalisia symboleja.¹⁸³ Keisariperheen suorien tekojen puuttuessa herää kysymys, miten emesalaisen auringonkultin vaiheita Roomassa voidaan tulkita ja voidaanko keisariperhettä liittää mitenkään muuten kuin kirjallisten ja epäsuorien viittausten pohjalta auringonkulttiin.

Epigrafinen aineisto laajentaa käsitystä hovin suhteesta kulttiin. Piirtokirjoitukset havainnollistavat auringonkultin asemaa ja sen parissa toimineiden henkilöiden suhteita toisiinsa. Tutkija François Chausson on pohtinut auringon kultin asemaa Rooman kaupungissa Severus-keisareitten aikana. Hän on järjestänyt piirtokirjoitusmateriaalin, jonka auringonkulttiin yhteydessä olleet henkilöt ovat jättäneet jälkeensä. Chausson kysyy, keitä nämä henkilöt olivat, missä asemassa he olivat ja miten he liittyivät vestaaleihin ja Vestan kulttiin.¹⁸⁴ Seuraavaksi tarkastelen auringonkultin pappien toimintaa ja kultin suhteita vestaaleihin. Auringonpappien toiminnan tarkastelu valaisee myös keisariperheen yhteyksiä kulttielämän muutoksiin.

Vestan kultin keskus sijaitsi keskeisellä paikalla forumilla. Auringonkultin palvontapaikka sen sijaan sijaitsi kauempana kaupungin sydäimestä. Kultti keskittyi samalle alueelle kuin Roomaan provinseista tulleet ihmiset; kaupungin muurien ulkopuolelle *Transtiberim*-kaupunginosaan (nykyinen Trastevere). Julius Balbilluksen vestaaleille teettämät piirtokirjoitukset ovat löytyneet tontilta, joka myöhemmin oli erään renessanssi-suvun omistuksessa. Tarkemmin sanoen löytöpaikkana ovat Mattein puutarha ja sen välittömässä läheisyydessä sijainnut Porcarin talo. Näiltä paikoilta on löytynyt runsaasti muihinkin syyrialaisiin kultteihin viittaavia piirtokirjoituksia. Näin runsaslukuisesti piirtokirjoituksia sisältävät pyhät alueet ovat Roomassa harvinaisia. Tästä voidaan päätellä, että alue oli melko tärkeässä asemassa.¹⁸⁵

Millainen tausta auringonpappi Julius Balbilluksella oli ja mikä hänen asemansa oli Roomassa? Hänen tekemiensä piirtokirjoitusten sisältö viittaa hänen olleen kotoisin Emesasta. Eräässä piirtokirjoituksessa hän omistaa *Alagabal*-jumalalle kotkan kuvapatsaan. Auringonjumalan kirjoitusasu ei ole tässä virheellinen, vaan se viittaa syyrialaiseen tapaan. Myös onomastiikka viittaa

¹⁸³ Fowden 2005, 555–556.

¹⁸⁴ Chausson, François ”*Vel Iovi vel Soli : quatre études autour de la Vigna Barberini (191-354)*”. MEFRA. 1995 Vol. 107 no:2, 661–765.

¹⁸⁵ Turcan 1996, 177–178. Chausson arvelee, että piirtokirjoitukset on tehty Mattein puutarhan ja Porcarin talon lähistöllä tai ehkä jopa samalla paikalla. Aluetta myöhemmin hallinnut renessanssisuku on ottanut tekemänsä antiikkilöydöt omistukseensa. Chausson 1995, 683, 685. Augustus teki *Transtiberim*-alueesta osan kaupunkia (14. kaupunginosa). Keskustan ulkopuolelle rakennettiin monia puutarhoja ja se oli tunnettu vierasperäisten kulttuurien kohtauspaikkana. Vierasperäisten kulttien yhteisöt pystyttivät alueelle tempeleitä ja myös *Elagabalus*-jumalan temppelin otaksutaan sijainneen siellä.

Balbilluksen syyrialaiseen ja emesalaiseen alkuperään. Hän saattoi hyvin kuulua keisarinna sisaren Julia Maesan tapaan seurueeseen, joka tuli keisarinna mukana Roomaan. Siellä hänen tehtävänsä oli toimia ikään kuin viransijaisena kunnes keisarinna suvusta taas tulisi uusi miespuolinen perillinen, joka ottaisi auringonpappin viran haltuunsa. Mahdollisesti Balbillus oli sukua keisarinnalle, kuuluihan hänkin emesalaiseen sukuun, jolla oli yhteys auringonkultin. Ehkä hän oli jopa ensimmäinen auringonpappi, joka toimi Roomassa; aiemmista tässä toimessa olevista henkilöistä ei ole todisteita.¹⁸⁶

Vuosina 201 ja 215 Julius Balbillus osoitti kahdelle vestaalille piirtokirjoitukset. Hänen tittelinään on yksinkertaisesti auringon pappi *sacerdos Solis*.¹⁸⁷ Balbillus-papin nimen kirjoitusasu vaihtelee; näyttää jopa siltä, että kyseessä on kaksi eri henkilöä. Vestaaali Numisia Maximillalle osoitetussa kirjoituksessa nimi on Tiberius Julius Balbillus. Terentia Flavolan piirtokirjoituksessa esiintyy kuitenkin Aurelius Julius Balbillus. Chausson esittää, että Aurelius-nimi olisi myöhempi lisäys, jonka Balbillus otti osaksi nimeään. Näin ollen kyseessä olisi koko ajan sama henkilö, Chausson sanoo.¹⁸⁸ Piirtokirjoitusten aihe ei poikkea muista vestaaleille osoitettujen kirjoitusten aiheesta. Terentialle osoitetusta kirjoituksesta selviää, että Balbillus kiittää häntä saamistaan palveluksista.¹⁸⁹

Näiden vestaali-piirtokirjoitusten lisäksi Balbillus esiintyy monissa muissakin kirjoituksissa 190-luvulta alkaen. Kaksi niistä voidaan ajoittaa vuoteen 199 ja yksi kirjoitus vuoteen 201. Piirtokirjoituksista selviää, että hänellä oli suhteita erittäin korkea-arvoisiin henkilöihin. Tästä on osoituksena Balbilluksen tekemä kirjoitus itse keisari Septimius Severukselle vuonna 199.¹⁹⁰

¹⁸⁶ *CIL* VI 708. Chausson 1995, 680–681, 700, 705. Myös Palmyran kaupunkiin yhdistettävät jumaluudet ovat hyvin edustettuna Matteen puutarhan ja Porcarin talon piirtokirjoituksissa, mutta Balbilluksen tekemissä piirtokirjoituksissa viitteet juuri Emesan auringonjumalaan ovat selkeitä, ks. Chausson 1995, 693.

¹⁸⁷ Numisia Maximilla; *CIL* VI 2129, kirjoituksen ajoitus on tammikuu 201. Terentia Flavola; *CIL* VI 2130, jonka ajoitus on huhtikuu 210.

¹⁸⁸ Balbillukseen viitataan kolmella tavalla. Hän on vain Balbillus tai Julius Balbillus (ks. *CIL* VI 708). Toisaalta nimi on vestaali-piirtokirjoituksissa muotoa Tiberius Julius Balbillus tai Aurelius Julius Balbillus. Francois Chausson arvelee, että nimessä oleva muutos viittaa idästä tulevien henkilöiden haluun osoittaa kunnioitusta keisari Caracallalle liittämällä hallitsijan nimi (Aurelius) omaan nimeensä. Caracallan nimihän oli kokonaisuudessaan: Marcus Aurelius Severus Antoninus. Aiemmin Balbillus olisi omaksunut nimen Julius keisarinna Julia Domnan kunniaksi. Ks. Chausson 1995, 694. Mielestäni Chaussonin teoria on mahdollinen. Tärkeää on huomata, että oli kyseessä yksi tai useampi henkilö, kyse on joka tapauksessa Balbillus-suvusta. On kenties myös mahdollista, että auringonpappin virka periytyi suvussa miespuoliselta sukulaiselta toiselle. Tällöin piirtokirjoituksissa esiintyisi monia henkilöitä. Käytän tästä eteenpäin nimeä Julius Balbillus, sillä kyseinen muoto on esillä useimmissa auringonpappin piirtokirjoituksissa.

¹⁸⁹ *CIL* VI 2130; Terentiae Fla/volae v(irgini) V(estali) ma/ximae Aurel(ius) / Iulius Balbil/lus sac(erdos) Sol(is) ob / plura eius in se merita // D(e)d(icata) / pr(idie) Non(as) April(es) / Laeto II et Ceriale / co(n)s(ulibus): Terentia Flavolalle, vanhimmalle Vestan neitsyelle, Aurelius Julius Balbillus, auringon pappi, (Terentian) hänelle tekemien lukuisten palvelusten vuoksi. Dedikoitu Aprilia-kuukauden nonae-päivää edeltävänä päivänä (4.4.) Laetus II:n ja Cerealiksen konsulivuonna (vuonna 215).

¹⁹⁰ *CIL* VI 1027.

Eräs kirjoitus yhdistää hänet keisarilliseen vapautettuun, Eutyches-nimiseen mieheen. Eutyches on ammattinimikkeeltään *officinator a status*. Tämä viittaa Chaussonin mukaan kuvanveistäjän tai taiteilijan työhön. Tässä vuonna 199 valmistetussa kirjoituksessa Eutyches nimeää Balbillukseen ystäväkseen (*amicus optimus*).¹⁹¹

Balbillus on itse teettänyt vuonna 201 piirtokirjoituksen Claudius Julianukselle, viljanjakelusta vastaavalle virkamiehelle (*praefectus annonae*). Myöhemmin Claudiuksesta tuli Egyptin provinssin prefekti.¹⁹²

Balbilluksen oma vapautettu Eudemon nimittää piirtokirjoituksessaan entistä isäntäänsä parhaaksi suojelijakseen tai hyväntekijäkseen (*patrunus optimus*).¹⁹³ Piirtokirjoitusmateriaalin perusteella näyttäisi siltä, että Balbillus on solminut yhteydet korkea-arvoisiin henkilöihin, hän on tehnyt piirtokirjoituksen keisarille, tämän vapautetulle ja korkea-arvoiselle virkamiehelle. Balbillus on hakenut näkyvyyttä myös kulttielämässä, kun hän on omistanut piirtokirjoitukset kahdelle vestaalille. Tämä kertoo hänen päässeensä yhteisössään merkittäviin piireihin. Lisäksi hän oli myös *patronus*-suojaaja omalle vapautetulle.¹⁹⁴

Vestaaleja ja auringonpappeja yhdisti eräs käytäntö. Molempien kulttien papit asuivat temppelin yhteydessä. Idässä pappien asuminen temppelissä oli yleistä, mutta Roomassa vain Vestan neitsyet elivät tämän tavan mukaan. Kenties Julius Balbillukselle annettiin käyttöön temppeli, kun hän saapui keisariperheen mukana Roomaan. Ehkä rakennus toisti Emesan temppelin loistoa.¹⁹⁵ Sen lisäksi että auringonkultille rakennettiin oma temppeli, jumaluus oli muullakin tapaa hallitsijan kiinnostuksenkohteena. Sekä Septimius Severus että Caracalla kunnioittivat rahojensa taiteessa *Sol*-auringonjumalaa. Teema esiintyy etenkin vuosina 197–201 lyödyissä rahoissa.¹⁹⁶

¹⁹¹ *CIL* VI 2270. Eräs Eutyches, joka on *libertus* ja *fictor*, esiintyy myös kahdessa vuonna 213 Vestalle omistetussa piirtokirjoituksessa (*CIL* VI 786 ja *CIL* VI 36834). Kirjoituksessa tervehditään myös hallitsijoita keisari Caracallaa ja Julia Domnaa. Chausson pohtii voisiko tässä olla kyse samasta henkilöstä kuin Balbillukselle osoitetussa kirjoituksessa *CIL* VI 2270. Eutyches-niminen henkilö ja yhteydet auringon ja Vestan kulttiin, ks. Chausson 1995, 695 n. 57.

¹⁹² *CIL* VI 1603.

¹⁹³ *CIL* VI 2269.

¹⁹⁴ Chausson 1995, 690–691

¹⁹⁵ Mekacher 2006, 150; Chausson 1995, 701–702.

¹⁹⁶ Chausson 1995, 713. Numismatiikkaa tutkinut Harold Mattingly toteaa, että Caracallan aikana Emesan jumalan esittäminen oli kuitenkin vielä viitteellistä. Auringonjumalan tyyppi voitiin kyllä yhdistää juuri emesalaiseen jumalaan, mutta tämä ei ollut johdonmukaista ja näkyvää. Mattingly 1950, 211. Tämä tulkinta voi johtua tahattomasta vertailusta keisari Elagabaluksen aikaan, jolloin auringonjumalan huomioinnista tuli entistä näkyvämpää. Aiempi käytäntö saattoi tällöin vaikuttaa mitättömältä.

Oliko auringonpapin ja vestaalien yhteys vain 200-luvun alussa tapahtunut erikoinen sattuma? Chausson esittää kaksi mahdollisuutta tulkita Balbilluksen esiintymistä Vestan kultin yhteydessä. Piirtokirjoitusten taustalla ovat voineet olla kulttielämässä tai ”seurapiirissä” syntyneet suhteet, joita Balbillus halusi tuoda julkisesti esille. Tällaiset linkit syntyivät luontevasti samoissa tilaisuuksissa esiintyneiden henkilöiden välille. Toisaalta voidaan kysyä, pyrittiinkö vestaalien ja auringonpapin suhteiden kautta johonkin uskonnollisiin tavoitteisiin. Voidaan pohtia, olisiko tällöin suunniteltu jonkinlaista kulttien yhteensulautumista, ellei peräti niiden yhdistämistä. Jää epäselväksi, olisiko Vesta-jumalattaressa haluttu tällöin nähdä syyrialaisen *Allat*-jumalattaren piirteitä. Balbilluksen motiivit jäivät näiltä osin avoimiksi, mutta hänen yhteytensä korkea-arvoisiin henkilöihin kertoo, että hän ei toiminut marginaalisessa asemassa.¹⁹⁷ Kenties Balbilluksen toiminta tähtäsi molempiin tavoitteisiin. Hän pyrki lähelle kulttielämässä vaikuttavia henkilöitä ja löysi vestaaleista tärkeät tukijat. Ehkä Balbillus pyrki yhdistymään myös uskonnollisella tasolla Vestan kulttiin, jolla oli perinteisesti vankka asema Roomassa. Emesalaisen auringonjumalan tunnettavuus ja näkyvyys sai lisää mahdollisuuksia, kun sen edustaja loi suhteita muihin kultteihin.

Julius Balbilluksen aktiivinen toiminta kesti Septimius Severuksen ajalta Carcallan keisarikaudelle saakka. Jää epäselväksi, oliko hän ainoa auringonkultin pappi Roomassa, yksi pappisryhmän jäsen vai kenties ryhmän johtohenkilö. Joka tapauksessa hänen toimintaansa vestaalien suhteen voi kuvailla alkusoitoksi, kun otetaan huomioon, mitä keisari Elagabaluksen aikana tapahtui, pohtii Chausson. Balbillus oli solminut suhteita Vestan kulttiin ja moniin tärkeisiin henkilöihin, jotka olivat lähellä keisariperhettä, ja näin auttanut kulttia saamaan jalansijaa pääkaupungissa. Kun keisari Elagabalus nousi valtaan vuonna 218, oli auringonkultti vaikuttanut Roomassa jo kahdenkymmenen vuoden ajan. Kolmas Severus-suvun keisari alkoi jälleen muovata auringon ja Vestan kulttia omien tavoitteidensa mukaiseksi.¹⁹⁸ Tätä vaihetta tarkastellaan seuraavaksi.

6.2. Elagabaluksen visio – Vestan ja auringon kultin yhdistäminen

Keisari Caracallan (212–217) salamurhan ja keisari Macriniuksen lyhyen hallintokauden jälkeen nuori Severus-suvun jäsen Elagabalus (218–222) nousi valtaistuimelle. Tämä tapahtui osaksi Julia Domnan sisaren Julia Maesan määrätietoisien politiikan ansiosta. Hän levitti tietoa, että hänen

¹⁹⁷ Chausson 1995, 696–697.

¹⁹⁸ Mekacher 2006, 149–150; Chausson 1995, 696, 712.

tyttären Julia Soaemias Bassianan poika Elagabalus olisi Caracallan avioton lapsi.¹⁹⁹ Armeija ryhtyi tukemaan uutta keisaria ja Julia Maesaa. Elagabalus alkoi toimia kulttielämän järjestelemiseksi melko omavaltaisesti erityisesti vuoden 220 jälkeen. *Elagabal*-jumalan kultin ja hallitsijan suhteesta tuli aiempaa tiiviimpää. Hän otti arvonimekseen ”voittamattoman auringon jumala Elagabalin korkea-arvoisin pappi” (*sacerdos amplissimus dei invicti Solis Elagabali*).²⁰⁰ Perheensä naisten valtaan nostama ja hallitsema nuori keisari oli käyttänyt kaksi ensimmäistä vuottaan aivan perinteisiä keisarin nimityksiä, kunnes hän omaksui tämän uuden nimityksen.²⁰¹

Keisarin huomiota herättävän hahmon tuntemus perustuu osittain aikalaisten kertomuksiin ja huhuihin. Aikakauden käytetyin lähde Cassius Dio ei tiettävästi ollut milloinkaan yhteydessä keisariin. Hän perusti historiankirjoituksensa tämän osalta Aasiassa kuulemiinsa toisen käden kertomuksiin ja myöhemmin Roomaan palattuaan siellä kuulemiinsa kertomuksiin. Cassius Dion, Herodianoksen ja *Historia Augusta*-teoksen välittämä kuva Elagabaluksesta on johtanut värikkäisiin tulkintoihin keisarin luonteesta ja teoista. Keisarin väärä seksuaalinen käytös on hallinnut tarinoissa. Vasta viimeaikaisessa tutkimuksessa keisarin toimintaa on tarkasteltu maltillisemmin ja yritetty erottaa tosiasiat keisaria ympäröivistä sepiteistä.²⁰²

Tarkastelen seuraavaksi Elagabaluksen toimintaa kulttielämässä ja auringonkultin ilmeistä korostumista siinä. Elagabalus ei esitellyt auringonjumalaansa uutena ilmiönä Roomassa, vaan häntä olivat edeltäneet jo keisarit Septimius Severus ja Caracalla sekä aktiivinen kultin pappi Julius Balbillus. Tästä lähtökohdasta käsin on mielenkiintoista tarkastella, millä tavoin olemassa oleva yhteys Vestan ja auringonkultin välillä mahdollisesti jatkui.

¹⁹⁹ *FOS* no: 445 Iulia Maesa; *FOS* no: 460 Iulia Soaemias Bassiana.

²⁰⁰ Beard, North & Price 1999, 255–256. Myös keisari Caracalla (212–217) oli suunnannut kiinnostustaan moniin kultteihin, jotka olivat peräisin idästä. Hänen suosimiaan kultteja ja jumaluuksia olivat Herkules, Apollo Grannus ja Asklepios. Serapis ja Isis saivat Roomaan uudet temppelit. Caracallan sanotaan jatkuvasti kääntyneen eri jumalien puoleen sotarekillään ja lähettäneen tarkoin valittuja uhrilahjoja Roomaan lähettien mukana. Caracallan suosimat kultit ja jumaluudet, ks. Cass. Dio 78.5.1; 78.8.3; 78.10.3; 78.15.4-7; 78.23.2; *HA M. Ant.* 9.10. Kiinnostus kultteihin ja erityisesti idän kulttiperinteeseen näyttää olleen yleistä Severusten keisarisuvulle. Keisari Elagabalus ei tässä mielessä ollut mikään erikoisuus.

²⁰¹ Icks 2005, 173. *Historia Augusta* väittää, että Elagabaluksen aikana rakennettiin Quirinalikselle naisten oma kokoontumispaikka, *senaculum mulierum*. Siellä hänen äitinsä Julia Soemias muiden ylhäisten naisten kanssa keskusteli monista hovin etikettiä ja yleisiä tapoja muokkaavista seikoista. Rakennuksen tarkasta sijainnista Quirinaliksella ei ole tietoa. Vaikuttaisi myös siltä, että keisari Aurelianusen aikana 270-luvulla rakennusta ei ollut enää olemassa. Ks. *senaculum mulierum*, *LTUR* 1999, 265; Benario 1958, 720. Elagabaluksen ajalta on myös olemassa ainoa viite naisten osallistumisesta senaatin istuntoon. Sekä Julia Maesan että Julia Soemiaksen sanottiin olleen läsnä Elagabaluksen adoptoidessa Aleksanteri Severuksen perijäkseen vuonna 221, ks. Le Clay, Voisin, Le Bohec 2001, 361; Talbert 1984, 162.

²⁰² Millar 1964b, 168-169.

Auringonkultti sai huomiota ja erityisaseman nuoren keisarin hallinnon ensi hetkistä saakka. Vuoden kestäneen matkan aikana Emesasta Roomaan seurue kuljetti mukanaan tärkeän kulttiesineen, mustan kiven, joka asetettiin keisarin palatsiin. Keisari toimitti myös juhlavia kulttimenoja ja keskikesällä jumala kuljetettiin juhlasaatossa temppeliinsä.²⁰³

Auringonjumala sai vuonna 221 Palatinukselle myös oman temppelin. Toinen *Elagabal*-jumalan temppeli sijaitsi esikaupunkien alueella. Tällä tarkoitetaan juuri *Transtiberim*-kaupunginosassa sijainnutta kulttiyhteisöä. Keisari huomioi myös Vestan kulttia rakennusprojektien muodossa. Elagabalus jatkoi oman auringon jumalan kulttinsa ja Vestan kultin lähentämistä rakennuttamalla forumille *templum Elagabali et Vestae*-temppelin. Rakennuttamisajankohta on avoin, mutta temppelin otaksutaan sijainneen alkuperäisen Vestan temppelin yhteydessä. Elagabalus ei missään tapauksessa esitellyt auringonjumalaa uutena ilmiönä Roomassa. Uutuutena voisi sen sijaan pitää sitä, että musta kivi tuotiin Roomaan ja jumaluuden kunniaksi alettiin viettää näyttäviä juhlia, joita itse keisari johti.²⁰⁴

Yhä konkreettisemmat merkit roomalaisten kulttien ja auringonkultin yhdistämisestä ovat nähtävillä keisarin toiminnassa. Hän nimittäin halusi saattaa maskuliinisen auringonjumalansa naimisiin Pallas Athenen kanssa. Tätä varten Athenen kuva *palladium* piti siirtää keisarin palatsiin. Vähän ajan kuluttua keisari päätti, että auringonjumalan vaimon tuleekin olla pohjoisafrikkalainen *Urania*-jumalatar.²⁰⁵

Sitten keisari halusi siirtää kaikista Rooman temppeleistä niiden pyhät esineet ja jumalankuvat auringonjumalansa temppeliin. Näihin pyhiin kohteisiin kuului myös Vestan temppelin pyhä tuli. *Historia Augusta* väittää myös, että keisari halusi siirtää monien kulttien, esimerkiksi kristinuskon tai juutalaisuuden, palvonnan Elagabalus-jumalan kultin yhteyteen. Aikalaislähteet Cassius Dio ja Herodianos eivät mainitse näin pitkälle menevästä kulttien yhdistämisestä mitään. *Historia Augusta*-teoksen kirjoittajan näkemystä tulee pitää monoteismin vastaisena kirjoituksena. Traditionaalinen uskonto ja yksijumalaisuus olivat teoksen kirjoittamisen ajankohtana kiivaan keskustelun kohteena ja tämä on vaikuttanut tulkintaan Elagabaluksesta. On kuitenkin huomattava,

²⁰³ Herod. 5.6.6; HA *Heliogab.* 1.6.

²⁰⁴ Auringonjumalan temppeli, ks. Herod. 5.5.8; HA *Heliogab.* 3.4. Icks 2005, 176; Chausson 1995, 713; Benario 1958, 720.

²⁰⁵ Elagabalus yhdistää naispuolisia jumalattaria kulttiinsa, ks. Cass. Dio 80.12.1; Herod. 5.6.4–5.

että jos keisari Elagabalus ei pyrkinytkään täydelliseen yksijumalaiseen järjestelmään, hän näyttää kuitenkin viestineen erittäin voimakkaasti oman kulttinsa ylivoimaisen aseman puolesta.²⁰⁶

Synkretistisyyteen viittaavasta uskontopolitiikasta on kuitenkin eräs esimerkki, joka vaatii lähempää tarkastelua. Ydinkysymyksenä on, pyrkikö keisari yhdistämään Vestan kultin auringonkulttiin. Keisarin toiminta näyttää pyrkineen näin konkreettiseen päämäärään, kun hän otti Vestan neitsyen Julia Aquilia Severan vaimokseen. Tämä tapahtui tiettävästi vuosien 220–221 välillä. Tapahtumista kertonut Cassius Dio antaa ymmärtää, että pahinta ei ollut keisarin uusi kultti ja sen korostaminen, vaan keisarin päätös hylätä vanha uskonto ja syrjäyttää itse Juppiter ylijumala. Keisarille liitto toisen pappishenkilön kanssa tähtäsi jumalaisten lasten syntymiseen, Dio sanoo. Avioliitolla oli varmasti myös symbolinen merkitys; se yhdisti emesalaisen kultin erottamattomasti roomalaiseen valtionkulttiin. Perinteisen uskonnon tukahduttamisen sijaan keisarin politiikka pyrki tällä tavoin ottamaan huomioon roomalaiset kultit oman jumalansa rinnalla.²⁰⁷

Elagabalus itse oli sitä mieltä, että auringonjumalan ylimmän papin ja Vestan papittaren suhde olisi täysin hyväksyttävä. Myöskään keisarin lähipiiri ei varoittanut häntä tästä virhearvioinniksi osoittautuneesta teosta. Tapahtumaketjun voisi tulkita johtuvan siitä, ettei keisariperheellä ollut tietoa Rooman tavoista. Jotta yleinen mielipide rauhoittuisi, keisari otti vaimokseen Marcus Aureliuksen jälkeläisiin kuuluvan Annia Faustinan. Tämän tapahtuman takana on tulkittu olleen keisarin lähipiirin, eikä niinkään itse Elagabalus.²⁰⁸

Vestaali Julia Aquilia Severan sukutaustasta tiedetään jonkin verran. Sukulaisuussuhteita rakentavan teorian mukaan hänet voidaan liittää erääseen ylhäisimpään Vähä-Aasian perheeseen. Suvun miehet olivat saavuttaneet konsulin virkoja 100-luvulta alkaen.²⁰⁹ Tämän perusteella Julia Aquilia Severa oli keisarille mitä erinomaisin valinta. Kenties myös naisen virka Vestan kollegiossa houkutteli keisaria toteuttamaan suunnitelmansa ylhäisestä vaimosta.

²⁰⁶ Keisari ja muut kultit, ks. *HA Heliogab.* 3.4–5. Aikalaislähteiden Cassius Dion ja Herodianoksen vertailu suhteessa myöhemmin kirjoitettuun *Historia Augusta*-teokseen on herättänyt keskustelua, ks. Icks 2005, 176; Turcan 1996, 180; Chausson 1995, 715. Erään näkemyksen mukaan on todisteita, että keisari ei halunnut sitoutua muihin, vähempiarvoisten jumaluuksien papputeen, vaan kieltäytyi niistä, ks. Potter 2004, 157, n.157.

²⁰⁷ Cass. Dio 80.9.3-4; Herod. 5.6.2. Icks 2005, 174–175; Beard, North & Price 1999, 256. Raepsaet-Charlier 1984, 265, no: 20 Iulia Aquilia Severa (Augusta).

²⁰⁸ Mekacher 2006, 191-192.

²⁰⁹ Mekacher 2006, 112.

Ehkä keisari myös tunsu roomalaiset tavat ja tiesi toimivansa vastoin sopivuussäädöksiä ja uskonnollista normia. Herodianoksen mukaan hän kirjoitti senaatille pahoittelevan kirjeen, jossa selitti tekoaan.²¹⁰ Toisaalta Elagabalus sai aikaan vaikean ongelman yrittäessään saada paikallisen jumaluuden hallitsevaan asemaan monien jumalien palvonnan hyväksyvässä Roomassa. Häntä ennen ja hänen jälkeensä keisarit korostivat itselleen tärkeitä kultteja, mutta kukaan ei näytä pyrkineen siihen yhtä voimakkaasti ja radikaaleja uudistuksia perinteiseen uskontoon nähden toteuttaen kuin Elagabalus.²¹¹

On muistettava, että toisaalta keisari seurasi edeltäjiään ja sukunsa perinteitä. Elagabaluksen toimintaan liittyi vahvasti dynastisen jatkuvuuden tavoittelu auringonkultin korostamisen avulla. Hänen tulonsa Roomaan juhlallisessa saattueessa ja mustan kiven asettaminen keisarinpalatsiin olivat merkkejä uudesta kulttipolitiikasta. Auringonjumalan mainitseminen keisarin nimessä kertoi myös uudesta asenteesta. Uutuuksien kanssa keisari kuitenkin seurasi edeltäjiään ja sukunsa perinteitä.²¹²

Elagabalus ja hänen äitinsä Julia Soaemias Bassiana murhattiin vuonna 222. Aiemmin suoritettun adoption mukaan seuraavaksi keisariksi nousi Aleksanteri Severus (222–235). Yhä elossa oleva isoäiti Julia Maesa ja nuoren keisarin äiti Julia Mamaea järjestivät alaikäisen hallitsijan puolesta hallintoa ja kumpikin otti itselleen *augusta*-arvonimen.²¹³ Severus-suvun keisareiden toiminnassa äidin valta yli poikiensa on hyvin näkyvä ja erityinen piirre ja kertoo naisten vaikutusmahdollisuuksista. Julia Domnan tapaan nytkin naiset toimivat keisarin taustalla ja ottivat osaa monipuolisiin hallintotehtäviin.²¹⁴

Alkoi Elagabaluksen toimittamien kulttielämän uudistusten peruuttaminen ja auringonkultin aseman purkaminen. Musta kivi vietiin takaisin Emesaan ja Rooman temppeleistä poiskuljetetut pyhät tavarat saatettiin takaisin paikoilleen. Elagabaluksen muisto tuhottiin, hänen nimensä ja kuvansa poistettiin julkisuudesta. Keisarin kannattajia ja lähipiiriä vainottiin. Perinteisen uskonnon

²¹⁰ Herod. 5.6.2.

²¹¹ Icks 2005, 177-178.

²¹² Chausson 1995, 711.

²¹³ Herodianoksen mukaan äiti ohjaili poikansa pois auringonjumalan papin tehtävistä ja keisarille sopimattomista palvontamenoista ja saattoi tämän kosketuksiin pätevien opettajien kanssa, ks. Herod. 5.7.5; 6.1.5. Keisari Aleksanteri Severuksesta on haluttu tehdä selvästi Elagabaluksesta erottuva hallitsija. Campbell 2005, 24.

²¹⁴ Dixon 1988, 197–198.

kunnioittaminen sai tilaa. *Jupiter Ultor*-hahmo tuli suosituksi rahoissa ja se valloitti Palatinuksen temppelissä takaisin paikkansa auringonjumalalta.²¹⁵

Elagabalus nostatti vastareaktion, jonka vaikutuksia koettiin seuraavina vuosikymmeninä. Kääntyminen perinteiseen uskontoon kuvasti ihmisten tarvetta osoittaa mieltään. Ajatus Rooman jatkuvuudesta ja ikuisuudesta näkyi *Roma aeterna*-tekstien yleistymisessä.²¹⁶ Vesta-jumalatar esiintyi keisari Gallienuksen (253–268) puolison Cornelia Saloninan rahoissa, joissa kääntöpuolella esiintyy *Vesta Aeterna*-teksti. Cornelia Saloninan Vesta-rahoja lyötiin erityisesti vuosina 257–258 ja 258–259. Tämänkin ilmiön on arveltu liittyvän Elagabaluksen aikana Vestan kulttiin kohdistuneiden radikaalien muutosten aiheuttamaan reaktioon, joka tuli esiin vielä vuosikymmenten päästä Vestan jatkuvuutta ja pysyvyyttä ilmaisevin kuvauksin.²¹⁷

Auringon kultin vaikutukset torjuttiin Aleksanteri Sevruksen aikana ja tämä tilanne näytti jatkuvan seuraavina vuosikymmeninä. Keisari Aurelianus alkoi 270-luvulla korostaa jälleen auringonkulttia, mutta tällä ei tiettävästi ollut enää yhteyksiä Severus-keisareitten auringonkulttiin.²¹⁸

²¹⁵ Chausson 1995, 713. Severus Aleksanterin aikana kunnostettiin myös Vestan kultin rakennuksia. Vuonna 223 korjautettiin Vestan temppelin alueelle kuuluva *Aedicula Vici Vestae*-pyhäkkö, ks. Benario 1958, 722.

²¹⁶ Le Clay, Voisin, Le Bohec 2001, 363; Nock 1930, 258–259.

²¹⁷ Nock 1930, 259.

²¹⁸ Keisari Aurelianus (270–275) on tulkittu ottaneen askeleen kohti yksijumalaista uskontojärjestelmää edistäessään ohjelmallisesti auringonjumalan kulttia. Hän myös korosti – Elagabaluksen tapaan – omaa rooliaan jumaluuden maanpäällisenä edustajana. Yksijumalaisen järjestelmän taustalla oli pyrkimys vakauttaa epävarma poliittinen tilanne. Keisari perusti kulttia varten oman *pontifex dei Solis*-papiston ja perinteiset *pontifex*-papit saivat nimityksen *pontifices maiores*. Huomionarvoista on, että auringonpappeja kutsuttiin *pontifex*-nimellä eikä *sacerdos*, kuten Severus-keisareitten aikana. Tämän on tulkittu kuvastavan keisarin halua soluttaa oma kulttinsa olemassa olevaan roomalaiseen traditioon. Myöhemmin 300-luvulla *pontifex*-pappeja alettiin kutsua *pontifices Vestae*- tai *pontifices Vestae matris*-nimellä. Campbell 2004, 51, 53; Watson 1999, 192–193; Nock 1930, 259. On vaikea analysoida tarkasti, millainen alkuperä Aurelianus juma luudella oli. Todennäköisesti Elagabaluksen auringon kultti ei kuitenkaan enää ollut vaikuttamassa, ainakaan merkittävästi. Keisari kärsi huonoa jälkimainetta (*damnatio memoriae*) ja hänen epäonninen uskontopolitiikkaansa muistettiin. Siksi on uskottavampaa, että Aurelianus *Sol Invictus*-jumala oli vain osittainen versio 220-luvun auringonjumalasta. Aurelianus auringonjumalan identiteetti, ks. Le Clay, Voisin, Le Bohec 2001, 403; Watson 1999, 194–195.

7. Caracallan vestaalit

7.1. *Incestum*-rikos vuonna 213

Keisarinna Julia Domnan voidaan nähdä hyödyntäneen vestaaleita hallitsijattaren identiteetinsä rakentamisessa. Severus-keisarit olivat nähneet Vestan kultin ja papittaret myös tärkeinä tahoina luodessaan ja vahvistaessaan kulttielämää, johon kuului olennaisena suvulle tärkeä auringon jumala. Näiden esimerkkien nojalla Septimius Severuksen pojan keisari Caracallan toiminta vestaalien suhteen näyttää erikoiselta.

Vuonna 213 keisari Caracalla tuomitsi neljä vestaalia kuolemaan siveyslupauksen rikkomisesta syytettynä. Edellisestä tapauksesta oli aikaa yli vuosisata, kun keisari Domitianus teloitti vuonna 90 tai 91 vestaali Cornelian perinteisellä menetelmällä eli maahan hautaamalla.²¹⁹ Mitä hallitsija tavoitteli teollaan tai mitä kuolemantuomiot tarkoittivat 200-luvun kontekstissa? Keisari Caracallalla on pitkän tradition mukaan huono jälkimaine, mutta tapahtumien tulkinnan perusteeksi ei riitä hänen julma luonteensa tai että kyse oli tyrannihallinnolle tyypillisestä veriteosta. Tutkimus on ohittanut tapahtumasarjan, jopa kiistänyt sen todenperäisyyden. Tämän lisäksi Caracallan toiminnan on arveltu heijastaneen keisari Domitianuksen menettelyä, kun hän otti vestaalit tarkastelun kohteeksi ja lopulta teloitti heidät. Tarkastelen, millaiseen asiayhteyteen lähdekirjallisuus liittää Caracallan vestaali-tuomiot. Lopuksi selvitän lyhyesti *incestum*-rikoksen luonnetta ja tulkintoja.

On syytä tarkastella keisarin valtaannousun ja hallinnon alun tapahtumia. Caracallan valtaantuloa edelsi lyhyt yhteishallintokausi pikkuveli Getan kanssa. Septimius Severus oli kuollessaan Britannian sotaretkellä vuonna 211 antanut pojilleen tehtäväksi jakaa keskenään valta keisarikunnassa. Kiristyneiden suhteiden huipennukseksi Caracalla murhasi Getan vuonna 212. Julkisesti keisari kiirehti selittämään, että hänen veljensä oli ensin yrittänyt surmata hänet. Caracalla antoi määräyksen, ettei kukaan saanut surra tai mainita Getaa, ja tämän muisto hävitettiin (*damnatio memoriae*) perin pohjin, hänen kannattajansa tai sellaiseksi epäillyt surmattiin ja heidän

²¹⁹ Suet. *Dom.* 8.3; Domitianuksen tuomion ajoituksesta, ks. Mekacher 2006, 35. Domitianuksen aikainen tapaus oli kaksiosainen prosessi. Vuonna 83 keisari tuomitsi vestaalit Varronillan ja Oculatae-sisarukset siveettömyydestä. He saivat valita kuolintapansa. Myöhemmin vuoden 89–90 tai 90–91 paikkeilla vanhinta vestaalia, Corneliaa syytettiin. Tällöin käyttöön otettiin perinteinen rangaistus, elävänä hautaaminen. Ks. esim Bauman 1996, 92–99.

omaisuutensa takavarikoitiin. Caracallan vainoissa kuoli Cassius Dion mukaan noin 20 000 ihmistä. Verilöyly pyrki myös eliminoimaan kaikki, jotka olisivat mahdollisesti kilpailleet keisariudesta Caracallan kanssa. Tällaiseksi kilpailijaksi osoittautui esimerkiksi keisari Marcus Aureliuksen tyttären Lucillan poika Pompeianus.²²⁰

Caracallan on tulkittu turvautuneen heti toteuttamansa murha-aallon jälkeen sirkushuvien järjestämiseen kerätäkseen suosiota. Vuoden 212 aikana järjestettiin monenlaisia julkisia huvinäytöksiä, joissa myös itse vaunuajoista ja villieläinten metsästyksestä kiinnostunut keisari esiintyi. Kansa ei kuitenkaan innostunut esiintyvistä keisarista eikä Caracalla kyennyt myöskään voittamaan paheksuvan senaatin myötämielisyyttä. Keisari lähti Roomasta Germanian sotaretkelle joko vuoden 212 lopulla tai viimeistään vuoden 213 alussa, kun Caracallasta tuli kyseisen vuoden konsuli.²²¹

Julkisten näytäntöjen lisäksi Caracallan hallinnon alkuun sijoittui merkittävä uudistus, kun keisari laajensi vuonna 212 kansalaisoikeudet koskemaan kaikkia Rooman valtakunnan vapaasyntyisiä. *Constitutio Antoniniana* merkitsi, että kansalaisnimikkeen alaisuuteen kuului nyt enemmän ihmisiä, joita voitaisiin verottaa eri tavoin, esimerkiksi perimysveron kautta. Varoilla voitiin kattaa armeijan korotetut palkkiot ja kasvattaa *aerarium militarium*-kassaa. Cassius Dio arvelee varojen keräämisen olleen keisarin pääasiallisena motiivina uudistusta tehdessään.²²²

Mahdollisesti uudistuksen taustalla oli myös uskonnollisia syitä. *Constitutio Antoniniana*-lain on tulkittu pyrkineen korostamaan Rooman traditionaalista uskontoa. Tarkoituksena oli saavuttaa laajan valtakunnan kansalaisten kesken yhteenkuuluvaisuutta, joka torjuisi hajaannusta ja epävakaisuutta. Oletettiin, että kansalaisstatuksen saaneet provinssien asukkaat kunnioittaisivat omien kulttiensa lisäksi entistä voimakkaammin myös roomalaisia jumalia.²²³

²²⁰ Cass. Dio Getan murha 78.2.1-5; Caracalla puhuu sotilaille ja senaatille; 78.2.1-3; Getan kannattajien murhaaminen 78.4.1; Cornifician surma 78.16.6a. Tutkimuskirjallisuus, ks. esim. Potter 2004, 135–137; Le Clay, Voisin, Le Bohec 2001, 355–356.

²²¹ Potter 2004, 140–141.

²²² Cass. Dio 78.9.4. Voidaan kuitenkin ajatella, että keisarilla olisi ollut myös monia muitakin nopeampia keinoja kerätä rahaa. Keisarin on ajateltu esiintyneen *patronus*-ihanteen mukaisesti palkitessaan alamaisiaan. Uudistuksen on arveltu olleen merkityksellisen mitä kansalaisstatukseen tuli, sillä tällöin roomalaiselle ei ollut enää tärkeä niinkään status sinänsä, vaan ennemminkin se, kuuluiko hän yläluokkaan (*honestiores*) vai vähemmän oikeuksia omaavaan ja esimerkiksi rikosoikeudessa erilaisen kohtelun saavaan alempaan luokkaan (*humiliores*), Campbell 2001, 17–18. Ks. myös Bauman 1996, 133.

²²³ Le Clay, Voisin, Le Bohec 2001, 358; Beard, North & Price 1999, 241.

On olemassa joitakin viitteitä siitä, että moraalinen ilmapiiri tiukentui Severus-keisareitten aikana. Cassius Dio esittää Septimius Severuksen suhteutuvan aviorikokseen syyllistyneisiin ankarasti. myös keisari Caracalla suhtautui vihamielisesti avioliiton rikkojiin, Cassius Dio mainitsee. On arveltu, että aviorikoslainsäädäntöä tarkastettiin Septimius Severuksen ja Caracallan aikana.²²⁴ Aviorikos oli sekä Septimius Severuksen että Caracallan mielestä tuomittavaa Cassius Dion mukaan. Tämä voisi kertoa keisarien yleisestä asenteesta ja siitä että asiaan haluttiin kiinnittää huomiota näiden keisarien aikana.

Vestaalien kuolemantuomiot ajoittuvat vuoden 212 lopun tai vuoden 213 ensimmäisen kuukauden väliselle ajalle.²²⁵ Vestaalit Aurelia Severa, Clodia Laeta ja Pomponia Rufina teloitettiin perinteisellä tavalla ja Cannutia Crescentia teki itsemurhan. Heidän tittelinään on yksinkertaisesti Vestan neitsyt.²²⁶ Keisari oli itse sekaantunut tapaukseen, sillä hän oli vietellyt Clodia Laetan, joka yritti turhaan vastustaa syytettä, sanoo Cassius Dio. Hän ei mainitse, että vestaalit olisivat syyllistyneet siveysvalansa rikkomiseen. Dio ottaa vestaali-tuomiot esille kertoessaan näkemyksiään keisarin julmuudesta. Myös keisarin ankara suhtautuminen aviorikokseen ja hänen voimakas, henkilökohtainen kiinnostuksensa eri kultteja kohtaan ovat esillä vestaalit mainitsevan tekstikohdan läheisyydessä. Historioitsija Herodianos kertoo lyhyesti vestaalien kuolemantuomioista samassa asiayhteydessä kuin Getan murhan jälkeisistä puhdistuksista. Hän luettelee nimeltä monia keisarin uhreja ja päättää kertomuksensa vestaaleihin. Herodianos sanoo, että peruste tuomiolle oli, etteivät vestaalit olleet pitäneet siveyslupaustaan.²²⁷

Tuomioiden jälkeen keisarin lyömissä rahoissa esiintyi kuva uhritoimituksesta Vestan temppelein edustalla. Kuvitus toistui Caracallan rahoissa useasti. Sotilasasuun pukeutunut keisari nähdään kuvissa seisomassa alttarin edessä. Häntä vastapäätä alttarilla seisoo kaksi vestaalia, joista toinen

²²⁴ Aviorikokseen suhtautuminen Septimius Severuksen ja Caracallan aikana, ks. Cass. Dio 77.16.4; 78.16.4. Millar 1964b, 17. Campbell 2001, 11–12. Brian Campbell sanoo, että Septimius Severuksen tiheä esiintyminen lakikokoelmassa voi johtua siitä, että jo olemassa olevaa käytäntöä vain selostettiin uudelleen. Myös Septimius Severuksen oma henkilökohtainen kiinnostus lakiin saattoi lisätä vaikutelmaa ahkerasti tehdyistä lakiuudistuksista ja tarkistuksista, ks. Campbell 2001, 12. Aviorikossyyte kosketti läheisesti myös keisarihovia kun keisarinna Julia Domna asetettiin syytteeseen. Tämä tapahtui nähtävästi hovijuonitteluiden vuoksi. Keisarinna syyttäminen ja lainsäädäntö, ks. Cass. Dio 76.15; Birley 1999, 168; Gilmore-Williams 1902, 268.

²²⁵ Vestaalien tuomioiden tarkka ajankohta on ongelmallinen. Tuomiot tapahtuivat vuonna 212 tai vuoden 213 ensimmäisenä kuukautena, ks. Mekacher 2006, 36. Kyseessä vuosi 213, ks. Raepsaet-Charlier 1984, 260–267 (*passim*); Parker 2004, 594.

²²⁶ *PIR*² A 1667 Aurelia Severa; *PIR*² C 400 Cannutia Crescentia; *PIR*² C 1194 Clodia Laeta; *PIR*² P 583 Pomponia Rufina. Vuonna 213 *Virgo Vestalis maxima*-virassa toimi Terentia Flavola, ks. Raepsaet-Charlier 1984, 264.

²²⁷ Cass. Dio. 78.16.1-3; Her. 4.6.4. Cassius Dio kertoo vestaalien ohella samassa luvussa Marcus Aureliuksen tyttären Cornifician pakottamisesta itsemurhaan. Cornificia kuoli vuonna 212. Ks. Cass. Dio 78.16.6a. Sekä vestaalit että Cornificia kuolivat keisarin tahdosta. Cassius Dio ei anna viitteitä siitä, mihin naiset olivat syyllistyneet.

ojentaa kättään uhratakseen alttarilla. Vestaalien välissä on kolmas hahmo ja ryhmän edessä seisoo lapsi, joka on vestaalien tavoin hunnutettu. Keisarin kanssa ovat *flamen*-pappi, jonka voi tunnistaa *galerus*-päähineestä. Lisäksi kuvassa on kolmas aikuinen, jonka pään ääriviivat piirtyvät keisarin ja papin välissä. Myös keisarin ryhmän edessä on pieni lapsi. Caracalla lisäsi tekstin *Germanicus (Maximus)* rahoihinsa vuodesta 213 alkaen sotaretkensä kunniaksi.²²⁸ Kuva uhraustilanteesta oli käytössä jo Antoninus-keisarinnojen ja keisarin äidin Julia Domnan rahoissa. Erotuksena aiempiin kuvassa esiintyi nyt *flamen*-pappi.

Siveyslupauksensa rikkonut vestaali joutui syytetyksi *incestum*-rikoksesta. Tämä oli hirvittävimpiä rikoksia, joita roomalainen oikeus tunsikin. Latinan sana *incestus* merkitsee epäpuhdasta tai saastunutta. Yleisesti yksilö ei joutunut rikosoikeudelliseen vastuuseen jumalia kohtaan tehdystä rikoksesta, vaan papit saattoivat neuvoa suorittamaan sovitusuhrin (*piaculum*) jumalien lepyttämiseksi. Papin sijaan joutuivat eroamaan vakavien rikosten vuoksi tai he suorittivat sovitusuhrin. Vestaalin saastuttava teko ei kuitenkaan ollut verrattavissa muiden pappien sen paremmin kuin tavallisten kansalaistenkaan tekemiin virheisiin tai rikoksiin. Neitsyyden menettäminen aiheutti vestaaleille ylitsepääsemättömän tilanteen, jossa he automaattisesti menettivät asemansa ja mahdollisuuden jatkaa virassaan.²²⁹

Tutkimus on nähnyt vestaalien kuolemantuomioiden kuvastavan yhteisöllisissä kriisi-tilanteissa purkautuvaa reaktiota, joka tähtäsi rituaaliseen puhdistautumiseen ja pahan karkottamiseen. Vaikka voidaan ajatella, että taustalla vallitsi tällainen kulttuurin toimintatavasta kertova piirre, tuomioiden poliittis-historiallista ja juridista taustaa ei kuitenkaan pidä jättää selvittämättä.²³⁰

²²⁸ Ks. esim. *RIC* IV 1 no: 271. **Ks. kuvaliite kuva 12.** Mekacher 2006, 256; Mattingly 1950, 194, 205; ks. myös n.4. Mattingly tarkastelee vuosien 214–215 aikana lyötyjen rahojen kuvamaailmaa ja esiintyneitä kuvatekstejä, ks. s. 205–207. Hän puhuu ikiaikaisesta ja vanhasta rituaalista, joka rahojen kuvissa esiintyy, mutta ei tarkenna, mistä on kyse. Kuvassa keisari ja vestaali näyttävät suorittavan yhdessä uhrausta. Voisi ajatella, että sotilasasuinen keisari on kenties juuri saapunut rintamalta. Tilaisuutta varten on järjestetty juhlallinen uhrtilaisuus. Lasten esiintyminen on erityinen piirre, joka kenties viittaa tulevaisuudenuskoon ja tilaisuuden puhdistautumista tavoittelevaan luonteeseen. Ehkäpä lapsen hahmo kuvaa juuri kulttiin otettua nuorta Vestan neitsyttä. Kuva voi kertoa keisari uudistuneista suhteista Vestan kulttiin vuoden 212/213 teloitusten jälkeen.

²²⁹ Parker 2004, 583; Cornell 1981, 29, 35. Latinan verbi *incestare* merkitsee pyhien riittien saastuttamista tai häpäisemistä. Se merkitsee toisaalta myös väärää tai tuomittavaa seksuaalista suhdetta, kuten inestiä, ks. *OLD*, s.v. *incesto*.

²³⁰ Cancik-Lindemaier 1996, 145. Vestaalien tuomitseminen oli keino lepyttää jumalten vihaa. Papittarien siveyden epäilemistä edelsi usein jokin huono enne tai luonnonkatastrofi. Tapahtumasarja näytti mekanismilta, jota käytettiin kaaosmaisen tilanteen tasapainottamiseen. Näyttää siltä, että vähitellen alettiin omaksua muita keinoja käsitellä vastoinkäymisiä ja kriisejä. Vestaaleja saatettiin epäillä, mutta heitä ei enää tuomittu. Lisäksi heidän rikostapauksia alettiin käsitellä uskonnollisen tuomioistuimen sijaan maalliseksi katsottavan oikeuden edessä. Ks. Mustakallio 1992, 57–59; Bauman 1992, 23–24.

Kirjallisten lähteiden perusteella on vaikea tehdä päätelmiä kulttielämän ja vestaalien olosuhteiden muutoksista. Lähteistä voidaan kuitenkin löytää viitteitä siitä, että vestaalien asema ja suhtautuminen heihin vaihtelivat. Heihin kohdistettu moraalinen kontrollointi oli ajoittain tiukempaa ja toisinaan vapaampaa. Suetonius antaa esimerkiksi ymmärtää, että Domitianus toimi erityisen ankaralla tavalla langettaessaan kuolemantuomiot vestaaleille vuosina 83 ja uudelleen vuonna 90/91, kun vestaali Cornelia teloitettiin perinteisellä menetelmällä. Hän vielä mainitsee Domitianuksen toimineen vestaalien kohdalla toisin kuin edeltäjänsä Vespasianus ja Titus. Lisäksi lähdekirjallisuus tarjoaa joitakin näkemyksiä aikaisten suhtautumisesta vestaalien kuolemantuomioon ja julmaan menetelmään haudata tuomittu maanalaiseen selliin Campus Sceleratukselle, joka sijaitsi lähellä Porta Collinaa. Vestaali Cornelian tapauksesta kirjoittava Plinius nuorempi näyttäisi heijastelevan puheellaan yleistä ilmapiiriä, kun hän tuomitsee ankan tuomion ja teloitustavan.²³¹

Teloitustapahtumaa ja sen merkitystä voidaan tulkita myös sen luonteen kannalta. Mitä yhteisöä koskettava, julkinen tilaisuus merkitsi ja miksi vestaalien kuolintapa muodostui tällaiseksi? Vestaalien kuoleman täytyi olla julkinen, sillä he itsekkin olivat julkisuuden henkilöitä ja viettivät elämänsä yhteisön tarkasteltavana, sanoo Eva Cantarella. Lisäksi tapahtuman juhlava ulkoinen olemus liittyi jumalien läsnäoloon ja heille tehtävän uhrauksen luonteeseen. Näistä elementeistä huolimatta vestaalien kuolema jäljitteli tarkasti usein naisille langetettua kuolemanrangaistusta, johon kuului verettömyys, hiljainen ja näkymättömissä tapahtuva menehtyminen.²³²

Vestaalien tuomioita olivat edeltäneet keisarin veljen Getan murha ja tätä seuranneet laajat puhdistukset. Tuomiot olivat kenties myös yhteydessä keisarin järjestämiin julkisiin näytöksiin. Herodianos liittyy vestaalien kohtalon läheisesti muihin keisarin suorittamiin murhiin ja vainoihin. Cassius Dio sen sijaan mainitsee tapahtumasta toisenlaisessa kontekstissa. Hän kertoo samalla keisarin henkilökohtaisista ominaisuuksista ja kiinnostuksenkohteista, kuten eri kulteista. Tällöin käsitellään myös Caracallan moraalisia asenteita aviorikkoja kohtaan. Aikalaislähteet antavat ristiriitaisen viitteen vestaalien syyllisyydestä. Cassius Dio ei painota *incestum*-rikosta, mutta

²³¹ Suet. *Dom.* 8.3. Mustakallio 2007, 193; Bauman 1996, 95, 144.

²³² Cantarella 1991, 139–140. Vakaviin seksuaalisiin rikoksiin kuten sukurutsaan syyllistyneille oli varattu omaa teloitustapa. Heidät syöstiin alas kuolemaan Tarpeian kalliolta, Tacituksen mukaan käytäntöä noudatettiin keisarikauden alussa. Häpeällisen kuoleman ansaitsevat voitiin myös työntää alas Gemonian portailta, ks. esim. Tac. *Ann.* 6.19; 6.25. Kansalaisen tekemästä aviorikoksesta (*adulterium*) oli rangaistuksena maasta karkotus. *Adulterium* saattoi tapahtua vain kahden kansalaisen välillä, suhteita orjaan tai prostituoituun ei noteerattu samalla tavalla, ks. Rawson 1986, 35–36. Teko voisi olla verrattavissa vestaalien väärään seksuaaliseen käytökseen. Jää avoimeksi, mistä syystä vestaalien *incestum*-rikoksen tuomio erosi muista samantyyppisten rikosten sovittamisesta.

Herodianos sanoo siveettömyyden olleen syy tuomioille. Mitä Vestan kultissa oli tapahtunut ja miksi Severus-suvun aiempi suosiollinen suhtautuminen kulttiin muuttui näin käänteentekevästi Caracallan aikana? Tarkastelen seuraavaksi tutkimuskirjallisuuden tulkintaa tapahtumasta ja ongelmia, joita keisarin politiikan selittämiseen liittyy.

7.2. Tuomioiden selittäminen

Tutkimuskirjallisuudessa Caracallan tuomioiden selittäminen on kärjistynyt näkemykseen, joka on kyseenalaistanut koko tapahtuman todenperäisyyden. On tulkittu, että Cassius Dio loi tahallisesti Caracallasta uuden Domitianuksen, keisarin joka jahtaa vestaaleita ja tuomitsee heidät teloitettavaksi ikivanhan perinteen mukaan. Cassius Dio sisällyttää kuvaukseensa skandaalinomaisia piirteitä, esimerkiksi keisarin tuhoavan seksuaalisuuden. Näin ollen Cassius Dion totuusarvo tässä suhteessa ei olisi kovinkaan luotettava.²³³

Eräs piirre saattaa tehdä lähes mahdottomaksi lähdekirjallisuuden analysoinnin ja tapausten selittämisen. Kun Cassius Dion tai Herodianoksen kertomuksia tarkastellaan kriittisesti, voidaan ajatella, että heidän tapansa kuvata tilannetta perustui topiikan keinoihin kuvata julmaa tyrannia. Tästä syystä tekstin taakse ei voida mennä ja tarkastella tapausten todellisia taustoja.²³⁴

On totta, että Cassius Dio suhtautui keisari Caracallaan vihamielisesti ja keisarin pilkkaaminen on Diolle tyypillinen piirre. Hän kirjoitti näkemyksiään vasta keisarin kuoltua.²³⁵ Siten hän saattoi purkaa vapaasti näkemyksiään. Tämä saattoi toisaalta merkitä mahdollisuutta liioitteluun, mutta toisaalta hän saattoi puuttua hallitsijan korruptoituneisuuteen ja tekoihin ilman pelkoa seurauksista.

²³³ Herod. 4.6.4; Loeb Classical Library C. Whittakerin käännöksessä (1969) ks. viite 7 s. 405–406. Lisäksi vestaaleita kohdannut rangaistus sivuutetaan tutkimuksessa myös toisella tapaa. Uudistetun *Oxford Classical Dictionary*-teoksen Vestan kultista ja vestaaleista kertova artikkeli mainitsee Domitianuksen (81–96) aikana tapahtuneen vestaalin surmaamisen olleen viimeinen tunnettu tapaus, jossa noudatettiin vanhaa rangaistusmuotoa, elävänä maahan hautaamista, ks. Gordon 2003, ks. *Vesta, Vestals*, 1591. Richard L. Gordonin artikkeli teoksessa; S. Hornblower & A. Spawforth (ed.). *OCD*³, Oxford 2003. Tällainen näkemys on hätkähdyttävää, kun otetaan huomioon aikalaislähteiden maininnat. Sekä Cassius Dio että Herodianos (Ks, Cass Dio 78.16.1-3.; Herod. 4.6.4.) puhuvat elävänä maan alle hautaamisesta. On totta, että Domitianuksen ajan tapahtumista on enemmän lähteitä, jotka painottavat juuri vanhaa teloitustapaa. Tapahtuipa Caracallan tuomio vanhan tavan mukaan tai ei, vaikuttaa kuitenkin harhaanjohtavalta mainita Domitianuksen aikainen tapaus viimeisenä vestaaleita kohdanneena tuomiona.

²³⁴ Mekacher 2006, 37.

²³⁵ Millar 1964b, 150–151.

Tyranneihin liitettiin mahdollisesti tietty kertomusperinne. Vaikka tällainen olisi kyseessä, kirjoitustapa ei estä lähdekirjailijoiden tekstien analysointia. Mielestäni voidaan tarkastella, millaisessa asiayhteydessä kirjailijat puhuvat tapahtumasta. Tästä voidaan päätellä millaiseen kontekstiin kirjoittaja liittyy vestaalien siveettömyyden. Cassius Diolla vestaalien siveettömyys näyttäisi olevan keisarin kehittämä tekosyy. Vestaalit olivat todennäköisesti viattomia, mutta Caracalla surmasi heidät julmuuttaan, näyttää Cassius Dio sanovan. Cassius Dio ei tuo esille mitään päämäärää, joka keisarilla olisi kenties ollut motiivinaan.

Herodianoksen lyhyt maininta teloituksista puolestaan liittyy kertomukseen Getan murhan jälkeisistä vainoista ja murhista. Mielestäni kirjoittajan ajatuksena on voinut olla samaistaa vestaalit muihin yläluokan henkilöihin, jotka kärsivät saman kohtalon. Vestaalien kohtalosta kerrotaan samassa asiayhteydessä.

Caracallan toiminnan selittäminen aikalaisten valehteluna tai pelkästään osana tyranneihin liitettyä kertomusperinnettä törmää ristiriitoihin. Tulkinta Cassius Dion tahallisesta valehtelusta on eräässä mielessä ongelmallinen, sanoo Richard Bauman. Cassius Dio mainitsee tarkasti syytettyjen ja teloitettujen vestaalien nimet. Voidaan olettaa, että hän ei varmastikaan olisi päässyt itse syytteittä, jos olisi tehnyt tällaista valheellisesti ja vain juurutukseen.²³⁶ Tämän vuoksi Cassius Dion kertomusta vestaalien teloituksesta on pidettävä todenperäisenä. Nimien esittelyn lisäksi Cassius Dio mainitsee yksityiskohtia. Esimerkiksi vestaali Cannuntia Crescentian itsemurha on tällainen yksittäinen seikka, joka antaa tapaukselle omaleimaisuutta. Keisarin julmuuden esittely ja väärä seksuaalinen käytös muodostavat kenties kyseenalaisen osuuden Dion tekstissä.

Entä onko mahdollista, että Cassius Dio olisi käyttänyt Domitianusta mallina tai esimerkkinä muodostaessaan käsityksiään Caracallasta ja hänen vestaali-politiikastaan. Domitianuksen toiminnan syistä on erilaisia tulkintoja. On ajateltu, että Domitianus pyrki vakauttamaan sisäpoliittisen kriisitilanteen uhraamalla vestaalit. Tarkoituksena oli myös peittää keisarin oma moraalittomuus kiinnittämällä huomio vestaalien siveettömyyteen.²³⁷ Toinen teoria selittää keisarin käytöksen uskonnollis-moraaliseksi kiihkoiluksi. Domitianus oli aloittanut moraalin kohottamiseksi suunnatun kampanjan, joka ei voinut olla puuttumatta vestaalien väärinkäytöksiin.²³⁸ Kolmas näkemys yhdistää molemmat selitykset. Sisäpoliittinen kriisi, Antonius Saturninuksen kapinayritys,

²³⁶ Bauman 1996, 188, n. 4.

²³⁷ D'Ambra 1993, 9-10.

²³⁸ Jones 1992, 102; Suthern 1997, 110.

on voitu tulkita johtuneeksi saastuneesta tilasta. Tämän korjaamiseksi tarvittiin puhdistava uhri, joka toteutui vestaalin julkisessa teloitustapahtumassa. Lisäksi keisari kenties halusi käyttää antamaansa rangaistusta pelotteena (*poenae metus*). Tuomitseminen tuki näyttävästi ja tehokkaan mieleenpainuvasti keisarin ankaraa moraaliohjelmaa.²³⁹

On mahdollista, että Caracalla olisi pyrkinyt kiinnittämään yleisen kiinnostuksen mahdollisten sisäpoliittisten ongelmien sijasta vestaaleiden siveettömyyteen. Domitianuksen on tulkittu käyttäneen vestaaleita tähän tarkoitukseen. Vestaalien teloitus olisi toiminut keinona vakauttaa keisarin valta. Samoin voidaan otaksua, että moraalinen ilmapiiri olisi kenties ollut kaikenlaisen siveettömyyden kitkemisen kannalla. Caracallan sanottiin olleen isänsä tavoin aviorikkoja vastaan. Yleisen moraalin kontrollin tiukkeneminen on voinut vaikuttaa myös vestaalien toiminnan tarkkailuun.

Näin ollen vestaalien tuomitseminen saattoi olla keino järjestää julkinen spektaakkeli, joka käänsi ihmisten huomion pois keisarista hallitsijana. Tässä mielessä sekä Domitianuksen että Caracallan toiminta vestaaleihin nähden on hyvin samankaltaista.

Vestaalien kohtaloa on kuitenkin vielä mahdollista selittää toisella tavalla. On mahdollista, että heidän sukulaisuussuhteensa panivat heidät alttiiksi valtataisteluille ja kostonhalulle, joka saattoi maksaa heidän kunniansa ja henkensä.²⁴⁰ Hallitsija oli aloittanut heti valtaan noustuaan laajan kampanjan, jossa hän teloitutti vastustajiaan. Herodianos nimeää muutamia henkilöitä, jotka olivat sukua Marcus Aureliukselle tai muutoin yhteydessä keisarihuoneeseen. Senaatin jäsenet joutuivat niin ikään hallitsijan vainon kohteeksi.²⁴¹

Mikäli vestaalit tulivat keisarin valtaa uhkaavista suvuista, he saattoivat joutua hallitsijan epäluulon kohteiksi. Mahdollisesti Caracallan syyttämät ja tuomitsemat vestaalit olivat tämänkaltaisessa tilanteessa. Prosopografia tarjoaa jonkin verran viitteitä teloitettujen vestaalien perhesuhteista. Nina Mekacher on koonnut teoksessaan yhteen tutkijoiden päätelmiä näiden neljän vestaalin perhetaustoista. Arvellaan, että Aurelia Severa olisi ollut keisari Marcus Aureliuksen tyttären Annia

²³⁹ Bauman 1996, 94, 96.

²⁴⁰ Dixon 2001, 150.

²⁴¹ Herod. 4.6.3. Aikalaisten kunnioittama Marcus Aureliuksen tytär Cornificia joutui tekemään itsemurhan, Herodianos sanoo. Hän jatkaa kertomalla, kuinka Caracalla teloitutti vaimonsa Plautillan ja tämän sukulaismiehen Severuksen. Myös keisari Pertinaxin poika sai surmansa. Samoin Marcus Aureliuksen tyttären Lucillan poika surmattiin, Herodianos jatkaa. Ks. Herod. 4.6.2-4; Loeb Classical Library C. Whittakerin käännöksessä (1969) ks. viite 1-6 s. 404-405.

Aurelia Galeria Faustinan ja hänen miehensä Claudius Severuksen tytär tai lapsenlapsi. Getan murhaamisen jälkeen Caracallalle tuli pakkomielteeksi teloittaa kaikki Marcus Aureliuksen sukulaiset, jotka hän näki vaaralliseksi omalle vallalleen. Näin ollen vestaali Aurelia Severa olisi surmattu näiden poliittisten syiden pohjalta. Säilyneen materiaalin perusteella on arveltu hänen omistaneen lyijyputkia tuottavan yrityksen.²⁴²

Cannutia Crescentian sukulaiseksi arvellaan onomastiikan perusteella Cannutius Modestusta, joka toimi legioonan legaattina 220-luvulla. Myös vuoden 228 konsuli Q. Aiadius Modestus Crescentianus oli hänelle sukua.²⁴³

Clodia Laetan sukulaisuussuhteet ovat vaikeimmin jäljitettävissä. On kuitenkin ehdotettu, että vestaali oli Lusitaniassa legioonan legaattina 250-luvulla toimineen Publius Clodius Laetus Macrinuksen tati. Identifioimista ei kuitenkaan voida tehdä tarkemmin.²⁴⁴

Pomponia Rufinan suku *gens Pomponii Rufi* tuotti 100-luvulla monia konsuleita. Sukuhaara nähtävästi sammui 220-luvulla, mutta sen jäsenillä näytti olleen aikoinaan merkittävä sijansa keisari Commoduksen vallanperimyskiistassa, johon Septimius Severus aikoinaan osallistui ja selviytyi siitä voittajana.²⁴⁵ On arveltu, että Pomponia Rufinan olisi ollut sukua samaan aikaan toimineelle vestaali Terentia Flavolalle. Tarkemmin sanoen Pomponia olisi ollut Terentian veljen vaimon, Pomponia Paetinan kautta sukua. Tarkempaa identifiointia on vaikea tehdä. Toisen teorian mukaan myös Pomponia Rufinalla olisi ollut Aurelia Severan tapaan siteitä keisari Marcus Aureliuksen jälkeläisiin, jolloin asemansa puolesta pelkäävä Caracalla olisi halunnut eliminoida hänet poliittiselta pohjalta.²⁴⁶

Vuoden 213 *incestum*-tapauksissa vestaalien sukulaisuussuhteet näyttävät olleen erityissyy, jonka vuoksi keisari olisi hyvin voinut asettaa heidät syytteeseen ja eliminoida. Näin ollen Caracalla ei ollut ”toinen” Domitianus, vaan hänen motiivinsa vestaalien tuomitsemisessa liittyivät poliittisen uhan poistamiseen. Domitianuksella ei tunneta olleen tällaista päämäärää. Valtataistelun keskelle

²⁴² Aurelia Severa; *CIL XV 7415*. Mekacher 2006, 111, n. 952; Raepsaet-Charlier 1984, 261. Mekacher ei itse kannata kovin pitkällemeneviä tulkintoja vestaalien sukulaisuusteiden vaikutuksesta. Hän lainaa F. Chaussonin tutkimusta ”*Note sur trois Clodii sénatoriaux de la seconde moitié du IIIe siècle.*” *Cahiers du Centre G. Glotz. Revue d’histoire ancienne*, vol. 9 1998, 177–213. . Mekacher 2006, 37, ks. erit. n. 253.

²⁴³ Cannutia Crescentina; Mekacher 2006, 111, n. 953; Raepsaet-Charlier 1984, 262.

²⁴⁴ Clodia Laeta; Mekacher 2006, 111, n. 254; Raepsaet-Charlier 1984, 262.

²⁴⁵ Champlin 1979, 298–299.

²⁴⁶ Pomponia Rufina; Mekacher 2006, 112, n. 955; Raepsaet-Charlier 1984, 267.

joutuminen vaikuttaa hyvin konkreettiselta syytä teloituksille. Ainakin Aurelia Severan ja myös Pomponia Rufinan tapauksessa Caracalla saattoi pyrkiä eliminoimaan hänet sukulaisuussiteiden takia. Naisten side edellisen keisaridynastian perheeseen näyttäisi olleen Caracallalle uhka, jonka hän päätti poistaa. Lukuisat muut henkilöt joutuivat myös tästä syystä keisarin vainoamiksi. Uhkana oli, että nämä sukujen jäsenet muodostaisivat keskenään Caracallan hallinnolle kilpailevan vastavoiman.²⁴⁷

Neljän vestaalin kuolemantuomiot ja samaan aikaan virassaan jatkava vanhin vestaali Terentia Flavola muodostavat mielenkiintoisen kontrastin. Terentia jatkoi virassaan ainakin vuoteen 215 saakka.²⁴⁸ Terentian isä jatkoi niin ikään vielä Caracallankin aikana hovitehtävissä.²⁴⁹ Keisari osoitti luottamuksensa vanhimmalle vestaalille ja tämän sukulaiselle, mutta samaan aikaan tuomitsi kuolemaan neljä kuudesta vestaalittaresta. Tämä osoittaa hallitsijan suhteiden olleen kunnossa kollegion johtajaan. Vanhimmalla vestaalilla Terentia Flavolalla sukulaisineen oli paljon valtaa ja pitkäaikaiset suhteet keisarihoiviin. Vanhin vestaali saattoi olla vaikuttamassa siihen, miten Vestan kollegiota muokattiin ja ketkä papittaret saivat olla kultissa. Henkilökohtaisten suhteiden merkitys keisarin ja vestaalien välillä näyttäisi olleen Caracallalle tärkeää.

Vestaalien teloittamiselle on saattanut olla olemassa tilaus sekä yhteisön rituaalisen puhdistumiseen tähtäävien syiden että poliittisten syiden takia. Keisarin päätöksellä yhteisö kävi läpi yhteisen seremoniallisen tapahtuman, joka oli samalla kertaa pyhä ja julkinen. Vestaalien teloitukset voisi nähdä jatkona Caracallan järjestämille julkisille näytöksille ja juhlille. Toisaalta keisarilla näytti olevan tarve legitimoida valtaansa poliittisesti. Mahdollisesti vestaalien sukutausta oli syynä siihen, että heidät eliminoitiin valtopoliittisista syistä. Tällaisesta mahdollisuudesta voisi olla kyse ainakin Aurelia Severan ja Pomponia Rufinan kohdalla. Keisarin kulttia kohtaan tuntemasta arvostuksesta tai huomioonin tarpeesta kertovat vuoden 213 jälkeen lyötyjen rahojen kuvat. Näissä toistetaan kuvaus Vestan temppelistä ja uhraavista vestaaleista. Kuvat kenties muistuttivat Vestan kultin muuttumisesta keisarille mieleiseksi.

²⁴⁷ Caracallan seuraajan Elagabaluksen toiminta muodostaa mielenkiintoisen vastakohtan Caracallan politiikalle. Hän toimi nimittäin juuri päinvastoin pyrkiessään avioliitoillaan lähelle roomalaista eliittiä ja edeltävää keisaridynastiaa. Elagabaluksen ensimmäinen vaimo Julia Cornelia Paula tuli korkea-arvoisesta perheestä ja vanhasta *Cornelii*-suvusta. Vestaali Aquilia Severan jälkeen Elagabalus meni naimisiin Annia Faustinan kanssa, joka taas oli Marcus Aureliuksesta polveutuva. Elagabalukselle vaimon yhteys Marcus Aureliukseen oli tärkeä väline yleisen hyväksynnän saamiseksi. Caracalla oli pyrkinyt tuomaan Marcus Aureliuksen elossa olevia jälkeläisiä, mutta Elagabalus halusi liittää itsensä tähän perheeseen avioliitolla. Elagabaluksen avioliitot, ks. Herod. 5.7.1. Elagabalus ja avioliitto Annia Faustinan kanssa, ks. Mekacher 2006, 191.

²⁴⁸ Terentia Flavolalle piirtokirjoitus Aurelius Julius Balbillus auringonpapilta v. 215, ks. *CIL* VI 2130. Terentia kuoli ennen vuotta 240, *FOS* no:411 (Hedia) Terentia Flavola.

²⁴⁹ *PIR*² H 42 Q. (Hedius) Rufus Lollianus Genticianus.

8. Vestaalit 200-luvulla vallan keskuksissa

Vestan neitsyet olivat sekä julkisuudessa että yksityisyydessä toimivia henkilöitä. He loivat useasti melko pitkän virkauran. Sen aikana yksittäinen vestaali saattoi kohota kulttiaskareita opettelevasta työstä *virgo Vestalis maxima* -virassa kollegiota hallitsevaksi ja vaikutusvaltaiseksi naisjohtajaksi. Hänellä oli näkyvä asema ja useita virallisia tehtäviä vuosittaisissa rituaaleissa. Julkisen elämän rinnalla kontaktit sukulaisiin ja lähipiiriin olivat osa vestaalin elämää. Vestaalien vanhemmat, veljet ja sisaret ja näiden lapset ottivat Vestan kulttia ja neitsyitä koskevan arvostuksen omaan käyttöönsä. Vestaalien perheet pyrkivät järjestelmällisten strategioiden avulla hankkimaan virassa toimivan vestaalin kautta itselleen aineellisia etuja, kuten virkanimityksiä. Esimerkiksi vestaali Flavia Mamilian veli ja sisarenpojat ovat olleet hänen erityisen huomioon otettuna. Myös arvostuksen tavoittelu ja sosiaalinen nousu yhteisössä kuuluivat vestaalien lähipiiriin tavoitteisiin. Tällaisesta toiminnasta on esimerkkinä vestaali Terentia Rufillan vanhemmat, jotka näyttävät saavuttaneen vestaali Flavia Publician kautta itselleen hyötyä.

Vaikka tällainen toiminta saattoi liittyä perheen strategiaan päämäärin vallan ja aseman kasvattamiseksi, taustalla saattoivat olla myös aivan tavalliset perheyhteyteen liittyvät seikat. Roomalaisessa perheessä vanhempien ja lasten suhde ja toisaalta sisarusten välinen side saivat paljon arvoa ja huomiota. Perheenjäsenet odottivat huolenpitoa ja palveluksia toisiltaan. Sukulaisuus toisaalta velvoitti ja toisaalta antoi oikeuksia. Vestaalien voidaan nähdä virka-asemassaan toteuttaneen hyvän tyttären ja sisaren ihannetta. Hyvän ja velvollisuudentuntoisen tyttären toiminnasta kertoo esimerkiksi vestaali Vettien Sabinilla, joka omisti isälleen piirtokirjoituksen. Vestaali saattoi tällä tavoin tuoda aktiivisesti esille pyrkimyksiään saada suvulleen näkyvyyttä ja arvostusta.

Sukulaisten ohella vestaalit huomioivat muita lähellään olevia henkilöitä. Nämä lukeutuvat klienttien ja *fictor*- palvelushenkilöiden ryhmään. Vestaalit saattoivat järjestää etuja ja auttaa virkaan hakijoita eteenpäin. Läheiset suhteet keisariin tekivät vestaaleista ikään kuin välittäjiä vallan keskuksen ja sinne pyrkivien välimaastoon. Vestaalien asema lähellä keisaria, ylipappia, mahdollisti heille vaikutusvallan, jonka avulla he saattoivat auttaa viranhakijoita tai virka- ja sotilasurallaan eteenpäin pyrkiviä. Viime kädessä hierarkian huipulla oli keisari, joka jakoi suosiotaan. Laaja klienttien ja muiden suojattien ryhmä vestaalin ympärillä korosti hänen

asemaansa. Piirtokirjoitukset toivat samanaikaisesti sekä lahjoittajat että vestaalit julkisuuteen. Toiminnan taustalla vallitsi molemminpuolinen hyöty- ja velvollisuussuhde.

Atrium Vestae -talossa sijainneet piirtokirjoitukset osoitettiin elossa oleville henkilöille. Julkinen muistaminen on ollut merkittävä seikka niin yksittäiselle vestaalille kuin koko kultille. Patsaat ovat korostaneet valtaan liittyviä merkityksiä. Yksittäisten vestaalien statuksen huomiointi on tuonut esiin heidän auktoriteetin ja esimerkillisyyden. Kollegion johtajattarien kuvat ovat toimineet muistutuksina nuoremmille vestaaleille. Kultin sisäisestä hierarkiasta ja suhteista kertoo vestaali Octavia Honoratan lahjoittama piirtokirjoitus vanhimmalle vestaalille Coelia Claudianalle. Octavia vahvisti piirtokirjoituksellaan kultin sisäisiä rakenteita ja ilmaisi julkisesti kiitostaan opettajalleen. Tämä lujitti ulkopuolisten käsityksiä Vestan kultin arvosta.

On syytä huomioida, että vestaalit edustivat 200-luvun yhteiskuntajärjestelmässä jatkuvuutta, johon voitiin turvautua. Severus-suvun hallitsijoiden jälkeen Roomaa hallitsi sarja keisareita, joista osa pysyi vallassa vain hyvin lyhyitä jaksoja. *Virgo Vestalis maxima*-virassa olleet naiset saattoivat sen sijaan pitää virkaa hallussaan jopa yli kymmenen vuotta.

On mahdollista, että vanhimmat vestaalit saivat tilaisuuden käyttää valtaansa näkyvämmiin 200-luvulla, kun keisarien hallintokaudet lyhentyivät. Vestaalien vallankäytöstä on toki esimerkkejä jo aiemminkin. Edeltäviin vuosisatoihin verrattuna erilaista 200-luvulla oli keskusvallan epävakaus tai keisarien tiheä vaihtuminen. Tällöin vestaalien pitkät virkakaudet tekivät heistä varteenotettavan tahon, joka saattoi huoltaa kansalasten suhteita vallan keskukseen eli keisariin päin.

Vestaalien voi nähdä käyttäneen hyväkseen virkansa tuomaa vaikutusvaltaa. Kuitenkin toisaalta myös Vestan kultin ja vestaalien asemaa ja arvostusta käytettiin hyväksi keskusvallan taholta. Tällainen asetelma on esillä erityisesti vuonna 193 valtaan nousseen keisari Septimius Severuksen hallitsijasuvun keisareiden vestaalipolitiikassa.

Vestaalit olivat hyödyksi Severus-keisareille. Keisarinna Julia Domnan saattoi hyödyntää vestaalien kantamia arvoja ja vaikutusvaltaa monella tavalla. Ensinnäkin hän toimi *patrona*-hyväntekijänä ja restauroi tempppelin sekä osan vestaalien talosta. Tässä toiminnassa on esillä hyvin konkreettisesti ilmenevä keisarinnan osallistuminen kultin huomiointiin. Samaan aikaan lyötyjen rahojen kuvakieli heijasti keisarinnan osuutta koko valtiolle tärkeän kultin suojelijana. Julia Domna kenties pyrki osoittamaan olevansa valmis turvaamaan Vestan kultin edustaman jatkuvuuden. Toiseksi

vuosisataisjuhlat olivat merkittävä tapahtuma, jossa keisaripari saattoi korostaa yhteyttään kulttiin. Vestaalien esiintyminen juhlassa keisarinnan kanssa kenties pyrki myös korostamaan hänen julkista asemaansa. Vestaalit saattoivat arvovallallaan auttaa oikeuttamaan niin Julia Domnan kuin keisarinkin aseman kulttielämän johtajina. Vestaalien läsnäolo vuosisataisjuhlassa näyttäisi olevan uutuus verrattuna aiempien juhlien ohjelmiin. Voidaan sanoa, että tässä yhteydessä hallitsijaparin suhde kulttiin on saanut uusia pirteitä. Kolmanneksi keisarinna näyttää jäljitelleen vestaalien erityisasemaan perustuvaa julkista roolia miehensä triumfikulkueessa.

Severusten keisariperhe näyttää seuranneen vestaalipolitiikassaan Antoninus-suvun keisareita. Keisarinna Julia Domnan hallitsijatarkuvan rakentamisessa tämä tulee erityisen selvästi esille; hän jatkoi Antoninus-keisarinnojen tapaan Vestan kultin suojelijana. Toisaalta Severus-suvun kontaktit *Elagabal*-aurionjumalan kulttiin muodostuivat merkittäväksi tekijäksi, joka määritteli suvun uskontopolitiikkaa. Keisariperhe otti vestaalien ja Vestan kultin aseman ja arvovallan käyttönsä pyrkiessään rakentamaan entistä näkyvämpää asemaa auringonkultille. Tässä työssä merkittävässä asemassa, keisariperheen edustajana, toimi auringonpappi Julius Balbillus. Hän loi kontakteja Vestan kulttiin. Piirtokirjoitusten perusteella vestaalit Numisia Maximilla ja Terentia Flavola kuuluivat hänen sosiaaliseen seurapiiriinsä ja olivat hänen suojelijoitaan. Auringonkultin pappi toimi vestaalien edessä keisariperheen edustajana.

Nähtävästi Balbilluksen pohjustavan työn myötä keisari Elagabaluksen oli mahdollista tuoda vielä voimakkaammin esiin oman syyrialaisen sukunsa kulttiperinnettä. Auringon jumalan näkyvyyttä Roomassa parannettiin edelleen. Tästä kertoo esimerkiksi kulttiesineen tuominen kaupunkiin ja uuden temppelin rakennuttaminen. Mahdollisesti keisarin toiminta pyrki tällöin dynastian vakauttamiseen ja sen traditioiden juurruttamiseen pääkaupungissa. Vestan kultti ja vestaalit olivat edelleen hallitsijalle tärkeä taho, jotka tukivat hänen uskontopolitiikkaansa. Keisari näyttää pyrkineen tuomaan Vestan kultin auringonkultin yhteyteen; tästä pyrkimyksestä kertoo keisarin avioliitto vestaalin kanssa. Elagabaluksen toiminta ja lyhyt valtakausi ovat jättäneet jälkeensä käsityksen auringonkultin ehdottomasta kukoistusvaiheesta.

Severus-keisareitten pääosin myötämielisen vestaalipolitiikan poikkeus on keisari Caracallan toiminta, kun hän tuomitsi neljä vestaalia kuolemaan. Keisarin politiikan tulkitsemisessa on otettava huomioon edeltävät tapahtumat, Getan murha ja sitä seurannut vastustajien vainoaminen. Mahdollisesti moraalisen ilmapiirin tiukkeneminen ajoi keisarin kiinnittämään huomiota vestaalien siveyteen. On mahdollista, että vestaalien sukutausta teki heistä Caracallan silmissä poliittisiin

vastustajiin kuuluvia henkilöitä. Teloitusten jälkeen keisari antoi vanhimman vestaalin Terentia Flavolan jatkaa virassaan. Tämä viittaa hyvien ja luottamuksellisten suhteiden jatkumiseen hallitsijan ja yksittäisten vestaalien välillä. Perhetaustan merkitystä ei tule aliarvioida pohdittaessa papittarien suhteita keskusvaltaan. Uskonnollisen elämän kontrolli riippui hallitsijasta, mutta siinä olivat osallisena myös uskonnollisia virkoja hallitsevat eliitin suvut. Vestaalien biologiset suvut tulivat virassa olevien papittarien kautta lähelle hallitsijaa, jonka poliittinen myötämielisyys oli menestyksen kannalta tärkeää.

Vestan neitsyet olivat 200-luvulla vallan erilaisissa keskuksissa. Heillä oli perinteinen asema kulttielämän keskiössä. Toisaalta tähän asemaan tuotiin uusiakin piirteitä, kun Septimius Severus antoi vestaaleille oman roolin vuosisataisjuhlissa. Vestaalit saattoivat käyttää henkilökohtaista valtaansa yhteisössään läheistensä hyödyksi. Heidän asemansa tässä suhteessa oli kaksisuuntainen. Toisaalta vestaalit käyttivät valtaansa itsenäisesti ja toisaalta taas heidän lähipiirinsä hyödynsi strategisesti heidän edullista asemaansa. Myös keisarien ja vestaalien suhde oli luonteeltaan kaksijakoinen. Toisaalta hallitsijan politiikka saattoi hyödyttää vestaaleja ja lisätä heidän arvostustaan ja kunniaansa. Toisaalta vestaalit olivat hallitsijan valtapolitiikan kohteita, jopa pelinappuloita, joilla ei ollut mahdollisuuksia vaikuttaa itse kohtaloonsa. Näin näyttää olleen erityisesti, kun keisari Caracalla teloitutti vestaaleja siveettömyyssyytösten nojalla. Virkansa puolesta merkittävässä asemassa olevat vestaalit pysyivät koko 200-luvun ajan vallan keskuksissa, jotka välillä heijastelivat vallankäytön aloitteen olevan vestaalien ja toisinaan taas hallitsijan käsissä.

Lyhenteet

<i>ActaInstRomFin</i>	<i>Acta Instituti Romani Finlandiae</i>
<i>AE</i>	<i>L'Année Epigraphique</i>
<i>AJA</i>	<i>American Journal of Archaeology</i>
<i>AJP</i>	<i>American Journal of Philology</i>
<i>CERF</i>	<i>Collection de l'Ecole Française de Rome</i>
<i>CIL</i>	<i>Corpus Inscriptionum Latinarum</i>
<i>FOS</i>	<i>Prosopographie des Femmes de l'Ordre Sénatorial Ier – Iie Siècles, Marie-Thérèse Raepsaet-Charlier, 1987.</i>
<i>HThR</i>	<i>Harward Theological Review</i>
<i>JRS</i>	<i>Journal of Roman Studies</i>
<i>LTUR</i>	<i>Lexicon Topographicum Urbis Romae</i>
<i>MAAR</i>	<i>Memoirs of American Academy in Rome</i>
<i>MÉFRA</i>	<i>Mélanges de l'Ecole française de Rome</i>
<i>OCD³</i>	<i>Simon Hornblower and Anthony Spawforth (eds.), Oxford Classical Dictionary, third edition revised 2003</i>
<i>OLD</i>	<i>Oxford Latin Dictionary</i>
<i>PIR</i>	<i>Prosopographia Imperii Romani Saeculi I, II, III</i>
<i>PLRE</i>	<i>Prosopography of the Later Roman Empire</i>
<i>RendPontAcc</i>	<i>Rendiconti della Pontificia Accademia Romana de Archeacologia</i>
<i>RHR</i>	<i>Review de l'histoire des religions</i>
<i>RIC</i>	<i>Roman Imperial Coinage</i>

Lähdeluettelo

Lähteet ovat Loeb Classical Libraryn editioissa (Cambridge Mass.). Poikkeuksena on Symmachuksen teos, joka on Collection G. Budé des Universités de France Belles-Lettres-sarjan editiossa.

Cass. Dio	Cassius Dio, <i>Historiae Romanae</i>
Cic.	Cicero (<i>Pro Font.</i>)
Dion. Hal.	Dionysios Halikarnassoslainen, <i>Antiquitates Romanae</i>
Gell.	Aulus Gellius, <i>Noctes Atticae (NA)</i>
Herod.	Herodianos, <i>Historiarum</i>
<i>HA Sev.</i>	<i>scriptores historiae augustae Severus</i>
<i>HA M.Anton.</i>	<i>scriptores historiae augustae Marcus Aurelius Antoninus</i> (Caracalla)
<i>HA Heliogab.</i>	<i>scriptores historiae augustae Heliogabalus (Elagabalus)</i>
Liv.	Livius <i>Ab urbe condita libri (Liv.)</i>
Ov.	Ovidius <i>Fasti (Fast.)</i> <i>Epistulae ex Ponto (Pont.)</i>
Plin.	Plinius vanhempi <i>Naturalis historia (HN)</i>
Plin.	Plinius nuorempi (<i>Ep.</i>)
Plut.	Plutarkhos <i>Quaestiones Romanae (Quaest. Rom.)</i> <i>Vitae Parallelae Antonius (Ant.)</i> <i>Crassus (Crass.)</i> <i>Numa (Num.)</i>
Suet.	Suetonius <i>Iulius (Iul.)</i> <i>Augustus (Aug.)</i> <i>Tiberius (Tib.)</i> <i>Nero (Ner.)</i> <i>Domitianus (Dom.)</i>
Symm.	Symmachus <i>Epistulae (Ep.)</i>
Tac.	Tacitus <i>Annales (Ann.)</i> <i>Historiae (Hist.)</i>

Kirjallisuus

- Baharal Drora *“The Portraits of Julia Domna from the Years 193-211 A.D. and the Dynastic Propaganda of L. Septimius Severus”* Latomus 51.1 1992, s. 110-118.
- Barret Anthony A. *Livia – First Lady of Imperial Rome*. Yale University Press 2002.
- Bauman Richard A. *Crime and Punishment in Ancient Rome*. Routledge, London 1996.
- Bauman Richard A. *Women and Politics in Ancient Rome*. Routledge London 1992.
- Bailey Cyril *Phases in The Religion of Ancient Rome*. Berkeley, California 1932
- Beard Mary *“The Sexual Status of Vestal Virgins”*. JRS 70, 1980.
- Beard Mary *Re-Reading (Vestal) Virginit*y. Richard Hawley & Barbara Levick (ed.) *Women in Antiquity – New Assesments*. Routledge London 1995.
- Beard Mary,
North John & Price Simon *Religions of Rome Volume I A History & Volume II A Sourcebook*. Cambridge University Press 1998.
- Beck Roger L. *“Mithras”* S. Hornblower & A. Spawforth (ed.). *OCD*³ Oxford, 2003 s. 991-992.
- Benario Herbert W. *“Rome of the Severi.”* Latomus XVII 1958.

- Birley Anthony *Marcus Aurelius – A Biography.* Routledge 2000 (1966).
- Birley Anthony *Septimius Severus: The African Emperor.* London Routledge 1999 (1971).
- Blake Marion E. *Construction in Italy from Nerva through the Antonines.* Ed. and completed by Doris Taylor Bishop. *Memoirs of the American Philosophical Society.* Vol. 96, Philadelphia 1973.
- Boatwright, M.T. *“The imperial women of the early second century A.C.”* *AJP* Vol. 112, 1991, s. 513-540.
- Campbell Brian *The Severian Dynasty. The Cambridge Ancient History - The Crisis of Empire AD. 193-337.* Vol. 12. Ed. by Alan K. Bowman, Peter Garnsey, Averil Cameron. Cambridge University Press 2005.
- Cancik-Lindemaier Hildegard *“Priestly and Female Roles in Roman Religion. The Virgines Vestae.”* *Hyperboreus Studia Classica*, 2 no. 2 (1996) 138-150.
- Champlin Edward *“Notes on the Heirs of Commodus.”* *AJP* Vol. 100, No. 2, 1979, 288-306.
- Chausson François *“Vel Iovi vel Soli : quatre études autour de la Vigna Barberini (191-354)”.* *MÉFRA* 1995 Vol. 107 no:2, 661-765.
- Cornell Tim *“Some Observations on the Crimen Incesti.”* teoksessa *Le délit religieux dans la cite antique*, *CEFR* 48 1981, s.27-37.

- D'Ambra Eve *Private Lives, Imperial Virtues – The Frieze of the Forum Transitorium in Rome.* Princeton University Press 1993.
- Demant Esther B. van “Notes on a Few Vestal Inscriptions.” *AJP* Vol. 29, no:2 1908a, 172-178.
- Demant Esther B. van “The Value of the Vestal Statues as Originals” *AJA* Vol. 12, no:3 1908b, 324-342.
- Dixon Suzanne *Reading Roman Women – Sources, Genres and Real Life.* London Duckworth 2001.
- Dixon Suzanne *The Roman Family.* John Hopkins University Press 1992.
- Dixon Suzanne *Roman Mother.* London Croom Helm 1988.
- Dundabin Katherine M. D. *The Roman Banquet – Images of Conviviality.* Cambridge University Press 2003.
- Flory Marleen B. “The Intergration of Women into the Roman Triumph” *Historia - Zeitschrift für alte Geschichte* 47, no:4, 1998, 489-494.
- Fowden Garth *Late Polytheism – Public Religion. The Cambridge Ancient History - The Crisis of Empire AD. 193-337.* Vol. 12. Ed. by Alan K. Bowman, Peter Garnsey, Averil Cameron. Cambridge University Press 2005.
- Frei-Stolba, Regula *Coelia Concordia, La Dernière Grande Vierge Vestale, et La Participation des Femmes au Discours Politique de IVe S. Apr. J.-C.* Les Femmes antiques entre sphere privée et sphere publique. Actes du Diplôme d'Etudes Avancées,

Université de Lausanne et Neuchâtel, 2000-2002, Peter Lang, Berne 2003 (ECHO 2) Lausanne 2001, 281-315.

- Gardner Jane F. *Women in Roman law & society*. London, Croom Helm 1986.
- Gilmore Williams Mary “*Studies in the Lives of Roman Empresses.*” *AJA* Vol. 6 no 6 1902, 259-305.
- Gordon Richard L. “*Vesta, Vestals.*” S. Hornblower & A. Spawforth (ed.). *OCD*³ revised. Oxford, 2003, s.1591.
- Gourevitch Danielle & Raepsaet-Charlier Marie-Thérèse *La Femme dans la Rome Antique*. Paris Hachette 2001.
- Greifenhagen Adolf *Das Vestarelief aus Wilton House*. Archäologische Gesellschaft zu Berlin, Winckelmannsprogramm; 121/122. Berlin, De Gruyter 1967.
- Hallet Judith P. *Fathers and Daughters in Roman Society – Women and The Elite Family*. Princeton University Press 1984.
- Icks Martijn *Priesthood and Imperial Power the Religious Reforms of Heliogabalus, 220-222 AD*. The Impact of Imperial Rome on Religions, Ritual and Religious Life in the Roman Empire. (ed.) Lukas de Blois, Peter Funke & Johannes Hahn. Leiden, Brill 2006.
- Jones Brian W. *The Emperor Domitian*. Routledge, London 1992.
- Kahlos Majastina *Roomalainen kuolema ja hautakulttuuri*. Teoksessa Roomalaista arkea ja juhlaa, toim. Marja-Leena Hänninen & Majastiina Kahlos, SKS Helsinki 2004, s. 81–92.

- Kajava Mika *Vesta and Athens.* (ed.) Olli Salomies The Greek East in the Roman Context Proceedings of a Colloquium Organised by the Finnish Institute at Athens. May 21 and 22, 1999.
- Kampen Natalie Boymel *Between Public and Private: Women as Historical Subjects in Roman Art. Teoksessa Women's History and Ancient History.* (ed.) Sarah B. Pomeroy. University of North Carolina Press 1991.
- Le Clay Marcel,
Voisin Jean-Louis &
Le Bohec Yann *A History of Rome.* Second Edition. Blackwell Publishing Translated by Antonia Nevill 2nd ed., updated by David Cherry 2001 (1991).
- Lusnia Susann Sowers *“Julia Domna’s Coinage and Severian Dynastic Propaganda”* Latomus 54.1 1995, s. 119-140.
- Martini Maria Cristina *“Carattere e struttura del sacerdozio delle Vestali: un approccio storico-religioso.”* Latomus 56.2 1997, 245-263.
- Mattingly Harold *Coins of the Roman Empire in the British Museum V Pertinax to Elagabalus.* Oxford University Press. 1950.
- Mattingly Harold &
Sydenham Edward A. *The Roman Imperial Coinage vol IV Part I (Pertinax to Geta)* Spink&Son Ltd. London 1968. (Ensipainos 1936.)

- Mekacher Nina *Die Vestalischen Jungfrauen in die Römischen Kaiserzeit.* Deutsches Archäologisches Institut Rom. Palilia Band 15. 2006.
- Mekacher, Nina & van Haepere, Françoise *Le Choix des Vestales, Miroir d'une Société en Évolution (IIIe s. a. C.- Ier s. p. C.). RHR, 1/2003, s. 63-80.*
- Millar Fergus *Epigraphy.* Teoksessa *Sources for ancient history.* Edited by Michael Crawford. Cambridge University Press, 1983.
- Millar Fergus *"The Aerarium and Its Officials under the Empire."* *JRS* Vol. 54, 1, 2, 1964a, s. 33-40
- Millar Fergus *A Study of Cassius Dio.* Oxford 1964b.
- Mustakallio Katariina, *The Changing role of the Vestal Virgins", Public roles - personal status. Men and women in Antiquity. Proceedings of the Third Nordic Symposium on Gender and Women's History. Copenhagen 3-5 October 2003, eds. L. Larsson Lovén & A. Strömberg, Sävedalen 2007, 185-203.*
- Mustakallio Katariina *The "crimen incesti" of the Vestal Virgins and the Prodigious Pestilence. The Politics of Cruelty in the Ancient and Medieval World: Proceedings of the International Conference. Turku (Finland) May 1991, eds. Viljamaa T. & al. Krems 1992.*
- Nock, Darby A. *"A Diis electa: A Chapter in the Religious History of the Third Century". HThR vol.23/ no:4, 1930, 225-274.*
- Orlandi Silvia *"Osservazioni Prosopografiche sulle Vestali". RendPontAcc vol. 68, 1995-1996. 359-371.*

- Parker Holt N. *“Why Were The Vestal Virgins? Or The Chastity of Women and The Safety of The Roman State.”* *AJP* 125.4, 2004, 563-601.
- Pigon Jakob *“The Identity of the Chief Vestal Cornelia (PIR² C 1481): Some Suggestions)”*. *Mnemosyne* Vol 52.2 1999, 206-213.
- Potter David Stone *Roman Empire at Bay AD 180-395*. Routledge London 2004.
- Purcell Nicholas *“Appariatores”* S. Hornblower & A. Spawforth (ed.). *OCD³* Oxford, 2003 s. 129.
- Raepsaet-Charlier Marie-Thérèse *L’Origine Sociale des Vestales sous Le Haut-Empire*. *Mnèmè* Georges A. Petropoulos, Athènes, vol. II, 253-270.
- Rajala Ulla *”Transibis Vestae virgineamque domum” – vestaalien talon asema keisari Trajanuksen rakennuspolitiikassa*. teoksessa *Klassinen tapaus. Dos. Eero Jarva 60 vuotta*. (toim.) V.-P. Herva & J. Ikäheimo. Taideaineiden ja antropologian laitos. Oulu. Oulun yliopisto 2006, s. 119–140.
- Rantala Jussi *Kulta-ajan lähettiläät – Vuosisataisjuhlat Augustuksen ja Septimius Severuksen keisarivallan vahvistajina*. Yleisen historian pro gradu-tutkielma. Tampere 2004.
- Rawson Beryl *The Roman Family*. Teoksessa Rawson Beryl (toim.) *The Family in Ancient Rome – new Perspectives*. Croom Helm Beckenham, Kent 1986.
- Rose Herbert J. & Scheid John *“Sol”* S. Hornblower & A. Spawforth (ed.) *OCD³* Oxford, 2003, s. 1420-1421.

- Rydberg Inez Scott *Rites of the state religion in Roman art. MAAR Vol. 22. Rome, American Academy 1955.*
- Saller, Richard P. *Personal patronage under the early Empire. Cambridge University Press 1982.*
- Scheid John *Les Rôles Religieux des Femmes à Rome. Un Complément. . Les Femmes antiques entre sphere privée et sphere publique. Actes du Diplôme d'Etudes Avancées, Université de Lausanne et Neuchâtel, 2000-2002, Peter Lang, Berne 2003 (ECHO 2) Lausanne 2001, 137-151.*
- Southern Pat *Domitian – Tragic Tyrant. Routledge, London, 1997.*
- Staples Ariadne *From Good Goddess to Vestal Virgins – Sex and Category in Roman Religion. Routledge London 1998.*
- Talbert Richard J.A. *The Senate of Imperial Rome. Princeton University Press, New Jersey 1984.*
- Turcan Robert *The Cults of the Roman Empire. Oxford, Blackwell 1996.*
- Vuolanto Ville *Children and Ascetism. Strategies of Continuity in the Late Fourth and Early Fifth Centuries. K. Mustakallio, J. Hanska, H.-L. Sainio & V. Vuolanto (eds.) Hoping for Continuity. Childhood, Education and Death in Antiquity and the Middle Ages. ActaInstRomFin XXXIII Rome 2005.*
- Watson Alaric *Aurelian and the Third Century. Routledge London 1999.*

Wildfang, Robin Lorsch

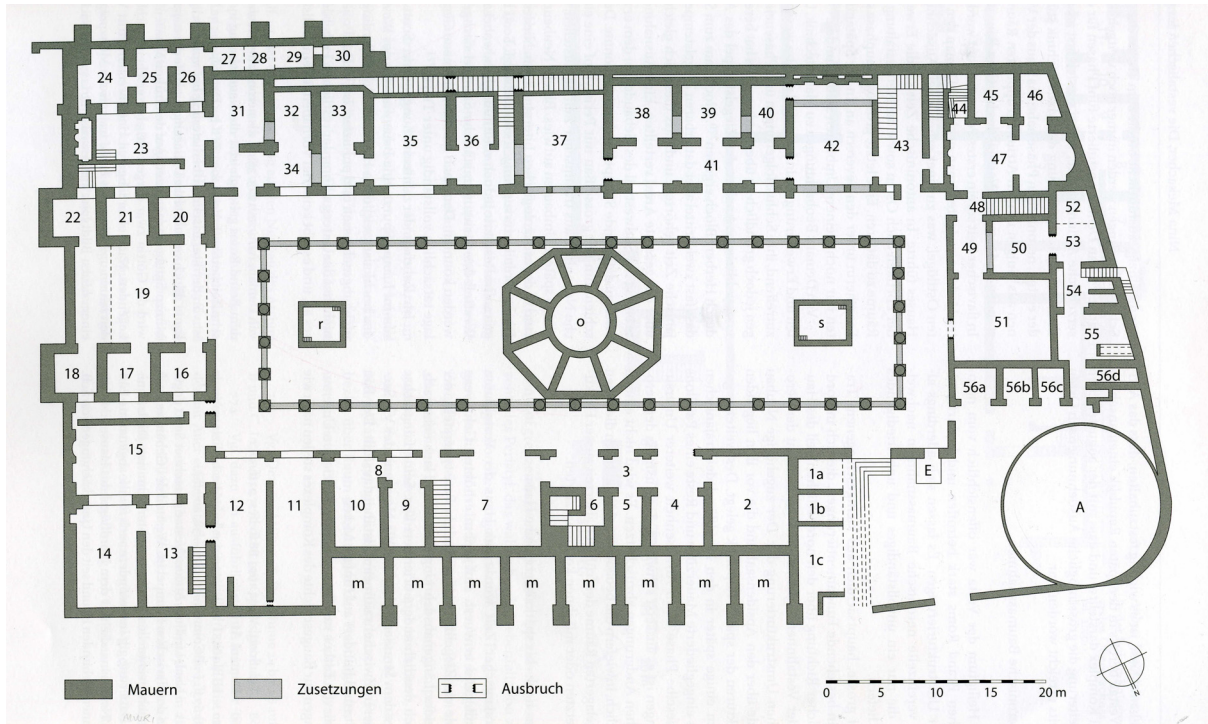
Rome's Vestal Virgins – A Study of Rome's Vestal Priestesses in the Late Republic and Early Empire.
Routledge 2006.

Zedler Beatrice H.

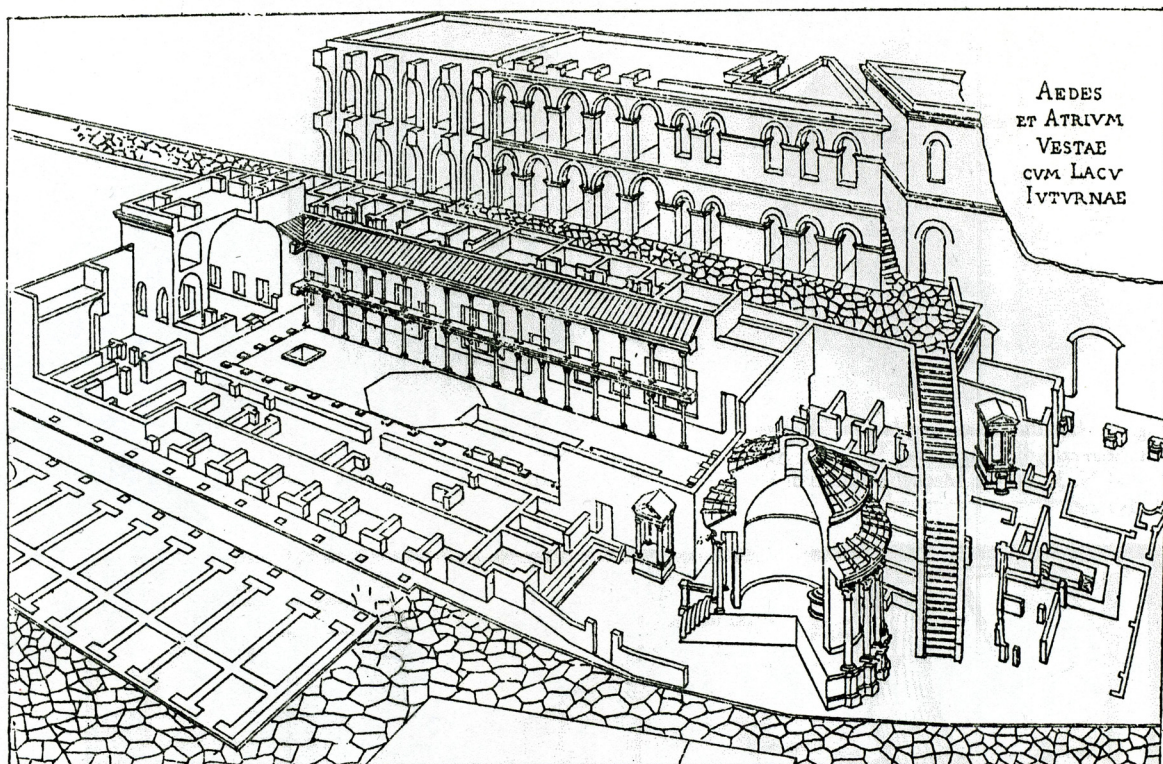
Julia Domna. A History of Woman Philosophers Vol 1, 600 BL – 500 AD. (ed.) Mary Ellen Waithe. Dordrecht Nijhoff 1987, s. 117-138.

LIITE 1. KUVALIITE.

Kuva 1. Pohjapiirros *Atrium Vestae*- alueesta keisariajalla, Mekacher 2006, 89.

Kuva 2. Rekonstruktio *Atrium Vestae*- talosta, *LTUR* 1993, 403.

Kuva 3. Vestan kulttikuva. *CIL* VI 787 (=30837), Antikenmuseum Berlin Inv. 1964.21.
<http://cil.bbaw.de/>.

Kuva 4. Vestaalit osallistuivat banketteihin. Rooma Musei Capitolini, Valle-Medici- reliefin frgmentti, Mekacher 2006, 156.

Kuva 5. Kuva on 1900-luvun alusta Rooman forumilta, *Atrium Vestae*. Mekacher 2006, 141.

Kuva 6. Vestaalin virka-asu, Rooma Museo Nazionale, Palazzo Altemps, Inv. 639.
Mekacher 2006, 231.

Kuva 7. Iältään vanhempaa vestaalia esittävä patsas, Rooma Antiquario Forense Inv. 424931. Mekacher 2006, 241.

Kuva 8. Nuorempaa vestaalia esittävä patsas, Rooma Antiquario Forense Inv. 424491. Mekacher 2006, 239.

Kuva 9. Julia Domna *RIC* IV 1, 171, no.587 (aurea). Mekacher 2006, 257.

Kuva 10. Lucilla Paris, Cabinet des Médailles FG 230, (aes). Mekacher 2006, 167.

Kuva 11. Bruttia Crispina, Paris Cabinet des Médailles FG 337a, (aes). Mekacher 2006, 257.

Kuva 12. Caracalla *RIC* IV 1, 247, no: 250 (aureus). Mekacher 2006, 257.

Kuva 13. Rooma Museo Nazionale Romano, Terme di Diocleziano Inv. 29302, *CIL* VI 2129. Piirtokirjoitus Numisia Maximillalle auringonpappi Julius Balbillukselta. Mekacher 2006, 200.

LIITE 2. 200-LUVUN PIIRTOKIRJOITUKSET *ATRIUM VESTAE-TALOSSA*

Piirtokirjoitukset esitetään vestaalien nimen mukaisessa aakkosjärjestyksessä. Piirtokirjoituksen yllä ovat sen tiedot ja nykyinen tilanne. Tiedot ovat peräisin Nina Mekacherin teoksesta *Die Vestalischen Jungfrauen in die Römischen Kaiserzeit*. Deutsches Archäologisches Institut Rom. Palilia Band 15, 2006, s. 201–207.

Campia Severina V.V. max (240-luku)

CIL VI 2131 (Kadonnut)

Campiae Severinae / v(irgini) V(estali) max(imae) / sanctissimae benignissimae / pro conlatis in se beneficiis / equestr(is) ord(inis) item secundae militiae / Aemilius Pardalas trib(unus) coh(ortis) I / Aquitanicae petito eius ornatus // Dedicata IIII Idus Maias / Sabino II et Venus[t]o co(n)s(ulibus)

CIL VI 2132 (Kadonnut)

Campiae Severinae / v(irgini) V(estali) max(imae) sanctissimae / cuius sinceram pudicitiam / senatus comprobata aeterna / laude publice cumulavit / Q(uintus) Veturius Callistratus v(ir) e(gregius) / suffragio eius factus proc(uratore) rat(ionum) / summ(arum) privatarum bibliothecarum / Augusti n(ostri) et procurator eius

Coelia Claudiana V.V. max (200-luvun loppupuoli)

CIL VI 2136 (= CIL VI 32405) (Kadonnut)

Dedicata V Kal(endas) Mart(ias) / M(arco) Iunio Maximo II et / Vettio Aquilino co(n)ss(ulibus) / curante / Fl(avio) Marciano v(iro) e(gregio) fictore v(irginum) V(estalium) // Coeliae Claudianae / v(irgini) V(estali) maximae / sanctissimae piissimaeque / cuius egregiam sanctitatem / et in deorum infatigabilem / sacrorum operationem meritis / suis laudem aeternam adhibita / gravitate numen quoque Vestae / comprobavit / sacerdotes sacrae urbis

CIL VI 2137 (Kadonnut)

Dedicata Kal(endas) Mart(es) / M(arco) Iunio Maximo II et / Vettio Aquilino co(n)ss(ulibus) /
curante / Fl(avio) Marciano v(iro) e(gregio) fictore v(irginum) V(estalium) // Coeliae Claudianae /
v(irgini) V(estali) max(imae) / sanctissim(ae) ac super omnes / retro maximas religiosissimae /
cuius sanctimonia a cunctis praedicatur / nunc certe pertinet esse te talem cuius / laudem Numen
quoque Vestae honoravit / Fl(avius) Eucharistus Septim(us) Epictetus i(uvenis) p(erfectissimus) /
Aur(elius) Optatus sacerdotes sacrae u[rb]is / de X prim(is)

CIL VI 2138 (Kadonnut)

Coeliae Claudianae / v(irgini) V(estali) maximae / religiosissimae benignissimaeque / cuius pios
ritus ac plenam sacro/rum erga deos administrationem / urbis aeterna laude <d=B>(e) s(enatus)
s(ententia) comproba[vit] / Octavia Honorata v(irgo) Vestalis) divinis / eius admonitionibus semper
provecta

CIL VI 2139 (Kadonnut)

Coeliae Claudianae / v(irgini) V(estali) maximae / a diis electa merito / sibi talem antistitem /
numen Vestae reservare / voluit / Coelia Nerviana soror una / cum Pierio coniuge ac liberis / suis
orantes ut per tot(a) saecula / facere dii permittant

CIL VI 2140 Rooma Atrium Vestae, Inv. 12487.

Coeliae Claudia/nae v(irgini) V(estali) maximae / sanctissimae ac / benignissimae / Coelia
Claudianace / soror cu[3] / Nicomede Ve[

CIL VI 32420 Rooma Atrium Vestae, Inv. 12469.

Pergamiorum XXX sic // Coeliae Claudianae v(irgini) V(estali) / max(imae) sanctissimae
religi/osissimae ac super om/nes piissimae cuius ope/ra sacrorum gubernan/te Vesta matre
Maxi/matus sui XX complebit / Aurelius Fructosus cli/ens et candidatus benignitat{a}e eius
Probatus / sic XX sic XXX feliciter

CIL VI 32421 Rooma Atrium Vestae, Inv. 12482.

] / Coeliae Claudianae / v(irgini) V(estali) maxima[e] / sanc[ti]ssimae / [religio]sissima[e] /
[pie]ntis[si]mae / [3] septim[3] / [3]calemi[3] / [6] / [3 sacr]os ritu[s] / [rel]igioni [

Flavia Mamilia V.V. max (240-luku)

CIL VI 2133 (Kadonnut)

Collocata XII Kal(endas) April(es) / C(aio) Vettio Attico et / C(aio) Asinio Praetextato
co(n)s(ulibus) // Fl(aviae) Mamiliae / v(irgini) V(estali) max(imae) / cuius egregiam sancti/moniam
et venerabilem / morum disciplinam in / deos quoque pervigilem / administrationem senatus /
laudando comprobavit / Aemilius Rufinus frater / et Flavii Silvinus et Ire/neus sororis filii a militis /
ob eximiam eius erga se / pietatem praestantiamque

Flavia L. fil. Publicia V.V. max (200-luvun puoliväli)

CIL VI 2134 (Kadonnut)

Fl(aviae) Publiciae v(irgini) V(estali) max(imae) / sanctissimae et piissimae / ac super omnes retro /
religiosissimae purissimae / castissimaeque / cuius religiosam curam / sacrorum et morum
praedi/cabilem disciplinam / numen quoque Vestae conprovabit / Q(uintus) Veturius Memphius v(ir)
e(gregius) / fictor v(irginum) V(estalium) dignationis erga se / honorisque causa plurimis / in se
conlatis beneficiis // Coll(ocata) V Idus Mart(ias) / Imp(eratore) Caes(are) [[[Philippo]]] Pio Felic(e)
Aug(usto) II et / [[[Philippo]]] nobilissimo Caes(are) co(n)s(ulibus)

CIL VI 2135 (= CIL VI 32404) (Kadonnut)

Fl(aviae) Publiciae v(irgini) V(estali) max(imae) / merito sanctissimae ac piissi/mae quae rite et
pervigili adminis/tratione omnes gradus laude / cumulata sacra sua venerata vi/vit ut saeculari aetate
ministerio / adsit et in futuro perseveret / Q(uintus) Terentius Rufus et Caenia / Verissima parentes /
Terentiae Rufillae v(irgini) V(estali) / cuius multi temporis bonitatem / et humanitatem eius circa se
/ in brevi senserunt // Dedic(ata) [3] / dd(ominis) nn(ostris) Vale[riano 3] / Gallien[o 3
co(n)s(ulibus)]

CIL VI 32414 Rooma Atrium Vestae, Inv. 12495.

Flaviae L(uci) fil(iae) / Publiciae v(irgini) V(estali) max(imae) / sanctissimae piissimaeq(ue) / cuius
sanctissimam et / religiosam curam sacror(um) / quam per omnes gradus / sacerdotii laudabili
admi/nistratione operatur numen / sanctissimae Vestae matris / comprobavit / Aemilia Rogatilla
c(larissima) f(emina) sororis fil(ia) / cum Minucio Honorato Marcello / Aemiliano c(larissimo)

p(ue)ro filio suo / ob eximiam eius erga se / pietatem // Col(locata) V Id(us) Iul(ias) / dd(ominis) nn(ostris) I[[[mp(eratore) Philippo]]] Aug(usto) II et / [[[[Philippo]]] Caes(are) co(n)s(ulibus)

CIL VI 32415 Rooma Atrium Vestae, Inv. 12484.

Flaviae L(uci) f(iliae) Publiciae / religiosae / sanctitatis v(irgini) V(estali) max(imae) / cuius egregiam morum / disciplinam et / in sacris peritissimam / operationem merito / res publica in dies / feliciter sentit / Ulp(ius) Verus et Aurel(ius) / Titus |(centuriones) deputati / ob eximiam eius erga se / benivolentiam / g(ratis?) p(osuerunt)

CIL VI 32416 Rooma Atrium Vestae, Inv. 12477.

Fl(aviae) Publiciae v(irgini) V(estali) max(imae) / sanctissimae ac religiosissimae quae per omnes gradus / sacerdotii aput(!) divina altaria / omnium deorum et ad aeternos ignes / diebus noctibusque pia mente rite / deserviens merito ad hunc / locum cum aetate pervenit / Bareius Zoticus cum Flavia / Verecunda sua ob eximiam eius / erga se bene<v=B>olentiam praestantiamq(ue) // dedicata pr(idie) Kal(endas) Oct(obres) / dd(ominis) nn(ostris) Valeriano Aug(usto) IIII et / Gallieno Aug(usto) III co(n)ss(ulibus)

CIL VI 32417 Rooma Atrium Vestae, Inv. 12483.

Flaviae Publiciae / v(irgini) V(estali) max(imae) / sanctissimae / ac religiosissimae / M(arcus) Aurelius Hermes / ob eximiam eius / erga se benivolentiam / praestantiamque

CIL VI 32418 Rooma Atrium Vestae, Inv. 12486.

Fl(aviae) Publiciae / sanctissimae / ac piissimae / v(irgini) V(estali) max(imae) / T(itus) Fl(avius) Apronius / f(ictor) v(irginum) V(estalium) / loci secundi / dignissimae / ac praestantissi/mae patronae / cum suis

CIL VI 32419 Rooma Atrium Vestae, Inv. 12488.

Fl(aviae) Publiciae v(irgini) V(estali) max(imae) / sanctissimae et piissi/mae ac super omnes / retro religiosissimae / purissimae castissimaeque / cuius religiosam / curam sacrorum et / morum praedicabilem / disciplinam numen quoque / Vestae comprobavit / Q(uintus) Veturius Memphius v(ir) e(gregius) / f(ictor) v(irginum) V(estalium) dignationes / erga se honorisque causa / plurimis in se conlatis / beneficiis

Numisia Maximilla V.V. max (200-luvun alku)

CIL VI 32411 Rooma Atrium Vestae, Inv. 12493

Numisiae L(uci) f(iliae) / Maximillae / v(irgini) V(estali) max(imae) / C(aius) Helvidius mysticus / devotus beneficiis eius

(Hedia) Terentia Flavola V.V. max (200-luvun alku)

CIL VI 2144 Rooma Atrium Vestae, Inv. 12494.

Terentiae / Flavulae / v(irgini) V(estali) / max(imae) sorori / Terentius Gentian/us fl(amen) Dialis v(ir) c(larissimus) pr(aetor) / tut(elar)is cum Pomponia / Paetina uxore et / Lolliano Gentian[o] / filio frat[ris]

CIL VI 32412 Rooma Atrium Vestae, Inv. 12481.

Terentiae Flavolae / sorori sanctissimae / v(irgini) V(estali) maximae / Q(uintus) Loll{1}ianus Q(uinti) f(ilius) / Poll(ia) Plautius Avitus / co(n)s(ul) augur pr(aetor) cand(idatus) / tutel(ar)is leg(atus) leg(ionis) VII / Gemin(ae) Piae Felicis / iuridic(us) Asturicae et / Callaeciae leg(atus) Augg(ustorum) prov(inciae) / Asiae quaest(or) candidat(us) trib(unus) / laticlav(ius) legion(is) XIII Gemin(ae) / triumvir monetalis a(ere) a(rgento) a(uro) / f(lando) f(eriundo) cum / Claudia Sestia Cocceia Sev<e=L>riana / coniuge et Lolliana Plautia Sestia Servil/la filia

CIL VI 32413 Rooma Atrium Vestae, Inv. 12491.

Terentiae / Flavolae / v(irgini) V(estali) / maximae / Cn(aeus) Statilius / Menander / ficator / v(irginum) V(estalium) / Cn(aei) Statili / Cerdonis / ficatoris / v(irginum) V(estalium) / alumnus

(Hedia) Terentia Flavola V.V. max (?)

CIL VI 32423 Rooma Museo Nazionale, Terme di Diocleziano.

] / maximae / Cn(aeus) Statilius / Menander / ficator / v(irginum) V(estalium) / [

Terentia Rufilla V.V. max (200-luvun loppupuolisko)

CIL VI 2141 (=CIL VI 32406) (Kadonnut)

Terentiae Rufillae / v(irgini) V(estali) maximae / sanctissimae religiosissimae / pudicissimae praestantissimae / cuius merita circa me semper sensi / Ael(ia) Ianuaria quae et Leontia / ex voto dignissim(ae) posuit // Dedicata XIII Kal(endas) Ian(uarias) / Constantio III et Maximiano III Caess(aribus) / co(n)ss(ulibus) / curante Aur(elia) Niceta

CIL VI 2143 (= CIL VI 32407) (Kadonnut)

Dedicata pri(die) Non(as) Mai(as) / Titiano II et Nepotiano co(n)ss(ulibus) / curante Aur(elia) Niceta // [6] / mirae sanctitatis adque / in cerimoniis antistiti deorum / Terentiae Rufillae v(irgini) V(estali) max(imae) / Aur(elius) Eutyches voti compos redditus / patronae erga se praestantissimae

LIITE 3. TUNNETUT VESTAALIT.

Luettelo etenee kronologian mukaan alkaen legendaarisista vestaaleista. Etenkin varhaisten aikojen vestaalien kohdalla ajoitus on epävarma. Lista käsittää lähdekirjallisuudessa tai epigrafisessa materiaalissa esitellyt Vestan neitsyet. Lopussa ovat ilman ajoitusta oleva vestaali Flavia Vera.

Nimi, virka	Ajoitus	Lähde / Lähteet
Rhea Silvia	kuningasaika	Liv. 1.3.11
Gegania	kuningasaika	Plut. Numa 10
Verenia	kuningasaika	Plut. Numa 10
Canuleia	kuningasaika	Plut. Numa 10

Nimi, virka	Ajoitus	Lähde / Lähteet
Tarpeia	750 eKr., legendaarinen	Plut. Numa 10.1
Pinaria	500-luku eKr., Tarquinius Priscuksen aika	Dion. Hal. 3.67.3
Oppia/Opimia	483 eKr.	Dion. Hal. 8.89.4; Liv. 2.42.11
Orbinia	472 eKr.	Dion. Hal. 9.40.3.
Postumia	420 eKr.	Liv. 4.44.11
Minucia	336-337 eKr.	Liv. 8.15.
Sextilia	273 eKr.	Liv. Per. 14.11.
Tuccia	230 eKr.	Dion. Hal. 2.69; Liv. Per. 20.5; Plin. HN 28.12.
Floronia/Florentia	216 eKr.	Liv. 22.57.2; Plut. Vit. Fab. Max. 18.3.
Opimia	216 eKr.	Liv. 22.57.2; Plut. Vit. Fab. Max. 18.3.
Aemilia	178 eKr.	Dion. Hal. 2.68.3-5; Liv. Per. 41
Aemilia	114 eKr.	Liv. Per. 63.4; Plut. Quaest. Rom. 83.
Licina	113 eKr.	Liv. Per. 63.4; Plut. Quaest. Rom. 83.
Marcia	113 eKr.	Liv. Per. 63.4; Plut. Quaest. Rom. 83.
Fabia	73 eKr.	Cic. Cat. 3.9; Plut. Vit. Cat. Min. 19.3.
Licina	73 eKr.	Plut. Vit. Crass. 1.2.
Fonteia	60-luku eKr.	Cic. Font. 46-49.

Nimi, virka	Ajoitus	Lähde / Lähteet
Occia virgo Vestalis	ennen v. 19	FOS 583; Tac. Ann. 2.86.
Domitia/ Comicia (Pollionis)	v. 19 Occian tilalle	FOS 318; Tac Ann. 2.86.
Scantia virgo Vestalis	ennen v. 23	FOS 687; Tac. Ann. 4.16.
Cornelia I	v. 23 Sacantian tilalle	FOS 272; Tac. Ann. 4.16.
Junia Torquata Sacertdoti Vestali (CIL 2128) V.V. max.	1. vuosisadan alku	FOS 475; CIL VI 2128; CIL VI 2127.
Aurelia	1. vuosisadan alkupuolisko	FOS 131; IG 2/3 ² 3534 Ks. FOS 132; CIL VI 33473.
Valeria	1. vuosisadan alkupuolisko(?)	FOS 769; IG 2/3 ² 3533.
(Aemilia?) Lepida virgo Vestalis	1. vuosisadan alkupuoli (?).	FOS 32; CIL VI 5477.
Vibidia V.V max	48 (Tac. Ann. 11.32,34)	FOS 805; IG 2/3 ² 3532.
Rubria virgo Vestalis	Keisari Neron hallintokausi (54–68)	FOS 668; Suet. Nero 28.
Laelia	ennen v. 62	FOS 481; Tac Ann. 15.22.2.; Quint. Inst. 9.4.31.(?)
Cornelia II	vuonna 62 Laelian tilalle	FOS 274; CIL VI 17170; Tac. Ann. 15.22.
(Aeliae) Oculatae, Oculatus- sisarukset	ennen v. 83 (?)	FOS 16/17. Suet. Dom. 8.4; Philost. <i>Vit. Apoll.</i> 7.6.
Varronilla	ennen v. 83(?)	FOS 781; Suet. Dom. 8.4.
Cornelia III virgo Vestalis Maxima	ennen v.89/90 tai 90/91	FOS 275; Suet. Dom. 8.4; Plin. Ep. 4.11.6-13; Cassius Dio 67.3.3.
Sos(s)ia Maxima virgo Vestalis	1. vuosisata ja 100-luku	FOS 722; CIL VI 2148.

Nimi, virka	Ajoitus	Lähde / Lähteet
Licina Praetextata V.V. max	1. vuosisadan loppu	FOS 495; CIL VI 32409 (+CIL VI 32410)
Iunia virgo Vestalis	n. v. 107	FOS 466; Plin. Ep. 7.19.1.
Calpurnia Praetextata virgo Vestalis Maxima	100-luku	FOS 180; CIL VI 32409; CIL 32410; CIL 2146.
Bellicia Modesta virgo Vestalis	Trajanuksen hallintokaudelta (98–117)	FOS 143; CIL XV 7129.
(---)ida virgo Vestalis	v. 115 kuollut tai teloitettu vestaali	FOS 843; <i>Fast. Ost.</i> 115.3.
Umm[idia] V.V.	vuodesta 115 alkaen (---)idanimisen vestalin tilalle	FOS 826, <i>Fast. Ost.</i> 115.
Saufeia Alexandria Virgo Vestalis, virgo Vestalis Tiburtum	v.127 (?)	CIL XIV 3679; CIL XIV 3677.
Manlia Severina Virginis Albanae Maximae	Tammikuu 158 (?)	CIL XIV 3410
Neratia virgo Vestalis	Mahdollisesti 200-luku	FOS 566.
Teia (Euphrosyne) Rufina virgo Vestalis	Ajoitus epävarma; mahdollisesti 100- tai 200-luku.	FOS 752; CIL VI 27132a; CIL VI 27133; CIL VI 27134.
Numisia Maximilla V.V. max	200-luvun alku, vuoden 204 vuosisataisjuhlassa	FOS 581; CIL VI 2129; CIL 31411; CIL VI 32328; CIL VI 32329.
(Hedia) Terentia Flavola V.V. max	200-luvun alkupuoli, vuoden 204 vuosisataisjuhlassa. Kuoli ennen 240-lukua.	FOS 411; CIL VI 32412; CIL VI 32413; CIL VI 2144; CIL VI 2130; CIL 32328; CIL 32329.
Clodia Laeta virgo Vestalis	ennen v. 212/213	PIR ¹ C 945; Cass. Dio 77. 16.1-3; Her. 4.6.4.

Nimi, virka	Ajoitus	Lähde / Lähteet
Aurelia Severa virgo Vestalis	ennen v. 212/ 213	PIR ¹ A 1337; Cass. Dio 77. 16.1-3; Her. 4.6.4.
Pomponia Rufina virgo Vestalis	ennen v. 212/ 213	PIR ³ P 583; Cass. Dio 77. 16.1-3; Her. 4.6.4.
Cannutia Crescentina virgo Vestalis	ennen v. 212/ 213	PIR ¹ C 342; Cass. Dio 77. 16.1-3; Her. 4.6.4.
Aquilia Severa Virgo Vestalis, Iulia Aquilia Severa Augusta	220-luku	PIR ² I 648 (?); Cass. Dio ; Her.
Campia Severina V.V. max	240-luku	PIR ² S 442; CIL VI 2131; CIL VI 2132.
Flavia Mamilia V.V. max	240-luku	PIR ² F 282; CIL VI 2133
Cossinia L. fil. virgo Vestalis	200-luku	AE 1931, 00078.
Flavia L. fil. Publicia V.V. max	200-luvun puoliväli	PIR ² F 286; CIL VI 2134 (= CIL VI 32419); CIL VI 2135; CIL VI 2147; CIL VI 32414; CIL VI 32415; CIL VI 32416; CIL VI 32417; CIL VI 32418.
Coelia Claudiana V.V. max	200-luvun loppupuoli	PLRE s. 206.; CIL VI 2136; CIL VI 2137; CIL VI 2139; CIL VI 2138; CIL VI 2140; CIL VI 32420; CIL VI 32421.
Octavia Honorata virgo Vestalis	Coelia Claudian aikalainen	CIL VI 2138
Vettenia Sabinilla virgo Vestalis	Mahdollisesti Diocletianuksen ajalta 284-305.	PIR ¹ 0314; PLRE s. 259; CIL VI 1587
Terentia Rufilla V.V. max	200-luvun loppupuoli	CIL VI 2141; CIL VI 2142; CIL VI 2143.
Claudia V.V. max	9.6.364 Jovinianuksen ja Varronianuksen konsulikautena	PLRE: s. 206; CIL VI 32422;
Primigenia Albam Vestalis (Albanuksen vestaali)	300-luvun loppu	PLRE s. 725. Symmac. Ep. 9.147,148.
Coelia Concordia virgo Vestalis maxima	380-luku	CIL VI 2145.
Flavia Vera virgo Vestalis maxima	EPÄVARMA AJOITUS	CIL VI 2172